

BAKI BEYNƏLXALQ
MULTİKULTURALİZM MƏRKƏZİ
BAKU INTERNATIONAL MULTICULTURALISM CENTRE

Azərbaycan
Milli Elmlər Akademiyası

Azərbaycan
Yarıdıcılıq Fondu

Multikulturalizm

Ədəbi-bədii, elmi-publisistik jurnal

3 2016

iyul-avqust-sentyabr

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi,
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
və Azərbaycan Yarıdıcılıq Fondunun
birgə nəşri

BAKİ
2016

Redaksiya heyəti

Aleksandr İşeyn
Allahşükür Paşazadə
Anar Rzayev
Asif Hacıyev
Aytən Mustafayeva
Aytən Qəhrəman
Azərpaşa Nəmətov
Etibar Babayev
Etimad Başkeçid
Firdovsiyyə Əhmədova
İsa Həbibbəyli
Kamal Abdulla
Kamran İmanov
Qismət Rüstəmov
Lidiya Qranovskaya
Mehman Qaraxanoğlu
Milix Yevdayev
Natiq Rəsulzadə
Nəriman Qasımoğlu
Paşa Əlioğlu
Rəhilə Qeybullayeva
Rəşad Məcid
Robert Mobili
Sevda Sultanova
Sərdar Fərəcov
Vaqif Abbasov

Beynəlxalq redaksiya şurası

Aleksandr Nesterov (*Rusiya*)
Aleksandr Qriç (*ABŞ*)
David Qotsiridze (*Gürcüstan*)
Didye Frankfurt (*Fransa*)
Eero Tarasti (*Finlandiya*)
İrma Ratiani (*Gürcüstan*)
Klaus Volf (*Almaniya*)
Maija Burima (*Latviya*)
Ramazan Qorxmaz (*Türkiyə*)
Sandro Teti (*İtaliya*)
Sudha Svarnakar (*Braziliya*)
Takayuki Yokota Murakami (*Yaponiya*)
Tereza Damasio (*Portuqaliya*)
Valeri Pines (*ABŞ*)
Vidas Kavalyauskas (*Litva*)
Yeva-Mariya Aux (*Almaniya*)

Baş redaktor

Fəxri Uğurlu

Baş redaktorun müavini

Tahir Kazımlı

Redaktorlar

Azər Qaraçənli
Sərraf Balaxan
Yelena Korneva

Məsul katib

Taleh Eminoğlu

Texniki direktor

Fuad Cəfərov

Texniki redaktor

Əliş Mirzallı

Dizayner

Mətanət Qaraxanlı

Korrektor

Kəmalə Cəfərli

Üz qabığının 1-ci səhifəsi –

*Multikulturalizm monumenti (Kanada, Toronto, müəl. Fransisko Pirelli).
Dörd oxşar abidə dünyanın müxtəlif yerlərində – Buffalo (CAR), Çançun (Çin),
Sarayevo (Bosniya və Herseqovina), Sidney (Avstraliya) şəhərlərində yerləşir.*

Üz qabığının 4-cü səhifəsi –

*Bakıda Bayraq meydanında multikulturalizmə ucaldılmış "Sülh ağacı" abidəsi
Memar: UNESCO-nun "Sülh naminə incəsənət xadimi" xanım Hedva Ser*

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, N.Rəfibəyli küç., 6
tel.: (+994 12) 492 33 29

e-mail: multikulturalizmjurnali@gmail.com

facebook: Multikulturalizm jurnalı

Jurnal ildə 4 dəfə nəşr olunur.

Qeydiyyat: 05/ƏN11-5-5946

Materiallardan istifadə edərkən jurnala istinad vacibdir.

© "Multikulturalizm" jurnalı, 2016

İÇİNDƏKİLƏR

RƏSMİ

- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin
V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun rəsmi açılış mərasimində nitqi..... 6

MULTİKULTURALİZM NƏZƏRİYYƏSİ

Рамиз МЕХТИЕВ

- V Бакинский международный гуманитарный форум – площадка
мирового масштаба, которая дает понимание, в каком направлении
обществу надо двигаться..... 12

MÜQƏDDƏS OCAQLARIMIZ

- “Niyətimiz xalqdan aldığımızı ehtiyacı olanlara qaytarmaqdır”.
Mir Mövsüm Ağa ziyarətqahının sədri Hacı Nizam Həbiboglu ilə müsahibə..... 33

ÇOXMƏDƏNİYYƏTLİLİK

Paşa KƏRİMOV, İbrahim QULİYEV

- Multikultural dəyərlər Azərbaycan ədəbiyyatının ideya-estetik təməli kimi... 37

TERROR MULTİKULTURALİZMƏ QARŞI

Музаффар МЕЛИКМАМЕДОВ

- Геноцид лезгин в Губинском уезде..... 45

DİALOQ

- “Bütün adlar eyni mənanı verir”
Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatçısı Vole Şoyinka ilə müsahibə..... 49

AXUNDOV ZALI

Hekayə guşəsi

ATAQAM

- Fələstinli və sərçələr..... 52

HÖTE ZALI

Poeziya guşəsi

Mahir N. QARAYEV

- 6 şairdən 12 şeir. *Tərcümələr..... 59*

FORUMLAR, KONFRANSLAR, DƏYİRMİ MASALAR

- III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbində..... 68
V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunda..... 77

MULTİKULTURAL SƏYAHƏT

Rəşad İLYASOV

Multikulturalizm, nasionalizm və İslam: İndoneziya, Azərbaycan və Türkiyə təcrübəsi (*Beynəlxalq konfransla bağlı təəssürat*)..... 87

KİTAB RƏFİ

Azərbaycan Yaradıcılıq Fondunun kitabxanası..... 91

MM – MULTİKULTURALİZM MOZAIKASI..... 93

REGION. «Mültikulturalizm» təqdim edir:
Qarabağ bölgəsinin rəngi..... 102

“Azərbaycan multikulturalizmlə bağlı çox böyük işlər görüb. Azərbaycan nümunəsi göstərir ki, multikulturalizm yaşayır. Baxmayaraq bəzi siyasətçilər deyirlər ki, multikulturalizm iflasa uğrayıb. Bəlkə haradasa iflasa uğrayıb. Amma Azərbaycanda yaşayır və bu meyillər, bu ideyalar güclənir, ictimaiyyətdən də daha çox dəstək alır. Biz bu yolla gedəcəyik. Beləliklə, bu il Azərbaycanda “Multikulturalizm ili” elan olunur”.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyev**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun rəsmi açılış mərasimində nitqi

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Hörmətli qonaqlar!

Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu öz işinə başlayır. Bu Forumda iştirak etmək üçün ölkəmizə gəlmiş bütün qonaqları səmimiyyətlə salamlayıram, Azərbaycana “xoş gəlmisiniz” deyirəm.

Bu ilki Forumda 80-ə yaxın ölkədən 400-dən çox nümayəndə iştirak edir. Bu, özlüyündə bir göstəricidir. Forum son illər ərzində beynəlxalq aləmdə böyük hörmət qazanıb. Bu Forumun beynəlxalq mötəbər tədbirlər arasında xüsusi yeri var. Azərbaycan beynəlxalq humanitar əməkdaşlığa həmişə çox böyük diqqət verib. Biz hesab edirik ki, dünyada müsbət meyillər güclənməlidir. Beynəlxalq əməkdaşlıq ölkələrarası əlaqələrin inkişafı üçün xüsusi rol oynayır. Son illər ərzində biz bu məqsədlə ölkəmizdə bir çox beynəlxalq tədbirlər keçirmişik. Onların arasında əlbəttə ki, Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu xüsusi yer tutur. İki ildən bir ölkəmizdə Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilir. Bir neçə il bundan əvvəl Bakıda Dünya dinləri liderlərinin Zirvə görüşü keçirilmişdi. Bu il isə BMT-nin Sivilizasiyalararası Alyansının VII Qlobal Forumu keçirilmişdir. Bütün bu mötəbər tədbirlər çərçivəsində beynəlxalq humanitar əməkdaşlığa, multikulturalizmə və digər önəmli məsələlərə dair geniş diskussiyalar, müzakirələr aparılmışdır.

Eyni zamanda, Azərbaycan son illər ərzində mötəbər idman yarışlarına da ev sahibliyi edib. Təkcə bu il Bakıda ilk dəfə olaraq “Formula-1” yarışları və Ümumdünya Şahmat Olimpiadası keçirilmişdir. Keçən il isə tarixdə ilk dəfə olaraq Bakıda birinci Avropa Oyunları keçirilmişdir. Bu, özlüyündə bir göstəricidir. Çünki ilk Avropa Oyunları müsəlman ölkəsində keçirilmişdir və bu, Azərbaycanın dinlərarası, mədəniyyətlərarası dialoqun güclənməsinə töhfəsi kimi qiymətləndirilə bilər. Gələcək il Bakıda IV İslam Həmrəylik Oyunları keçiriləcəkdir. Yəni, bir şəhərdə cəmi iki il ərzində həm Avropa Oyunları keçirilib, həm də İslam Oyunları keçiriləcəkdir. Bugünkü Azərbaycan, bax, bu yolla gedir.

Bu beynəlxalq tədbirləri ölkəmizdə keçirməyimizdə bir çox məqsədlər var. İlk növbədə, bu, bizim ölkəmizə lazımdır. Çünki Azərbaycan çoxkonfessiyalı, çoxmillətli ölkədir. Azərbaycanda bütün dinlərin, xalqların nümayəndələri bir ailə kimi yaşayır. Eyni zamanda, bu beynəlxalq, siyasi və humanitar tədbirlər dünyaya da bir signal göndərir ki, dünyanın mütərəqqi nümayəndələri səylərini daha da sıx birləşdirməlidirlər. Bu gün əfsuslar olsun ki, dünyada xoşagəlməz meyillər üstünlük təşkil edir. Qanlı toqquşmalar müşahidə edirik, müxtəlif bölgələrdə müharibələr gedir, dini, milli zəmində qan tökülür. Beynəlxalq humanitar əməkdaşlığın dərinləşməsi müəyyən dərəcədə bu mənfi meyillərin qarşısını ala və müsbət meyilləri gücləndirə bilər.

Azərbaycan Avropa Şurasının və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının üzvüdür, hər iki təşkilatda fəal rol oynayır. Hər iki təşkilat Azərbaycanın təşəbbüsü ilə bizim üçün ən ağırlıq problem olan Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı çox ədalətli və beynəlxalq hüquqa əsaslanan qətnamələr qəbul edib və bu qətnamələrdə Ermənistan işğalçı dövlət kimi göstərilib. Biz bu iki təşkilatda fəaliyyətimizi uğurla davam etdiririk. Bu iki təşkilatda dünyanın 100-dən çox ölkəsi birləşir. Biz bir neçə il bundan əvvəl fikirləşdik ki, yaxşı olar, Avropa Şurası və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı arasında bir əlaqə yaradılsın. Bu məqsədlə 2008-ci ildə Avropa Şurasına üzv ölkələrin mədəniyyət nazirlərinin Bakıda keçirilmiş toplantısına biz İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrin mədəniyyət nazirlərini də dəvət etmişdik və birgə sessiya keçirilmişdi. Bu, dünyada çox böyük əks-səda yaratmışdı. Bizim bu sahədəki fəaliyyətimiz yüksək qiymətə layiq görüldü və bu görüşə, bu təşəbbüsə “Bakı prosesi” adı verilmişdir. 2009-cu ildə isə biz İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrin mədəniyyət nazirlərini qəbul etdik və bu görüşə Avropadan mədəniyyət nazirlərini də dəvət etdik. Beləliklə, bizim təşəbbüsümüzlə çox önəmli yeni bir proses başlamışdır. Biz əlbəttə, çox fəxr edirik ki, bu təşəbbüsə “Bakı prosesi” adı verilmişdir.

Biz çalışırıq və çalışacağıq ki, bundan sonra da humanitar sahədə dinlərarası, mədəniyyətlərarası dialoqun güclənməsinə öz töhfəmizi verək. Çünki bizim siyasətimiz bundan ibarətdir, eyni zamanda, bizim tariximiz multikulturalizm əsasında qurulubdur. Düzdür, multikulturalizm bir anlayış olaraq yeni bir ifadədir, ancaq bu həmişə Azərbaycanda olub. İctimai-siyasi quruluşdan asılı olmayaraq Azərbaycan bütün dövrlərdə sülh, əməkdaşlıq, qarşılıqlı anlaşma

məkani olmuşdur və biz bu ənənələri yaşadıyıq. Bu gün biz müstəqil dövlət kimi belə tədbirlərin keçirilməsi ilə multikulturalizmin inkişafına öz töhfəmizi veririk və Azərbaycanda aparılan siyasət bu müsbət meyilləri gündəlik həyatda gücləndirir.

Bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycanda bütün xalqların, dinlərin nümayəndələri bir ailə kimi sülh, mehribanlıq şəraitində yaşayır, heç vaxt ölkəmizdə dini-milli zəmində heç bir qarşıdurma, yaxud da anlaşılmazlıq olmamışdır. Bu, bizim böyük sərvətimizdir. Bütün dinlərin tarixi dini abidələri dövlət tərəfindən qorunur, eyni zamanda, dövlət öz vəsaiti hesabına bu abidələrin bərpasını təmin edir. Azərbaycanda məscidlər, kilsələr, sinaqoqlar tikilir, təmir edilir. Biz bütün dini bayramlarımızı birlikdə qeyd edirik. Bütün dini icmalar bunu birlikdə qeyd edir. Biz tariximizlə, mədəniyyətimizlə fəxr edirik. Bu gün dünyanın ən qədim məscidlərindən biri Azərbaycanda, Şamaxı şəhərində yerləşir. Şamaxı məscidi 743-cü ildə tikilmişdir və bərpa edilərək bu gün də fəaliyyət göstərir. Eyni zamanda, Şəki şəhərinin yaxınlığında Qafqazın ən qədim kilsələrindən biri – Qafqaz Albaniyası kilsəsi bir tarixi abidə kimi yaşayır. O tarixi abidə də bərpa edilərək bu gün xidmət göstərir və çoxlu turistləri cəlb edir. Bakının yaxınlığında qədim zərdüştlük, atəşpərəstlik məbədi bu gün qorunub saxlanılır. Bu, bizim tariximizdir. Müxtəlif dinlərin, mədəniyyətlərin nümayəndələri tarix boyu Azərbaycanda yaşamışlar və yəqin, təsadüfi deyil ki, məhz Azərbaycanı birgəyaşayış üçün seçmişlər. Çünki bizim ölkəmizdə, bizim diyarda bu meyillər həmişə üstünlük təşkil edib. Bu gün də bu, dövlət siyasətidir və biz bu siyasəti bundan sonra da aparacağıq.

Bu dövlət siyasəti ölkə daxilində böyük rəğbət qazanır. Eyni zamanda, bu, cəmiyyətin də əhval-ruhiyyəsidir. Çünki dövlət siyasəti o zaman uğurla icra edilə bilər ki, cəmiyyət də buna müsbət cavab versin. Cəmiyyətdə mövcud olan xoş əhval-ruhiyyə, multikulturalizmlə bağlı meyillər bizim dövlət siyasətimizi daha da gücləndirir. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycanda bu il “Multikulturalizm ili” elan edilmişdir. Bakıda Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi yaradılmışdır. Dövlət Bayrağı Meydanının, – bu bayraq dövlətçiliyimizin rəmzidir, – yaxınlığında multikulturalizmə abidə ucaldılmışdır.

Biz hesab edirik ki, bu məsələ daim diqqət mərkəzində olmalıdır. Beynəlxalq təşkilatlar, ayrı-ayrı ölkələr bu məsələ ilə bağlı öz mövqelərini bildirməlidirlər. Çünki bu gün əfsuslar olsun ki, dünyanın müxtəlif yerlərində multikulturalizmlə bağlı fərqli, bədbin fikirlər səslənir. Bəziləri hesab edir ki, multikulturalizm iflasa uğrayıb, bəziləri, ümumiyyətlə, hesab edir ki, belə bir meylə yol vermək olmaz, bu, zərərlidir. Bunlar çox təhlükəli fikirlərdir, yanaşmalardır. Çünki gəlin baxaq, multikulturalizmə alternativ nədir, varmı bu alternativ? Əlbəttə ki, var, amma necə alternativdir? Mən hesab edirəm ki, multikulturalizmin alternativini ksenofobiya, ayrı-seçkilikdir, irqçilikdir, islamofobiya, antisemitizmdir. Bunlar çox təhlükəli meyillərdir. Biz tarixdə bir necə dəfə görmüşük ki, bu meyillərin güclənməsi hansı böyük fəlakətlərə yol açır. Ona görə, bütün mütərəqqi bəşəriyyət multikulturalizm ideyaları, idealları ətrafında birləşməlidir. Burada birmənalı mövqe nümayiş etdirilməlidir. Biz öz

səylərimizlə, fəaliyyətimizlə, ölkəmizdə mövcud olan ab-havanı dünyaya təqdim edərək göstəririk ki, bu, mümkündür. Multikulturalizmin dünyada bir çox ünvanları var, onlardan biri Azərbaycandır. Biz bundan sonra da çalışacağıq ki, həm beynəlxalq aləmdə, həm ölkə daxilində və regionda bu müsbət meyilləri gücləndirək.

Əfsuslar olsun ki, dünyada təhlükələr artır. Biz birinci Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunu təşkil edəndə bu gün mövcud olan təhlükələr yox idi. Son bir neçə il ərzində dünyada – həm bizim bölgədə, Yaxın Şərqdə, həm Avropada və digər yerlərdə çox təhlükəli, narahatedici hadisələr baş verib və baş verir. Qanlı toqquşmalar, müharibələr nəticəsində bəzi ölkələr tamamilə dağıdılıb, yüz minlərlə günahsız insan həlak olub, milyonlarla, on milyonlarla insan qaçqın-köçkün vəziyyətinə düşüb. Bu qarşıdurmalar öz növbəsində bundan əziyyət çəkən ölkələrdə radikalizm meyillərini gücləndirir. Həmçinin bu ölkələr dağılandıqdan sonra, – mən Yaxın Şərqi nəzərdə tuturam, – insanlar öz canlarını qurtarmaq üçün Avropaya üz tutmağa başlamışlar. Miqrantlara qarşı çox alçaldıcı hərəkətlərə yol verilmişdir, eyni zamanda, antimiqrant meyillər güclənmişdir. Bu, Avropada radikal qüvvələrin xeyrinə işləyir. Bəzi Avropa ölkələrində son seçkilərə nəzər salsaq görürük ki, radikal qüvvələr daha böyük dəstək alır. Nəyə görə? Çünki onlar bu vəziyyətdən istifadə edərək daha böyük siyasi çəkiyə malik olurlar. Bu da Avropada radikallaşmaya yol açır. Bu, çox təhlükəli meyildir.

Biz indi sivilizasiyalararası dialoqdan danışıraq, ancaq reallıqda sivilizasiyalararası toqquşmanın ilk təzahürlərini görürük. Əgər bu meyillərin qarşısı alınmasa çox böyük fəlakətə gətirib çıxaracaq. Bütün ölkələr ağır vəziyyətə düşə bilər. Ona görə, indiki zamanda daha çox bu məsələlər gündəlikdə olmalıdır, müsbət meyillər üstünlük təşkil etməlidir. Bizi narahat edən məsələlər haqqında açıq danışmalıyıq. Bakı Forumunun məqsədi bundan ibarətdir. Məsələn, islamofobiya bütün İslam aləmini narahat edir, incidir. Çünki həm bəzi kütləvi informasiya vasitələri, həm də bəzi qeyri-hökumət təşkilatları, bəzi siyasətçilər qəsdən İslam haqqında, dinimiz haqqında mənfi rəy formalaşdırırlar, İslamı terrorla eyniləşdirirlər. Halbuki terrorun ən çox əziyyət çəkən elə müsəlman ölkələridir. Bəzi Avropa ölkələrinin rəhbərləri “stop İslam” deyirlər. Bəziləri deyir ki, biz miqrantları qəbul etməyə hazırıq, ancaq müsəlman miqrantları yox. Bu, nədir? Bu, XXI əsrdə Avropada faşizmin yenidənmi baş qaldırmasıdır? Əfsuslar olsun ki, buna nə beynəlxalq təşkilatlar, nə ayrı-ayrı ölkələr reaksiya verir, sanki bu, belə də olmalıdır. Çox təhlükəli meyillərdir və biz mütləq bu barədə danışmalıyıq. Müsəlman aləmində gedən radikallaşma, radikal qüvvələrin daha böyük dəstək qazanması da narahatedici amillərdir. Ona görə, hesab edirəm ki, biz bu məsələləri açıq şəkildə müzakirə etməliyik.

Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunda tanınmış dövlət xadimləri, ictimai xadimlər, tanınmış alimlər, – onların arasında 13 Nobel mükafatı laureatı var, – jurnalistlər, qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri, digər dəyərli qonaqlar iştirak edirlər. Ona görə, bu, açıq diskussiyalar, tövsiyələr, hərəkət üçün çox gözəl bir formatdır.

Qeyd etdiyim kimi, Azərbaycan humanitar əməkdaşlığa həmişə böyük diqqət yetirib. Ancaq istəyirəm qonaqlar onu da bilsinlər ki, bizim ölkəmiz və xalqımız özü böyük humanitar fəlakətlə üzləşmişdir. 1990-cı illərin əvvəllərində Ermənistanın Azərbaycana silahlı təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizi işğal altına düşüb. Bu işğal və etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində bir milyondan artıq azərbaycanlı öz doğma torpağında qaçqın-köçkün vəziyyətinə düşmüşdür. Bizim əzəli tarixi torpağımız Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında yerləşən yeddi rayon Ermənistan tərəfindən işğal edilib, günahsız insanlar qətlə yetirilib, xalqımıza qarşı hərbi cinayət, Xocalı soyqırımı törədilib. Xocalı şəhərində soyqırımı nəticəsində 613 dinc insan qətlə yetirilib. Onlardan 106-sı qadın, 63-ü uşaqdır. Bütün bu erməni vəhşilikləri sənədləşdirilib, video-materiallar, fotomateriallar, şahidlərin ifadələri var. Artıq dünyanın on ölkəsi “Xocalı soyqırımı”nı soyqırımı kimi tanıyıb.

İşğal edilmiş torpaqlarda bizim tarixi, dini abidələrimiz ermənilər tərəfindən dağıdılıb. Bu barədə də faktlar var. ATƏT işğal edilmiş torpaqlara iki dəfə faktaraşdırıcı missiya göndərib və onların məruzələrində bu, açıq şəkildə göstərilir. Bütün şəhərlər yerlə-yeksan edilib, infrastruktur, qəbirlər dağıdılıb. Onlar qəbirlərimizin üstünə buldozer salmışlar, dağıtmışlar. Məscidlərimiz dağıdılıb. Bakının mərkəzində erməni kilsəsi var. Biz o kilsəni bərpa etmişik. İndi o kilsədə erməni dilində 5 mindən çox kitab saxlanılır. Onlar isə bizim məscidlərimizi yerlə-yeksan ediblər. Fərq bundan ibarətdir. Erməni faşizmi böyük fəlakət törədib və günahsız insanlar bu gün də erməni siyasətindən əziyyət çəkirlər.

Bütün beynəlxalq təşkilatlar bizim mövqeyimizi birmənalı şəkildə dəstəkləyir. Xüsusilə dünyanın birinci və ən ali beynəlxalq qurumu olan BMT, onun Baş Məclisi dəfələrlə qətnamələr qəbul etmişdir. BMT Təhlükəsizlik Şurası dörd qətnamə qəbul etmişdir ki, bu qətnamələrdə erməni silahlı qüvvələrinin işğal edilmiş torpaqlardan qeyd-şərtsiz və dərhal çıxarılması nəzərdə tutulur. Əfsuslar olsun ki, Ermənistan bu qətnamələrə məhəl qoymur və bu qətnamələrin icra edilməsi mexanizmi yoxdur. Bu da böyük ədalətsizlikdir. Biz bunu ikili standartlar siyasəti kimi qəbul edirik. Çünki bəzi hallarda BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri, – yaxın tarix bunu göstərir, – günlər ərzində, bəlkə də saatlar ərzində icra edilir və təcavüzkar cəzalandırılır. Bizə gəldikdə, bu qətnamələrin qəbul edilməsindən 20 ildən çox vaxt keçib və onlar icra edilmir. Bu qətnamələri qəbul edənlər onların icrasını tələb etmirlər.

Digər beynəlxalq təşkilatlar oxşar qərar və qətnamələr qəbul etmişlər. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Şurası Parlament Assambleyası, Avropa Parlamenti, Qoşulmama Hərəkatı, ATƏT, yəni, bütün beynəlxalq təşkilatlar bizim mövqeyimizi dəstəkləyir. Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın ayrılmaz tarixi hissəsidir. Eyni zamanda, beynəlxalq hüquq baxımından da ayrılmaz hissəsidir. Ölkəmizin ərazi bütövlüyü bərpa edilməlidir. Ölkəmizin ərazi bütövlüyü heç bir başqa ölkənin ərazi bütövlüyündən az əhəmiyyət kəsb etmir və beynəlxalq hüquq təmin edilməlidir.

Bu problemə baxmayaraq, ölkəmiz inamla inkişaf edir, biz güclənirik. Gələn ay biz müstəqilliyimizin bərpasının 25 illiyini qeyd edəcəyik. Bu 25 ilin əksər illəri inkişaf və tərəqqi illəri olmuşdur. Azərbaycan bu gün dünya miqyasında böyük nüfuza malikdir. Bir neçə il bundan əvvəl dünyanın 155 ölkəsi böyük etimad göstərərək bizi BMT Təhlükəsizlik Şurasına qeyri-daimi üzv seçmişdir.

Ölkəmizdə humanitar məsələlər öz həllini tapır. Biz bu məsələlərə çox böyük diqqət göstəririk. Son 13 il ərzində Azərbaycanda 3 mindən çox məktəb, 600-dən çox xəstəxana, tibb mərkəzi tikilib, təmir edilib. Məcburi köçkünlərin problemləri həllini tapır. Doxsandan çox qəsəbə salınmışdır və 250 mindən çox köçkünə yeni evlər, mənzillər verilmişdir.

Ölkə iqtisadiyyatı inkişaf edir. Son 13 il ərzində ümumi daxili məhsul üç dəfə artmışdır. Bizim böyük valyuta ehtiyatlarımız var və onlar ümumi daxili məhsulumuza bərabərdir. İşsizliyin, yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı çox ciddi addımlar atılmışdır. Bu gün həm işsizlik, həm yoxsulluq ölkəmizdə təxminən beş faiz səviyyəsindədir. Savadlılıq təxminən 100 faizdir. Azərbaycan iqtisadiyyatının böyük bir hissəsi təbii resurslarla bağlıdır. Neftin qiymətinin kəskin düşməsinə baxmayaraq, Azərbaycan bu böhrandan çox az itkilərlə çıxır və bu gün dinamik inkişaf davam edir. Dünən mənə məlumat verildi ki, Davos Dünya İqtisadi Forumu ölkələrin rəqabət qabiliyyətinə görə Azərbaycanı 37-ci yerə layiq görüb. Dünya miqyasında rəqabət qabiliyyətinə görə 37-ci yeri tutmaq hesab edirəm ki, gənc dövlət üçün böyük nailiyyətdir. Nəzərə alsaq ki, bizim müstəqilliyimizin ilk illəri çox ağır keçirdi, çox dərin siyasi böhran, iqtisadi böhran yaşanırdı. Qaçqınların, köçkünlərin adambaşına düşən sayına görə Azərbaycan dünyada ilk yerlərdədir. Bu, çox acı statistikadır, amma belədir. Bu da əlbəttə ki, bizim maliyyə resurslarımızı cəlb edib. Bütün bunlara baxmayaraq düzgün iqtisadi siyasət, cəmiyyətdəki əmin-amanlıq, sabitlik, qonşularımızla yaxşı münasibətlər, beynəlxalq təşəbbüslərimiz bu gün Azərbaycanı dünyada sabitlik və inkişaf məkanı kimi təqdim edir.

Biz fəxr edirik ki, 25 ildir müstəqil dövlət kimi yaşayırıq, öz hesabımıza yaşayırıq, heç kimə borclu deyilik, heç kimdən asılı deyilik, müstəqilliyi hər şeydən üstün tuturuq, xalqımız azaddır, taleyimiz öz əlimizdədir. Gözəl ölkə qurmuşuq və bundan da gözəl olacaq. İstəyirik ki, ümumi işimizə daha böyük töhfə verək. Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun keçirilməsi də bu niyyətin bir hissəsidir.

Mən bütün qonaqlara ölkəmizə gəldikləri üçün bir daha minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Foruma uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

Рамиз МЕХТИЕВ

*руководитель Администрации Президента
Азербайджанской Республики, академик*

У Бакинский международный гуманитарный форум – площадка мирового масштаба, которая дает понимание, в каком направлении обществу надо двигаться

Азербайджан находится на этапе исторических перемен во всех областях. Под руководством Президента Ильхама Алиева наша молодая независимая страна, уверенно преодолев сложности переходного периода, перешла к новой фазе общественно-политического развития, модернизации экономики, подъема общенационального самосознания народов Азербайджана.

Наше обновляющееся общество находится в своем динамизме и устремленности в счастливое будущее – в мир XXI века. Азербайджан – светское, современное государство, восточное и западное, для которого характерны смешение этносов, языков и религий, их совместная жизнь в мире и согласии. Можно смело сказать, что сегодня здесь решаются судьбы не только нашей страны, но и государств региона, не только сугубо национальные, но и транснациональные, глобальные вопросы.

Азербайджан представляет собой место активных дипломатических контактов, поле интенсивных переговорных процессов, подписания важнейших исторических документов. Наше государство в буквальном смысле слова превратилось в площадку встречи представителей различных цивилизаций. Это многокультурная, полиэтническая, толерантная, готовая ко все новым свершениям и инициативам страна, где величественные памятники старины гармонично соседствуют с элегантными новостройками, господствует мозаика различных архитектурных стилей и

исторических пластов и, наряду с нефтегазовым, крепнет масштабный «культурный бум». Переход от жизни в идее к жизни в реальности наглядно и зримо можно проследить на примере как социально-экономической трансформации, так и самого духа нашей страны, ориентированной из прошлого в будущее.

Бесспорно, наиболее заметным и ярким признаком вхождения Азербайджана в современный исторический этап является расцвет культурной жизни в нашей стране, открывающий все новые парадигмы и перспективы взаимопроникновения азербайджанских и общемировых духовных ценностей. В стране организуются многочисленные – как локального, так и глобального значения – саммиты, форумы, конференции и семинары, а также фестивали и конкурсы, пропагандирующие культурные ценности азербайджанского народа, их органичную взаимосвязь со всемирным цивилизационным процессом. Бакинский международный гуманитарный форум, проводящийся под патронажем лидеров Азербайджана и России, является показательным тому примером, своеобразным мостом дружбы народов.

Созданный в 2010 году по решению двух президентов – Ильхама Алиева и Дмитрия Медведева – и ставший уже традиционным, он объединяет на своих полях видных общественных и политических деятелей, выдающихся представителей науки, культуры, искусства. С трибун и в кулуарах Бакинского форума общаются, дискутируют и приходят к общим выводам представители разных стран, регионов и поколений. Показательно, что это происходит именно в Баку, ведь азербайджанская земля во все времена славилась толерантностью и гостеприимством, а азербайджанский народ – умением созидать и объединять.

Как подчеркивал на открытии V Бакинского международного гуманитарного форума Президент Азербайджана Ильхам Алиев, «в последние годы Форум завоевал большое уважение на международной арене. Он занимает особое место среди престижных международных мероприятий. Азербайджан всегда уделял огромное внимание международному гуманитарному сотрудничеству. Мы считаем, что позитивные тенденции в мире должны усиливаться. Международное сотрудничество играет особую роль в развитии связей между странами. В последние годы мы провели с этой целью в нашей стране многочисленные международные мероприятия. Особое место среди них, конечно, занимает Бакинский международный гуманитарный форум. Раз в два года в нашей стране проводится Форум по межкультурному диалогу. Несколько лет назад в Баку состоялся Саммит религиозных лидеров мира. А в этом году был проведен VII Глобальный форум Альянса цивилизаций ООН. В рамках всех этих престижных мероприятий состоялись широкие дискуссии, обсуждения относительно международного гуманитарного сотрудничества, мультикультурализма и других важных вопросов.

В последние годы Азербайджан также принимал престижные спортивные соревнования. Только в этом году в Баку впервые были проведены

соревнования «Формула-1» и Всемирная шахматная олимпиада. А в прошлом году в Баку впервые в истории состоялись Европейские игры. Это само по себе показатель. Потому что первые Европейские игры прошли в мусульманской стране, что можно расценивать как вклад Азербайджана в усиление межрелигиозного, межкультурного диалога. А в следующем году в Баку будут проведены IV Исламские игры солидарности. То есть в одном городе в течение всего лишь двух лет состоялись Европейские игры и пройдут Исламские игры. Сегодняшний Азербайджан идет по этому пути».

Как и предыдущие, V Бакинский международный гуманитарный форум, стремясь ответить на вызовы и риски времени, в поисках путей их преодоления, отличался широким представительством и организационным размахом. В его работе принимало участие более 400 представителей из почти 80 стран (в их числе 15 лауреатов Нобелевской премии). Как отмечается на сайте Форума, «его участниками являются представители естественных, общественных и гуманитарных наук, а также культурной элиты мира, которые ставят перед собой амбициозную задачу формирования новой гуманитарной повестки дня с целью ее дальнейшего рассмотрения в международном масштабе. На Форум приглашаются также «великие мира сего» – это действующие или бывшие главы государств и основатели транснациональных корпораций. Объединением представителей всех сфер человеческой деятельности достигается оптимальное решение насущных вопросов, волнующих человечество».

Тема мультикультурализма, как органично присущего азербайджанскому народу характеризующего свойства, определяющего саму его суть и особенности менталитета, является преобладающей в работе всех бакинских гуманитарных форумов. Исконный, перманентный мультикультурализм нашего народа во все, включая самые драматичные, времена позволял ему находить общий язык с представителями разных народов во всех уголках земли. Но главное – на собственной земле создать оазис межнационального мира и благоденствия.

Как отмечал Президент Ильхам Алиев, «наша политика заключается в этом, наша история также построена на мультикультурализме. Правда, мультикультурализм, как понятие, является новым выражением, но он всегда был в Азербайджане. Независимо от общественно-политического строя, Азербайджан всегда являлся пространством мира, сотрудничества, взаимопонимания, и мы храним эти традиции. Проводя сегодня такие мероприятия, мы, как независимое государство, вносим вклад в развитие мультикультурализма, проводимая в Азербайджане политика усиливает в повседневной жизни эти позитивные тенденции... Не случайно нынешний год в Азербайджане объявлен «Годом мультикультурализма». В Баку создан Международный центр мультикультурализма. Недалеко от Площади Государственного флага – этот флаг является символом нашей государственности -возведен памятник мультикультурализму.

Мы считаем, что этот вопрос постоянно должен находиться в центре внимания. Международные организации, отдельные страны должны высказывать свою позицию по данному вопросу. Потому что сегодня, к сожалению, в различных уголках мира звучат иные, пессимистичные мысли, связанные с мультикультурализмом. Некоторые считают, что мультикультурализм потерпел крах, другие вообще считают, что такую тенденцию нельзя допускать, она вредна. Это очень опасные мысли, подходы. Потому что давайте посмотрим, какова альтернатива мультикультурализму, и есть ли она? Конечно, есть. Но какая? Я считаю, что альтернатива мультикультурализму – это ксенофобия, дискриминация, расизм, исламофобия, антисемитизм. Это крайне опасные тенденции. Мы неоднократно видели в истории, к каким страшным бедствиям приводит усиление этих тенденций. Поэтому все прогрессивное человечество должно сплотиться вокруг идей, идеалов мультикультурализма. Здесь должна быть продемонстрирована однозначная позиция. Мы, в свою очередь, своей деятельностью, своими усилиями представляя миру существующую в нашей стране атмосферу, показываем, что это возможно. Мультикультурализм имеет много адресов в мире, один из них – Азербайджан. Мы и впредь будем стараться усиливать эти позитивные тенденции как на международной арене, так и в стране, регионе».

Действительно, мультикультурализм – огромное достояние азербайджанского народа, это весьма ценное социальное явление раскрывает подлинное качество, характеристику азербайджанского народа, показывает, каких высот нравственности он достиг. Представители элиты разных народов, официальные лица международных организаций дают высокую оценку проводимой в нашей стране политике мультикультурализма, подчеркивают, что Азербайджан по праву выступает инициатором распространения идей мультикультурализма по всему миру. Мультикультурализм – самое эффективное средство для создания в многонациональных государствах политической стабильности.

Роль мультикультурализма в современном обществе подчеркивал и генеральный секретарь Организации Объединенных Наций Пан Ги Мун в своем обращении к участникам V Бакинского международного гуманитарного форума, зачитанном заместителем генерального секретаря ООН Джихан Султаноглу, принимавшей участие в работе Форума. В послании есть такие слова: «Это – актуальное мероприятие, посвященное ряду важных тем. На заседании «круглого стола», связанного с человеческим капиталом мигрантов и беженцев, будет обсуждаться чрезвычайно важный вопрос. Число людей в мире, изгнанных из родных очагов в результате конфликтов и насилия, в настоящее время приближается к 65 миллионам. Это самая большая цифра после Второй мировой войны. Кроме того, ежегодно 25 миллионов человек оказываются без крыши над головой в результате стихийных бедствий и изменений климата. Надеюсь, что этот «круглый стол» предоставит региональным и глобальным участ-

никам возможность внести вклад в выполнение итогов Всемирного гуманитарного саммита, Нью-Йоркской декларации о беженцах и мигрантах».

А вот мнение государственного секретаря Республики Казахстан Гульшары Абдыкаликовой, выступившей на мероприятии: «Данный Форум – это площадка мирового масштаба, которая дает понимание, в каком направлении движется общество. Здесь идет поиск ответов на глобальные вызовы текущего столетия... Идея Форума – создание дискуссионной площадки для видных представителей политической, научной и культурной элиты мирового сообщества в целях проведения диалогов, обмена мнениями и обсуждений по широкому спектру вопросов мирового масштаба, представляющих интерес для всего человечества».

В этом – большая заслуга Президента Азербайджана Ильхама Алиева, уделяющего самое пристальное внимание развитию традиций и освоению инноваций в нашей жизни, в результате чего отношение к диалогу и согласию в обществе расценивается не только как следствие радушия, гостеприимства и толерантности азербайджанского народа, но в целом как импульс развития, критерий дальнейшего эволюционирования государства. Данные благотворные тенденции ориентируют граждан Азербайджана на решение поставленных перед ними целей и задач, аккумулируют и концентрируют способы их достижения.

И конечно, в освещении этих объективных процессов важную роль играют СМИ. В своих статьях, очерках, репортажах и даже книгах журналисты стремятся исследовать многовекторные пути развития мультикультурализма в Азербайджане – этого по-своему уникального и одновременно универсального феномена мировой цивилизации; освещают тенденции взаимодействия азербайджанского народа с представителями других государств и регионов мира, а также многочисленными народами и этносами, проживающими в нашей стране; информируют мировую общественность о разнообразных мероприятиях, организуемых в этой области.

Как следствие, проводимая Ильхамом Алиевым политика мультикультурализма обретает все большее число приверженцев далеко за пределами Азербайджана. На сайте trend.az приводится перевод статьи главного редактора мексиканской газеты The News Терезы Марголис «Лидер, являющийся образцом», посвященной Президенту Азербайджана Ильхаму Алиеву. Автор статьи, принимавшая участие в работе V Бакинского международного гуманитарного форума, пишет, что глава Азербайджанского государства в своем приветствии участникам Форума рассказал о традициях гостеприимства, существующих в Азербайджане в отношении зарубежных культур и этнических групп. Этот тезис нашел свое подтверждение, когда приехавший в Баку Папа Римский Франциск по просьбе Президента Азербайджана провел мессу в центре города под открытым небом, а также когда советник Президента, участвовавший в церемонии проведения религиозного обряда Ашкенази Рош-Ха-Шана в самом крупном отеле города, от имени правительства поздравил членов местной еврейской общины с Новым годом. Марголис пишет, что не

только на Форуме, но и во время ужина по случаю праздника Рош-Хашана слышала от участников мероприятий, что в Азербайджане никогда не было случаев религиозного притеснения.

Рассказывая о главе нашего государства, автор статьи отмечает, что никто не может оспорить победу Ильхама Алиева на президентских выборах 2013 года, прошедших с участием международных наблюдателей. Автор солидарна с высказанным на Форуме одним из зарубежных дипломатов мнением о том, что Ильхам Алиев мудро направляет доходы, полученные от нефтяного сектора, на развитие инфраструктуры, образования и диверсификацию промышленности. А это, в свою очередь, способствует защите Азербайджана от существующего нефтяного кризиса, несмотря на то, что в последнее время манат дважды претерпел девальвацию.

Одновременно Марголис отмечает, что если в 1991 году, когда страна провозгласила свою независимость, уровень бедности достиг 49 процентов, то в настоящее время этот показатель составляет всего лишь пять процентов. Автор пишет, что Президент Ильхам Алиев не только является сильным лидером, но и по-доброму заботится обо всех представителях народа, независимо от их этнической и религиозной принадлежности. «Возглавляя свой народ на региональной и экономико-политической арене, Ильхам Алиев превратил свою страну в самый стабильный сектор региона», – отмечается в заключение статьи.

Программное выступление на Форуме Президента Азербайджана Ильхама Алиева, отличавшееся широким спектром затронутых вопросов и глубоким институциональным смыслом, вызвало самый горячий отклик у всех участников мероприятия. Они отмечали, что деятельность Президента Ильхама Алиева по развитию мультикультурализма в Азербайджане имеет огромное международное значение, а потому не скрывали свое удовлетворение тем, что участвуют в этом Форуме. СМИ цитируют эти высказывания. Так, генеральный директор ИСЕСКО Абдулазиз Осман аль-Тувейджри отмечал: «Я – свидетель его больших усилий и инициатив по продвижению мира, пониманию значения диалога среди народов и наций, между культурами и религиями, а также больших усилий, чтобы сделать Азербайджан тем, чем он является сейчас – процветающей, развитой, великой страной».

Освещая встречу Президента Азербайджана Ильхама Алиева с Абдулазизом Османом аль-Тувейджри, агентство АЗЕРТАДЖ пишет: «Констатировав, что это престижное мероприятие проводится уже в пятый раз, генеральный директор ИСЕСКО Абдулазиз Осман аль-Тувейджри подчеркнул, что работа Форума очень успешна. Он отметил, что решения, принятые на проведенных до сих пор форумах, создают условия для достижения важных результатов во всем мире. «Успех этого Форума является успехом для тех, кто призывает к справедливости и миру», – сказал аль-Тувейджри. На встрече говорилось также об успешном сотрудничестве между Фондом Гейдара Алиева и ИСЕСКО, было

подчеркнуто международное значение данного сотрудничества, выражена уверенность в дальнейшем расширении связей».

Символично интервью сайту moscow-baku.ru участницы Бакинского гуманитарного форума, директора Центра российско-азербайджанской дружбы Наталии Красовской под названием «Действенность мультикультурализма в Азербайджане можно наблюдать в реальном времени»: «Что касается обсуждаемых вопросов, то наиболее важным, на мой взгляд, являлось распространение мультикультурализма. К сожалению, сегодня многие политики склонны утверждать, что такая позиция себя изжила, что она больше не актуальна – в то время как только мультикультурализм является панацеей от ненависти и деструкции. Только разумное управление возникающими конфликтами и воспитание народов в духе уважения к культуре, традициям, обычаям друг друга могут удержать сегодняшний мир от войн и разрушений».

Приведем еще одно мнение. Комментируя выступление Ильхама Алиева, участвующий в Форуме ректор МГИМО Анатолий Торкунов заметил, что мысли, высказанные главой государства в этом выступлении, имеют большое значение и создают хорошую возможность для того, чтобы обсуждения проходили более интересно. По словам ректора, каждый визит в столицу Азербайджана, в частности, участие в V Бакинском международном гуманитарном форуме, на котором собралось много выдающихся людей, является для него знаменательным событием. Торкунов указал на то, что представители России проявляют большой интерес к Бакинскому международному гуманитарному форуму (издание «Вестник Кавказа»).

Взаимопонимание, взаимовыручка между народами в наше непростое, полное противоречий и контрастов время является определяющим понятием. И с этой точки зрения символичны традиции дружбы между народами Азербайджана и России. Конечно, с годами эти взаимосвязи объяснимо трансформировались, но вовсе не со знаком «минус», а просто изменились, как меняется наша жизнь, постепенно и повсеместно отображая объективные реалии времени. И сегодня так важно, не пренебрегая накопленным за многие десятилетия опытом взаимодействия азербайджанского и российского народов, стремиться нарастить и обогатить то, что уже было сделано, и то, что еще предстоит. Справедливым является мнение (также приводимое «Вестником Кавказа») еще одного члена российской делегации на Форуме – ректора, председателя Ученого совета Российского государственного гуманитарного университета (РГГУ), доктора исторических наук, профессора, члена-корреспондента РАН Ефима Пивовара, который сформулировал его кратко и емко: «Россия и Азербайджан – стратегические партнеры!».

Как отмечала в своем выступлении возглавлявшая российскую делегацию вице-премьер Правительства России Ольга Голодец, «на сегодняшний день между Российской Федерацией и Азербайджаном заключено более 90 соглашений в различных сферах». «Я думаю, что это

сотрудничество будет продолжаться. Сегодня для нас очень важно, чтобы помимо сотрудничества между профессионалами, между специалистами, которое сегодня находится, действительно, на высоком уровне и реализуется в сфере образования, здравоохранения и других сферах, возникали личные контакты. Я горжусь тем, что среди моих друзей много людей из Азербайджана, из Баку. У моих знакомых тоже много знакомых, с которыми они дружат, поддерживают личные контакты. Наши культуры нас объединяют, и я считаю, что наша миссия заключается в том, чтобы передавать эту культуру молодежи, подрастающему поколению. Я надеюсь на расширение наших связей, прежде всего, в сфере культуры. За этим будущее, это для будущего взаимопонимания между нашими народами», – сказала она.

Об этом говорит и Наталия Красовская в уже упомянутом нами интервью «Действенность мультикультурализма в Азербайджане можно наблюдать в реальном времени»: «Азербайджано-российские отношения построены на взаимном уважении. На обоюдовыгодном экономическом сотрудничестве. На исторической памяти, которую мы вместе бережем. На готовности учиться друг у друга. На миллионах человеческих контактов, которые связывают наши народы. Россия и Азербайджан сегодня не просто стратегические партнеры – это добрые соседи и друзья, готовые поддержать друг друга в трудной ситуации. И задача нашего Центра – укреплять все стороны этих отношений, завязывать новые контакты, наводить новые мосты, рассказывать азербайджанцам о России, а россиянам об Азербайджане, чтобы мы как можно лучше знали и понимали друг друга. Ведь из понимания рождается человеческое тепло, рождается дружба, взаимный интерес – все то, на чем, я уверена, будет строиться мир будущего».

Важность и необходимость активнее и шире проводить различные совместные гуманитарные акции, включая мероприятия глобального масштаба, очевидны. Связанные исторически, геополитически, ментально, азербайджанский и российский народы веками были рядом – как в прямом, так и переносном смысле, лишним подтверждением чего стало создание Бакинского международного гуманитарного форума, в числе участников которого неизменно присутствуют многочисленные делегации из России.

Проведение V Бакинского международного гуманитарного форума придаст взаимосвязям между Азербайджаном и Россией дополнительные импульсы. Это в своем обращении к участникам Форума, зачитанном Ольгой Голодец, подчеркивал Президент Российской Федерации Владимир Путин, высоко оценив историческое значение Бакинского форума и пожелав его участникам успехов в решении сложных и актуальных проблем современного мира.

Президент Владимир Путин выразил уверенность, что обсуждения на Форуме будут интересными и послужат укреплению сотрудничества между народами всех стран и континентов. «Насыщенная повестка дня

Форума отражает растущее значение гуманитарного сотрудничества для современных международных отношений... Баку принимает высоких гостей, представителей научной и творческой интеллигенции. Вам предстоит обменяться ценным опытом, обсудить перспективы в сфере культуры, науки и окружающей среды. Уверен, что ваши обсуждения будут плодотворными», – отметил он. Материалы СМИ, в которых цитируется обращение главы Российского государства к участникам Форума, отличаются торжественностью, праздничностью и одновременно передают нескрываемые внимание и интерес Президента России к Бакинскому форуму.

Тенденции развития азербайджано-российских отношений являются наглядным показателем того, что Азербайджан, вековечно развивавшийся как многонациональное государство, неуклонно следует высоким принципам взаимопонимания и развития дружественных связей со всеми народами и государствами, независимо от их вероисповедания, политического устройства и исторических особенностей. Азербайджаниздревле является многонациональным государством, объединяющим западную и восточную цивилизации, – как с геополитической, так и с духовной точек зрения, приверженным политике миролюбия со всеми странами и народами, сплотившим под эгидой веротерпимости и взаимопонимания представителей самых разных национальностей и конфессий. Веками на древней азербайджанской земле в мире и благополучии бок о бок проживали представители десятков народов и этносов (на сегодня их число достигает порядка 60-ти).

Наряду с осмыслением собственных национальных истоков, развитием государственности и демократии, Азербайджанская Республика энергично интегрируется в международное сообщество. Как отмечал в своем выступлении на Форуме Президент Азербайджана Ильхам Алиев, «...есть много целей, которыми мы руководствовались, проводя в нашей стране международные мероприятия. В первую очередь это нужно нашей стране, так как Азербайджан – многоконфессиональная, многонациональная страна. Представители всех религий и народов в Азербайджане живут как одна семья. В то же время эти международные, политические и гуманитарные мероприятия посылают миру сигнал о том, что прогрессивные представители мира должны еще теснее консолидировать усилия. Потому что сегодня, к сожалению, негативные тенденции в мире преобладают. Происходят кровавые столкновения, в различных регионах идут войны, проливается кровь на религиозной, национальной почве. Углубление международного гуманитарного сотрудничества в определенной степени может предотвратить негативные и усилить позитивные тенденции.

Несколько лет назад мы подумали, что было бы хорошо, если бы между Советом Европы и Организацией исламского сотрудничества установилась связь. С этой целью в 2008 году мы пригласили министров культуры стран – членов Организации исламского сотрудничества на состоявшийся в Баку Форум министров культуры стран – членов Совета Европы, была проведена совместная сессия. Это вызвало огромный резонанс в ми-

ре. Наша деятельность в этом направлении была удостоена высокой оценки, данная встреча, инициатива получила название «Бакинский процесс».

А в 2009 году мы приняли министров культуры стран – членов Организации исламского сотрудничества и пригласили на эту встречу министров культуры из Европы. Таким образом, по нашей инициативе начался очень важный новый процесс. Конечно, мы очень гордимся тем, что эта инициатива получила название «Бакинский процесс»...

В нынешнее время на повестке дня больше должны находиться именно эти вопросы, должны преобладать позитивные тенденции. Мы должны открыто говорить о вопросах, вызывающих беспокойство. В этом заключается цель Бакинского форума. К примеру, исламофобия беспокоит, вызывает озабоченность всего исламского мира, так как некоторые средства массовой информации, а также некоторые неправительственные организации, политики намеренно формируют негативное мнение об Исламе, о нашей религии. отождествляют Ислам с террором. При том, что больше всего от террора страдают именно мусульманские страны. Руководители некоторых европейских стран говорят «стоп Ислам». Некоторые говорят, что мы готовы принять мигрантов, но не мусульманских. Что это такое? Неужели в XXI веке в Европе вновь поднимает голову фашизм? К сожалению, на это не реагируют ни международные организации, ни отдельные страны, словно так оно и должно быть. Это очень опасные тенденции, и мы обязательно должны поговорить об этом. Вызывают беспокойство и такие факторы, как радикализация в мусульманском мире, то, что радикальные силы получают больше поддержки. Поэтому считаю, что нам необходимо открыто обсудить эти вопросы».

Глобализация, провозгласившая всемирное объединение человечества в эпоху виртуальной реальности, техногенных катастроф и электронных войн, похоже, еще не выработала единой теоретической модели планетарного общежития, хотя в действительности мир по-новому динамично живет и развивается. Тем самым глобализация, необъятно расширившая возможности комплексного решения самых сложных проблем человечества – социальных, духовных, экономических, геополитических, все чаще и серьезнее заставляет нас задумываться о столь же вечных, сколь актуальных вопросах взаимоотношений государств и регионов, наций и народностей, преемственности поколений и эпох. Сохранение человечества, естественно, требует современных стратегий цивилизационного развития, перехода к новому пути, в связи с чем возникает проблема критического анализа ценностей техногенной культуры и поиска новых ценностных ориентаций.

Как отмечал в своем выступлении на Форуме заместитель генерального директора ЮНЕСКО Гетачью Энгиды, «мы живем в период глобализации, которая несет новые угрозы миру, с разрушающими социальными трансформациями и драматичными передвижениями народов». Конкретизируя слова Г.Энгиды, агентство trend.az подчеркивает, что «мир стоит перед самым значительным за последний период кризисом бежен-

цев, и это прямое следствие участвовавших конфликтов, которые разжигаются по причине роста радикализации и экстремизма и, как следствие, причиняют страдания миллионам людей, и в первую очередь молодежи».

На планете, где с каждым днем увеличивается число стран, представляющих угрозу безопасности, и стран, пытающихся предотвратить эту угрозу всеми возможными способами, поддержание мира можно представить лишь при условии изучения, освоения и применения мировым сообществом навыков искусства «жить сообща». Поскольку, как известно, лишь мир между равными является наиболее устойчивым.

«К сожалению, угрозы в мире возрастают, – отмечал на Форуме Президент Ильхам Алиев. – Когда мы организовали первый Бакинский международный гуманитарный форум, существующих сегодня угроз не было. В последние несколько лет в мире – и в нашем регионе, на Ближнем Востоке, в Европе, других местах – произошли и происходят очень опасные события, вызывающие беспокойство. Кровавые столкновения, войны, некоторые страны полностью разрушены, погибли сотни тысяч невинных людей, миллионы, десятки миллионов людей стали беженцами и переселенцами, что, в свою очередь, усиливает тенденции радикализма в страдающих от этого странах. Кроме того, после разрушения этих стран – я имею в виду Ближний Восток – люди стали искать спасения в Европе. В отношении мигрантов допускались унижительные действия, одновременно усилились антимигрантские тенденции. Это на руку радикальным силам в Европе. Если обратить внимание на последние выборы в некоторых европейских странах, то можно увидеть, что радикальные силы получают больше поддержки. Почему? Потому что, пользуясь такой ситуацией, они приобретают больший политический вес. А это приводит к радикализации в Европе, что является крайне опасной тенденцией».

Как известно, для глобализации характерно не только центристское, но и центробежное движение, когда слабое, не имеющее четкой ориентации общество в современном мире рискует быть поглощенным более сильными, раствориться в море идей, языков, культур и этносов. В этой связи актуальной представляется проблема взаимовлияния национального становления государства, в особенности развивающегося, обретения им своей национальной идентичности, и процессов глобализации, что приводит к так называемой глокализации. Ведь очевидно, что глобализация не отрицает однозначно развития национальных экономики и культуры, напротив, это своего рода тест на выживание.

О глобализации в масштабном и одновременно локальном, насущном формате говорила в своем выступлении на V Бакинском международном гуманитарном форуме государственный секретарь Республики Казахстан Гульшара Абдыкаликова. «В современном мире процесс глобализации приводит к небывалому по масштабам соприкосновению различных культур и религий. Высокая культура межнационального, межрелигиозного, межконфессионального диалога становится преимущественным приоритетом».

Гульшара Абдыкаликова рассказала, что в Казахстане проживают представители более 100 этнических групп и 18 конфессий. «И с первых дней независимости наша страна осуществляет политику равенства граждан, укрепления межэтнического согласия и общенационального единства, стабильности. По инициативе Президента Казахстана Нурсултана Назарбаева создана Ассамблея народа Казахстана. Ассамблея – это конституционный орган, возглавляемый главой государства. Ее миссия – формирование единого народа Казахстана на основе равенства, общих ценностей, гражданства. Этот уникальный общественный и общенародный институт координирует работу 1338 этнокультурных объединений страны, 1993 советов общественного согласия, избирает 9 депутатов Мажилиса Парламента. Мы обрели общенациональную идею, которая базируется на общих гражданских и патриотических ценностях. Это – основа созидательного казахстанского патриотизма».

В самом деле, интернационализм и гуманизм обусловлены тем, что прогресс является естественным продолжением цивилизационных традиций. Сегодня, когда наша маленькая планета Земля становится все более уязвимой перед лицом опасности катастроф вселенского масштаба, понятие «цивилизованность» означает, прежде всего, ненасильственное, мирное «снятие» противоречий и конфликтов между отдельными людьми и целыми государствами, что имманентно понятию глобализации, ответственной за переустройство мира.

Что же касается силовых приемов, то, как показывает исторический опыт, они лишь на время способны создать иллюзию умиротворенности. Ведь в мировой политике, как и в быту, сама жизнь доказывает тщетность стратегии взаимных угроз. Тем самым глобализация предполагает свободу, но не в смысле произвола, как это многие себе представляют, а напротив – в смысле обязанностей, уважения нравственных законов, регулирующих общественные отношения. Далее следует принцип взаимной ответственности. На постсоветском пространстве данный посыл явился более чем актуальным; образование независимых государств, трансформировавшиеся историческиереалии, развитие однополярного мира настоятельно потребовали обновленных подходов и решений практически во всех областях жизни.

На этом фоне разжигание межнациональной ненависти (а с ее «велико-армянской» версией нам, к сожалению, пришлось непосредственно столкнуться), – наверное, самая большая опасность для вступившего в эру глобализации человечества. Варварское отношение, массовое истребление людьми друг друга квалифицируются мировым сообществом однозначно отрицательно и, согласно международным нормам, организаторы этого подлежат справедливому и суровому наказанию. И если эта кара не достигла своей цели сразу (как в случае с агрессией армян против азербайджанских территорий), то хочется надеяться, что последнее – лишь вопрос времени.

«Как я уже отметил, Азербайджан всегда уделял большое внимание гуманитарному сотрудничеству, – подчеркивал в своем выступлении Президент Азербайджана Ильхам Алиев. – Однако хочу, чтобы гости знали, что наша страна и народ сами столкнулись с большой гуманитарной катастрофой. В начале 1990-х годов в результате вооруженной агрессии Армении против Азербайджана 20 процентов наших земель оказались под оккупацией. В результате данной оккупации и политики этнической чистки более миллиона азербайджанцев оказались в положении беженцев и переселенцев на собственной земле. Наша историческая, исконная земля Нагорный Карабах и расположенные вокруг него семь районов были оккупированы Арменией, убиты невинные люди, против нашего народа совершено военное преступление, учинен Ходжалинский геноцид. В городе Ходжалы в результате геноцида были убиты 613 мирных граждан, в том числе 106 женщин, 63 ребенка. Все эти армянские злодеяния задокументированы, имеются видеоматериалы, фотоматериалы, показания свидетелей. Уже десять стран мира признали Ходжалинский геноцид как геноцид.

Армяне разрушили на оккупированных землях наши исторические, религиозные памятники. Есть факты. ОБСЕ дважды направляла на оккупированные земли миссию по изучению фактов, и это открыто указано в их докладах. Все города разрушены до основания, разрушены инфраструктура, могилы. Они разрушали наши могилы бульдозерами. Разрушены наши мечети. В центре Баку находится армянская церковь. Мы реставрировали ее. В настоящее время в этой церкви хранится более 5 тысяч книг на армянском языке. Они же сравнивали наши мечети с землей. Отличие в этом. Армянский фашизм принес большие беды, невинные люди и сегодня страдают от армянской политики. Все международные организации однозначно поддерживают нашу позицию. В частности, первая и высшая международная структура мира – ООН, ее Генеральная Ассамблея неоднократно принимали резолюции. Совет Безопасности ООН принял четыре резолюции, предусматривающие безоговорочный и безотлагательный вывод армянских вооруженных сил с оккупированных земель. К сожалению, Армения игнорирует эти резолюции, а механизма их исполнения нет. Это большая несправедливость. Мы воспринимаем это как политику двойных стандартов, потому что в некоторых случаях резолюции Совета Безопасности ООН – об этом свидетельствует недавняя история – исполняются в течение нескольких дней, даже часов, и агрессор несет наказание. Когда же дело касается нас, то после принятия данных резолюций прошло более 20 лет, но они не исполняются. Те, кто принял эти резолюции, не требуют их исполнения.

Другие международные организации приняли похожие решения и резолюции. Организация исламского сотрудничества, Парламентская Ассамблея Совета Европы, Европейский парламент, Движение неприсоединения, ОБСЕ, то есть все международные организации поддерживают нашу позицию. Нагорный Карабах – неотъемлемая историческая часть Азербайджана. Он является неотъемлемой частью и с точки зрения меж-

дународного права. Территориальная целостность нашей страны должна быть восстановлена. Территориальная целостность нашей страны имеет не меньшее значение, чем территориальная целостность других стран, международное право должно быть обеспечено».

Отдельной, очень важной темой Форума стал межрелигиозный диалог, определяющий непреложность конфессиональных терпимости и равноправия. Объяснимым является тот факт, что среди участников Форума было немало религиозных деятелей. Выступавшие отмечали, что религия является неотъемлемой частью современного общества – как духовный ориентир не только в жизни людей, но и соответствующих деяний во имя человечества, категорически отрицающих экстремизм и ксенофобию. И здесь наша страна вновь являет собой образец для подражания.

«Мы стараемся и будем стараться и дальше вносить вклад в усиление межрелигиозного, межкультурного диалога в гуманитарной сфере, – подчеркивал в своем выступлении Президент Азербайджана Ильхам Алиев. – Еще раз хочу отметить, что представители всех народов, религий в Азербайджане живут как одна семья, в мире и дружбе, в нашей стране никогда не было никаких противостояний или недоразумений на религиозной и национальной почве. Это – наше большое достояние. Исторические, религиозные памятники всех религий охраняются государством, одновременно государство на свои средства обеспечивает реставрацию этих памятников. В Азербайджане строятся, ремонтируются мечети, церкви, синагоги. Мы вместе отмечаем все наши религиозные праздники. Все религиозные общины вместе отмечают их.

Мы гордимся нашей историей, культурой. Сегодня одна из самых древних мечетей мира находится в Азербайджане, в городе Шамаха. Шамахинская мечеть была построена в 743 году, она отреставрирована и сегодня действует.

Одновременно недалеко от города Шеки как исторический памятник существует одна из древнейших церквей Кавказа – церковь Кавказской Албании. Этот исторический памятник также отреставрирован, он сегодня действует и привлекает многочисленных туристов. Недалеко от Баку сегодня сохраняется храм зороастрийцев, огнепоклонников. Это – наша история. На протяжении истории в Азербайджане жили представители различных религий, культур и, наверное, неслучайно выбрали для сосуществования именно Азербайджан. Потому что в нашей стране, в нашем краю эти тенденции всегда преобладали. Сегодня это государственная политика, мы и дальше будем проводить эту политику.

Эта государственная политика получает большое одобрение в стране. В то же время это и настроение общества, потому что государственная политика может успешно осуществляться только тогда, когда общество положительно отвечает на нее.

Существующие в обществе доброжелательный настрой, тенденции, связанные с мультикультурализмом, еще более усиливают нашу государственную политику».

Прокомментировать мнение главы нашего государства можно словами участницы Форума, директора Центра российско-азербайджанской дружбы Наталии Красовской в интервью сайту moscow-baku.ru: «Президент Азербайджана Ильхам Алиев отметил очень важную деталь: большим достоянием страны является то, что здесь никогда не было противостояния на религиозной и национальной почве. И причина этого очень проста: дело в том, что в Азербайджане мультикультурализм никогда не был идеей, насаждаемой сверху. Полиэтничность, поликонфессиональность здесь всегда были нормой. Разные культуры в стране не притираются друг к другу «через не могу» – они находятся в постоянном диалоге, они непрерывно взаимодействуют и обогащаются. Поэтому нет ничего удивительного в том, что руководство Азербайджана возвело мультикультурализм в ранг государственной политики и видит своей задачей не только сохранение этих традиций в стране, но и распространение их во всем мире. А то, насколько рабочей является эта модель, можно наблюдать, что называется, в режиме реального времени, в новостях. Повсюду всплеск межконфессиональных конфликтов – в Азербайджане мусульмане поздравляют православных с праздником Пасхи. Исламский мир раздирают войны между суннитами и шиитами – в Азербайджане они вместе молятся в мечети, отмечая наступление священного месяца Рамадан. В Европе кричат о конце мультикультурализма – в Азербайджане мирно и спокойно живут в добром соседстве друг с другом десятки народов».

СМИ также однозначно характеризуют речь главы мусульман Азербайджана шейх уль-ислама Аллахшукюра Пашазаде, который на встрече с прибывшим на Форум иерархом Русской православной церкви, митрополитом Волоколамским Иларионом отмечал: «Меня, как шейх уль-ислама, очень тревожит то, что в Европе избирательно относятся к эмигрантам, разделяют их на мусульман и немусульман. Поэтому считаю, что диалог между цивилизациями и религиями обязательно окажет положительное влияние на мировые события в целом. Вы не раз посещали Азербайджан и могли убедиться в том, что путь Азербайджана – это путь толерантности и мультикультурализма. Руководство страны обеспечивает равные условия всем конфессиям».

В качестве примера единства и взаимопонимания народов перед лицом мировых катастроф Аллахшукюр Пашазаде приводит дружбу азербайджанского и российского народов. «Выступая перед участниками Форума, глава мусульман Азербайджана указал на огромную важность миротворческих усилий Русской православной церкви и лично Патриарха Московского и всея Руси Кирилла в деле разрешения конфликта вокруг Нагорного Карабаха», – пишет сайт eparhia.ru. Сайт приводит и слова митрополита Илариона, который «указал на основные вызовы сегодняшнего мира: экстремизм, терроризм, невежество в вопросах религии, а также указал пути их преодоления».

В контексте межрелигиозного диалога в Азербайджане особого упоминания заслуживает и статья писателя Рауля Ловери Контрераса «На-

прасны ли были жертвы?» в газете The PortervilleRecorder, посвященная своего рода предыстории Бакинского международного форума, а по большому счету – судьбе всего азербайджанского народа: столь же непростой, подчас драматичной, сколь знаменательной, как нельзя более красноречиво характеризующей его духовность и менталитет. «Что могло объединить рожденного в Испании римско-католического священника, епископа баптистов из Гватемалы (Южная Америка) и мусульманского имама из Лос-Анджелеса? Все вместе они летели на самолете в Стамбул, а потом в Баку – на участие в гуманитарном форуме. Затем вместе посетили поселок Красная слобода в Губе, где горские евреи традиционно проживают вместе с азербайджанцами».

Далее автор пишет: «В Баку имеются не только мечети, но и русские православные церкви, римско-католическая и немецкая лютеранская церкви, синагоги». Р.Контрерас восхищается тем, что в Азербайджане, где 95% составляют мусульмане-шииты, существует столь высокая степень веротерпимости и толерантности. Он особо подчеркнул значимость недавнего визита в Азербайджан Папы Римского Франциска, который в свою очередь также отмечал особый уровень развития мультикультурализма в нашей стране.

Возвращаясь же к работе Бакинского международного гуманитарного форума, отметим, что периодичность проведения, масштабность затронутых тем, а также число участников этого мероприятия позволяют причислить его к статусу глобальных. Работа Форума велась по шести направлениям: «Различные модели мультикультурализма: от теории к гуманистической практике»; «Важность сохранения человеческого капитала в условиях массового перемещения людей как основа для устойчивого развития»; «Трансформация журналистики в информационную эпоху и ее роль в обеспечении межцивилизационного диалога»; «Устойчивое развитие и экологическая цивилизация»; «Молекулярная биология, биофизика, биотехнология и вопросы подготовки кадров в современной медицине: инновационные и этические проблемы»; «Конвергенция технологий и прогнозы будущего: основные вызовы XXI века».

В газете The News в статье «Лидер, являющийся образцом» Тереза Марголис отмечает, что основными темами Форума стали мультикультурализм, актуальные проблемы, в том числе этническая нетерпимость и равнодушие к мигрантам и вынужденным переселенцам, с которыми им приходится сталкиваться все чаще и чаще в современном мире. «Форум охватил очень широкий спектр вопросов, начиная от политики до промышленности, науки и религии. В ходе обсуждений за «круглым столом» была создана возможность диалога и обмена мнениями с представителями всех слоев общества. Форум затронул такие темы, как культурное разнообразие в гуманитарной практике, сохранение человеческого капитала в условиях массовой миграции, устойчивое развитие в условиях социальной эволюции, молекулярная биология и этические медицинские инновации, роль печати в обеспечении межцивилизационного диалога,

приближение технологий в контексте XXI века... Многократно прозвучавший на двухдневном заседании авторитетных интеллектуалов призыв заключался в том, что культурное, этническое и религиозное разнообразие отражает в себе достояние современного общества, и если какие-либо нации стремятся задушить или уничтожить это многообразие, они по сути уничтожают свою социально-экономическую эволюцию». Рассказывая о статье Т.Марголис, сайт trend.az подчеркивает, что «автор отметила грандиозность данного призыва, акцентировав внимание на том, в какой геополитической среде он может осуществиться».

Освещая работу секций форума, СМИ подчеркивали актуальность и значимость каждой из них. «Бакинский международный гуманитарный форум – это не международная конференция, тематика которой заранее определяется ее организаторами. Это мероприятие иного уровня и масштаба, а также содержания. Как известно, в Древнем Риме понятием «форум» определялось собрание всех свободных граждан города, на котором могли свободно обсуждаться любые темы и вопросы, имеющие значение для всего гражданского общества. Подобное содержание контекста присутствовало и на V Бакинском международном гуманитарном форуме. Были определены шесть главных тематических направлений для обмена мнениями – от азербайджанской модели мультикультурализма до этических проблем медицины и фармакологии, каждая из которых собрала свою аудиторию экспертов, докладчиков и специалистов. Были затронуты проблемы экологии и устойчивого развития, трансформации роли журналистики в современном информационном мире», – отмечается на сайте day.az.

Не удивительно, что особое внимание масс-медиа уделили секции, посвященной журналистской деятельности. В этой связи интересно высказывание председателя Исполнительного совета ЮНЕСКО Майкла Ворбса: «Сегодня в мире растет количество конфликтов. В таких условиях нам необходимы непредвзятые СМИ. Мы не должны взваливать решение конфликтов только на государства, к этому процессу в то же время необходимо подключить гражданские общества. С этой точки зрения очень важно проводить подобные форумы и проводить обсуждения в связи с решением этих вопросов. ЮНЕСКО ждет значительных результатов от этого Форума» (trend.az).

Сайт отмечает: «Касаясь панельных обсуждений в рамках проходящего в Баку V Международного гуманитарного форума, Ворбс сказал, что он внес важный вклад в работу ЮНЕСКО. Проводимая здесь работа соответствует мандату ЮНЕСКО. Обсуждение вызовов, стоящих перед миром, и проведение обмена мнениями с целью их решения являются очень важным вопросом».

Как уже подчеркивалось, в числе представителей общественно-политической, научной и культурной элиты на Бакинском форуме присутствовали лауреаты Нобелевской премии в разных областях. Как отмечается на сайте vestikavkaza.ru, «лауреаты Нобелевской премии дали высокую оценку работе Бакинского международного гуманитарного фо-

рума, поблагодарили руководство Азербайджана за прекрасную организацию. Они обратили внимание на то, что Бакинский форум делает многое для развития науки, поскольку в ходе мероприятия ученые из различных государств обсуждают актуальные вопросы, пытаясь вместе отыскать решение насущных для науки проблем, содействуя таким образом появлению новых идей».

Сайт trend.az в статье под названием «Бакинский международный гуманитарный форум вносит важный вклад в развитие науки – лауреаты Нобелевской премии» пишет: «В рамках Форума было проведено пленарное заседание с участием лауреатов Нобелевской премии. На заседании лауреаты выразили свое мнение о происходящем в мире прогрессе в области науки и стоящих перед наукой вызовах. Лауреаты Нобелевской премии высоко оценили работу Бакинского международного гуманитарного форума и выразили Азербайджану благодарность за его организацию. Они отметили, что Бакинский форум вносит важный вклад также и в развитие науки, так как в рамках Форума ученые из различных стран мира проводят обсуждения, обмениваются мнениями и ищут совместное решение существующих в науке проблем, способствуя таким образом возникновению новых идей».

СМИ уделяют преимущественное внимание и конкретным персонам. Сайт Inews.az в статье «Лауреаты Нобелевской премии отмечают важность проведения в Баку международного гуманитарного форума» освещает деятельность «круглого стола» на тему «Молекулярная биология и биотехнология в XXI веке: теория, практика, перспективы». Как сообщается на сайте, в заседании приняли участие шесть лауреатов Нобелевской премии. «На «круглом столе» выступили лауреат Нобелевской премии по химии (1993), профессор Кэри Бенкс Муллис на тему «Рождение биотехнологии», лауреат Нобелевской премии по химии (2013) Арье Варшель – «Использование компьютерного моделирования для понимания функции биологических молекул и борьба с болезнями», лауреат Нобелевской премии по физиологии и медицине (1991), профессор Эрвин Неер – «Болезни, связанные с ионными каналами: огромная возможность для изучения биологии человека в XXI веке», профессор Стэндфордского университета, биохимик и нейробиолог Томас Кристиан Зюдхоф, получивший Нобелевскую премию по физиологии и медицине (2013), – «Нейронаука в XXI веке: разбирая молекулярную логику нейронных сетей», швейцарский химик, лауреат Нобелевской премии по химии (2002) Курт Вютрих – «Использование фундаментальных ЯМР-исследований в биологии и медицинской диагностике XXI века» и другие. Профессор Курт Вютрих подчеркнул важность проведения этого мероприятия. «Мы вместе с азербайджанскими коллегами обсуждаем наши исследования, считаю это очень хорошей практикой», – сказал он.

А в материале «Нобелевский лауреат поражен толерантностью в Азербайджане» агентство trend.az приводит высказывание лауреата Нобелевской премии по литературе Воле Шойинка, «который, выступая на

заседании «круглого стола» «Различные модели мультикультурализма: от теории к гуманистической практике» в рамках V Бакинского международного гуманитарного форума, заявил, что Азербайджан вдохновляет его своей толерантностью и своим отношением к мультикультурализму. При этом он указал на то, что хотел бы, чтобы многие страны мира брали пример с Азербайджана. По словам Нобелевского лауреата, в Африке, где он живет, большие проблемы с религиозной терпимостью. «В различных странах есть различные группировки, цель которых – преследовать представителей других конфессий, держать их в страхе, ограничивать свободы. Находясь здесь, в Азербайджане, я поражаюсь тому, как люди различных национальностей и религий сосуществуют, общаются и уважают друг друга».

Участовавший в V Бакинском международном гуманитарном форуме лауреат Нобелевской премии по экономике, профессор Центра перспективных исследований по эффективности экономики Аризонского государственного университета США Эдвард Прескотт, как сообщает сайт vestikavkaza.ru, отметил, что «развитие страны осуществляется с большой скоростью, причем Азербайджан идет вперед в ногу со странами Запада». Причиной тому служит экономическая политика, проводимая в Азербайджане, пояснил Прескотт, напомнив, что финансовый кризис 2002-2012 годов миновал Азербайджан. По словам Нобелевского лауреата, «начиная с 2002 года Азербайджан непрерывно развивается по восходящей, страна конкурентоспособна и может служить примером для других государств».

Как можно судить, деятельность V Бакинского международного гуманитарного форума освещалась огромным количеством СМИ – отечественных и зарубежных. За два дня работы мероприятия – чрезвычайно насыщенного и интересного – было создано колоссальное количество материалов. Ни одни более или менее крупные масс-медиа не обошли вниманием Бакинский форум. И надо отметить, они вполне справились с этой ответственной задачей.

Журналисты объективно, последовательно и детализированно отражали многогранную работу Форума, его важнейшие темы, передавая и комментируя мнения участников по различным актуальным вопросам. Они всесторонне вникали в деятельность Форума, анализировали выступления его участников, освещая все это четко и ясно. Информировав общество об интересных событиях Форума, прозвучавших на его площадках новых идеях, сотрудники СМИ тем самым становились его активными участниками. Проводимый представителями масс-медиа анализ работы Форума, широта охвата исследуемого материала, личный интерес к освещаемому событию, эрудированность, достоверность профессионального изложения – все это позволило обществу пристальней и глубже вникнуть в суть работы Форума, осмыслить его итоги и перспективы.

В обзорах местных и зарубежных СМИ однозначно подчеркивались блестящая подготовка и высокий уровень проведения Форума, его тематический размах, особый, глобальный статус и заслуженно обретенный

успех. Ведь цель Форума в том, чтобы принятые на нем тезисы и положения явились действенным рычагом развития цивилизации. Показательно, что, несмотря на различие идейных и общественно-политических позиций и убеждений, авторы практически всех материалов сходятся во мнении, что Форум удался, его идеи носят исключительно позитивный и конструктивный характер, ведь по большому счету они посвящены вечной, главной проблеме человечества – мира во всем мире, а итоговая декларация содержит определяющие тезисы, отражающие суть нашего времени и его перемен, свидетельствуя не только о важности, но и разрешимости затронутых на Форуме задач.

Или, как отмечается на сайте lnews.az, «целью Форума является проведение диалога и обмен мнениями по широкому спектру вопросов, представляющих интерес для всего человечества. Результат Форума воплощается в рекомендациях международным организациям, лидерам стран и каждому человеку». Так, директор Центра российско азербайджанской дружбы Наталия Красовская в интервью сайту moscow-baku.ru говорит: «Прежде всего я должна отметить высокий уровень организации этого, без преувеличения, важнейшего события. Баку в пятый раз провел Гуманитарный форум, с каждым годом его уровень растет, мероприятие привлекает все большее внимание экспертов, лучших умов мира, которые ищут ответ на главный вопрос современности: «Как остановить распространение всех видов экстремизма и сохранить мирное будущее планеты?».

В этом году, как и в предыдущие, в работе Форума участвовало множество выдающихся личностей, лауреатов Нобелевской премии, видных политиков, представителей бизнеса. Это все говорит и об актуальности поставленных проблем, и о том, что авторитет Бакинского гуманитарного форума как площадки диалога, мозгового штурма, постоянно растет и укрепляется. И здесь хочется повторить слова Президента Владимира Путина, который отметил в своем приветствии, что за очень короткое время Бакинский гуманитарный форум получил настоящее признание в мире.

Как видим, деятельность V Бакинского международного гуманитарного форума имела самый широкий размах и резонанс. Сайт vestikavkaza.ru подчеркивает: «Гуманитарный форум – это авторитетное мероприятие с участием известных государственных деятелей, лауреатов Нобелевской премии в различных областях науки, руководителей престижных международных организаций. Основная задача Форума – формирование новой гуманитарной повестки с целью дальнейшего рассмотрения на международном уровне».

В самом деле, это – мероприятие международного масштаба, которое, наверное, вкратце можно было бы охарактеризовать как «Азербайджан в мире и мир в Азербайджане». Несомненно, оно ознаменовало определяющую веху в истории нашей страны и всего прогрессивного мирового сообщества, на пути решения новых вызовов, выхода из цивилизационного кризиса.

Или, как сказал известный российский историк и политолог Олег Кузнецов в интервью сайту day.az, «ставший традиционным, Бакинский международный гуманитарный форум нашел для себя достойное место среди аналогичных мероприятий подобного формата и уровня представительства. В мире с определенной периодичностью проводятся не более десятка собраний интеллектуалов планетарного масштаба, и Бакинский форум – одно из них. В Баку не побоялись взять на себя ответственность за проведение глобального мероприятия не узконаправленной, а максимально широкой тематики. Поэтому в его работе как равноправные партнеры принимали участие политики, политологи, культурологи, экологи, философы, богословы-теологи, журналисты, биологи, врачи, фармацевты, педагоги, чиновники, общественные деятели, представители самых разнообразных сфер интеллектуального производства, которые стремились поделиться друг с другом своим видением современных мировых проблем сквозь призму так называемого «человеческого измерения».

По завершении V Бакинского международного форума была принята итоговая декларация, содержащая высокие и ценные идеи, основанные на устремлении к миру и прогрессу, гуманизму и межнациональному пониманию. Как отмечается на сайте Форума, «его участники признали, что развитие человеческого капитала путем интеграции новейших знаний и навыков, в том числе междисциплинарных, в программы непрерывного образования, равно как и расширение сотрудничества в этой области, являются важнейшей гуманитарной составляющей устойчивого развития». Была отмечена всевозрастающая роль информационных технологий и средств массовой информации в достижении целей организации эффективного межцивилизационного, межкультурного и межконфессионального диалога, обращено особое внимание на необходимость формирования представлений об экологической цивилизации и поощрения различных движений в поддержку внедрения рациональных моделей потребления и производства, бережного отношения к природным ресурсам и осознания принятия необходимых мер в связи с изменением климата.

Участники Форума также призвали различные международные и национальные структуры, специализирующиеся в области гуманитарного сотрудничества, к систематическому проведению форумов, конференций, «круглых столов», направленных на формирование атмосферы толерантности, взаимоуважения и решение современных глобальных и локальных вызовов. В декларации также констатирована необходимость проведения такого рода форумов один раз в два года.

“Niyətimiz xalqdan aldığımızı ehtiyacı olanlara qaytarmaqdır”

*Mir Mövsüm Ağa ziyarətgahının
sədri Hacı Nizam Həbibəoğlu ilə müsahibə*

– Mir Mövsüm Ağa ziyarətgahının yaradılması, bu gözəl məkanın ərsəyə gəlməsi və bugünkü fəaliyyəti ilə bağlı danışmanızı istərdik.

– Xalq arasında “Ətağa” kimi tanınan Ağa Seyidəli Mir Abutalıb oğlu Mirmövsümzadə 1950-ci ildə dünyasını dəyişib və gördüyünüz bu məkanda torpağa tapşırılıb. Ağanın hələ sağlığında əfsanəvi nüfuzu, dərin hörmət və ehtiramı olub. Onun İçərişəhərdəki evini insanlar bu gün də ziyarət edirlər. Ağa insanlara təskinlik, inam, mənəvi qüvvə təlqin edən, şəfa verən fitri istedad, ecazkar qabiliyyət sahibi kimi böyük nüfuz qazanmışdı.

İndinin özündə Bakıda, eləcə də respublikamızın bütün bölgələrində vaxtilə seyidlə görüşmüş, ona pənah gətirmiş, xeyir-duasını almış, onun şəfaverici əllərinin təmasını duymuş çoxsaylı şahidlər yaşayır.

Minlərlə insan onun kəraməti sayəsində ələcsiz sayılan azar-bezardan qurtulmuş, yüzlərlə sonsuz qadın nicat tapıb analıq səadətində qovuşmuşdur. Cahan müharibəsi illərində oğulları, ərləri ölüm-dirim savaşı aparən analar, gəlinlər Ağanın ocağına üz tutur, əzizlərinin cəbhədən sağ-salamat qayıtmaları üçün ondan xeyir-dua diləyirdilər.

Ağa dünyasını dəyişəndə minlərlə, on minlərlə insan ona yas tutdu, ruhuna rəhmət oxudu. Ölümündən altmış altı il keçməsinə baxmayaraq, insanlar, əvvəlki kimi, onun müqəddəs ruhuna inam bəsləyir, səcdə qılır, türbəsinə, odasına, bu gördüyünüz ziyarətgaha nəzir verir, öz dərd-sərlərinə əlac tapılmasına ümid bəsləyir, onun mübarək ruhuna pənah gətirirlər.

Ağanın məzarı 1950-ci ildən ta 1992-ci ilə qədər baxımsız qalıb. Bizim də vətəndaşı olduğumuz sovet hökuməti imkan verməyib ki, onun qəbri üzərində abadlıq işləri görülsün. Yaxşı yadımdadır, 90-cı illərin əvvəllərində İranın Məşhəd şəhərinə, İmam Rzanın məqbərəsinə ziyarət etməyə getmişdim. O zaman düşündüm ki, görəsən, bizdə niyə belə ziyarətgahlar yoxdur? İrandan

qayıdan kimi Ağanın ailəsinin icazəsi ilə qəbir üstündə tikinti işlərinə başladım. Hörmətli Hacı Şərif və Tahir Quliyev də bu işdə mənə çox kömək oldular. Mən ziyarətgahın tikintisində yeddi il fəhlə kimi işlədim. Nəhayət, fədakar adamların səyi ilə, nəzir gətirən zəvvarların vəsaiti hesabına bu gördüyünüz əzəmətli abidə yarandı. Qarşıya belə bir məqsəd qoymuşduq ki, ziyarətgah ifrat təmtəraqdan uzaq, sadə, gözəl və əzəmətli, Ağa Seyid Əlinin xatirəsinə layiq olmalıdır. Çox şükür, buna nail olduq. 1995-ci ilin Novruz bayramı ərəfəsində seyidin türbəsinin açılış mərasimi oldu. O gündən bu məkan müqəddəs ocaq kimi insanların üzünə açıldı.

Mir Mövsüm Ağa

– Bilirik ki, bu ocağa təkcə Azərbaycanlılar deyil, digər ölkələrdən də ziyarətə gəlirlər var. Siz bunun səbəbini nədə görürsünüz?

– Ağa Seyid Əli haqqında çoxlu əfsanələr dolaşır, şahidlərin xatirələri var. Bu xatirələri danışanlar təkcə müsəlmanlar deyil, hələ keçmişdən beynəlmiləl şəhər olan Bakının müxtəlif dinlərə, millətlərə mənsub vətəndaşları da var onların arasında. Bu məkan seyidin ruhuna hörmət-ehtiramın izhar edildiyi bir ocağa çevrildiyindən, üstəlik də Ağanın hikmətlərini görənlərin sayı-hesabı olmadığından onun ruhunun işığına təkcə ölkəmizdən deyil, xaricdən də insanlar toplaşır.

Sizə bir məqamı da deyim: seyidin yaşadığı o müqəddəs məkana – İçərişəhərdəki evinə Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin öz anası ilə ziyarətə gəldiyi də bizə məlumdur. Bunu seyidlə bağlı xatirələrində Ulu Öndər özü dilə gətirib. Bu gördüyünüz ziyarətgahı isə möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev və xanımı, mərhəmətli xeyriyyəçi Mehriban Əliyeva dəfələrlə ziyarət ediblər. Ziyarətgahımızın ən dəyərli nəzirini də bu ocağa Mehriban xanım bağışlayıb. Ağanın rəsminin əks olunduğu möhtəşəm xalça ziyarətgahın bəzəyi, Ağanın ruhuna ehtiramın ifadəsidir.

– Ziyarətgahda toplanan nəzir-niyaz nəyə sərf olunur?

– Bütün bu gördüyünüz gözəllik, ziyarətə gələnlərə göstərilən xidmət, burada çalışanların məvacibi insanların gətirdiyi nəzir-niyazın, Ağanın ruhuna xatir Allah adına verilən qurbanların nəticəsidir.

Bu gün ziyarətghada hər şey pulsuzdur. Ocağın uzaq yerlərdən gələn 100 ziyarətçini qəbul etmək və gecələməsinə şərait yaratmaq üçün pulsuz mehmanxanası da var.

Burada yaradılan, qurulmuş və qurulacaq nə varsa, hamısı seyidin vəsaiti, camaatın nəziri və ianəsi hesabına başa gətirilir. Əgər insanlar kiminsə ruhuna “Yasin” oxutmaq istəsələr, bu iş pulsuz yerinə yetirilir. Yaxud da Qurbangahda qurban kəsdirmək istəyən hər kəsə pulsuz xidmət göstərilir.

Bu kompleksi tikərkən heç kəsdən fərdi yardım almamışıq. Azərbaycanın hər bir məkanından bura ziyarətə gəlirlər, odur ki, ziyarətghah bütün Azərbaycan xalqının əməyi hesabına tikilib.

Hazırda Mirmövsüm Ağa adına gələn nəzirlərin hesabına yüzlərlə insana maddi yardım olunur və onlar hər ay bu müqəddəs ocaqdan öz paylarını alırlar. Xeyriyyəçiliyimiz bununla bitmir. Ağa adına yığılan nəzir-niyaz hesabına bugünə qədər neçə-neçə gənc ailənin təməli qoyulub, onlara el adətincə toy edilib. Gətirilən hər bir nəzirin öz ünvanı var. Xalçalar, yun yorğanlar gətirirlər, bunları hərbi hissələrə, yaxud da yeni ailə quranlara veririk. Nəzir olunmuş qızıllardan da yeni ailə quranlara veririk. Bunlar xalq tərəfindən Ağa adına gələn nəzirlərdir və ehtiyacı olan insanlara da verilməlidir.

Ziyarətgha müraciət edən əlsiz-ayaqsızlara, imkansız şəxslərə yardım olunur, əlillərə, korlar cəmiyyətinə, mədəniyyət işçilərinə, sağlamlığını itirmiş şəxslərin xaricdə müalicə olunmasına, ümumiyyətlə, hər kəsə maddi kömək göstərilir və hər bir müraciət sənədləşdirilir. Ziyarətghah hər il 12 min manat dövlət vergisi ödəyir. Bunlardan başqa, bütün dini bayramlarda, mövlud günlərində burada böyük ehsan süfrələri açılır.

Hazırda ziyarətghada yüz nəfərdən artıq insan daimi işi kimi çalışır. Onlar bizdən maddi kömək yox, iş istəyiblər, biz də onları işlə təmin edib, ocağa gətirilən nəzir-niyazın hesabına onlara məvacib veririk.

– Mətbuatda oxuduq ki, rəhbərlik etdiyiniz ziyarətghah Zaqatalada qəzalılı vəziyyətdə olan bir məscidin təmirini həyata keçirir. Xahiş edirik bu haqda ətraflı məlumat verəsiniz.

– Bu ziyarətghahın həyata keçirdiyi hər bir xeyir iş, xeyirxah əməl Allahın lütfü, Ağamızın mübarək ruhu və insanlarımızın nəzir-niyazı hesabına başa gəlir. Hörmətli akademik, Dövlət müşaviri Kamal Abdullayev vasitəsilə Zaqatala rayonunun Əliabad kəndində ingiloyların ibadət etdiyi tarixi məscidin qəzalılı vəziyyətdə olduğundan xəbər tutduq. Ziyarətghahın bu məscidin təmirinə yardımçı ola biləcəyini Kamal müəllimin diqqətinə çatdırdıq, hörmətli akademik də buna çox sevindiğini bildirdi. O məsciddə ibadət edən insanlar bizim din qardaşlarımızdır, hamımızın vətəni olan Azərbaycanın vətəndaşlarıdır, soydaşlarımızdır. Biz ziyarətghahda toplanan nəzir-niyazın hesabına o məscidin təmirinə maddi yardım göstərdik. Kamal müəllimin, Zaqatala Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Mübariz müəllimin və məscid əhlinin iştirakı ilə elə həmin qəzalılı vəziyyətdə olan məscidin həyətində topladıq. Biz Mir Mövsüm Ağa ziyarətghahı olaraq maddi dəstəyimizi verdik, ziyarətghaha bağlı olan

xalçanı və ocağımızın çap etdirdiyi müqəddəs Quranın nüsxələrini onlara hədiyyə etdik. İnsanların, kənd ağsaqqallarının, ziyalıların bu yardımlaşma müqabilində Ağanın ruhuna oxuduğu rəhmət bizim ən gözəl mükafatımız oldu.

– **Sizin bu işləriniz toleranlığı və multikulturalizmi vacib siyasi istiqamətə çevirmiş dövlətimizin gördüyü tədbirlərə çox gözəl töhfədir.**

– Doğrudur, bu gün ölkəmizin rəhbərliyi, şəxsən Prezident İlham Əliyev hər bir vətəndaşımıza, hər bir din və məzhəb nümayəndəsinə eyni münasibət göstərir. Biz də cənab Prezidentdən nümunə götürərək xalqın ziyarətgaha toplanan nəzir-niyazını xalq üçün sərf edirik. Bizim bir vətənimiz var – Azərbaycan və bir əqidəmiz var – dövlətimizə sədaqət, xalqımıza xidmət.

– **Mir Mövsüm Ağa ziyarətgahı daha hansı xeyriyyə işlərini görməyi planlaşdırır?**

– Bu gün olduğu kimi, sabah da, birisigün də, ümumən Allahın bizi yaşatdığı hər gələn gün öz missiyamızı ləyaqətlə yerinə yetirəcəyik, Ağanın ruhuna xatir bu ocağa pənah gətirən insanlara hər zaman yardımçı olacağıq. Bunlardan əlavə, biz təkcə müsəlman qardaşlarımıza deyil, bütün dinlərdən olan və bu ocağa pənah gətirən insanlara əl tutmaqda davam edəcəyik. Bunu da diqqətinizə çatdırım ki, ziyarətgahımız təzəlikcə Qax rayonunda bir neçə imkansız xristian gürcü ailəsini də himayəsinə götürüb və onlara da mütəmadi yardımlar ediləcək.

Yaxın zamanda ziyarətgahımızda pulsuz qan bankı yaradılacaq, bununla bağlı artıq xeyli iş görülüb. Niyyətimiz Ağanın ruhuna xatir toplanan ianələri, camaatımızın nəzir-niyazını yenə də insanlarımıza, ehtiyacı olanlara qaytarmaqdır. Bu işlərdə bizə yardımçı olan hər kəsi Uca Allah Öz pənahında saxlasın!

Söhbətləşdi: Sərraf BALAXAN

Paşa KƏRİMOV

filologiya üzrə elmlər doktoru

İbrahim QULİYEV

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Multikultural dəyərlər Azərbaycan ədəbiyyatının ideya-estetik təməli kimi

**“Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları”
(Bakı, BBMM, 2016) kitabına əlavə təriqi ilə**

Məlum olduğu kimi, Azərbaycanın qədim zamanlardan Şərqlə Qərbi bağlayan karvan yolunun üstündə yerləşməsi, iki qitə arasında körpü olması ona sivilizasiya və mədəniyyətlərin beşiyi kimi şöhrət qazandırır. Etnik, dini, irqi, linqvistik tolerantlıq bu diyarda mədəni əlvanlığı qorumağa, onu inkişaf etdirməyə, nəhayət, multikulturalizmi həyat tərzinə çevirməyə imkan verir. Məhz bunun nəticəsidir ki, bu gün Azərbaycanda yaşayan bütün xalqlar öz etnik-millət xüsusiyyətlərini, dinlərini, dillərini, ədəbiyyat və sənətlərini sərbəst şəkildə inkişaf etdirir, onu ortaq humanist dəyərlərlə sintez etməklə həm ölkə, həm də bütövlükdə dünya mədəniyyətinə öz töhfələrini verir, multikulturalizmin xüsusi bir modeli olaraq beynəlxalq aləmə nümunə göstərir. Bunu Bakıda keçirilən və 80-ə yaxın ölkədən 400-dən çox nümayəndənin qatıldığı V Beynəlxalq Humanitar Forum bir daha təsdiqlədi. Prezident İlham

Əliyev həmin tədbirin açılış mərasimindəki çıxışında Azərbaycanın çoxmillətli olmasına baxmayaraq, burada daim sülhün, əmin-amanlığın hökm sürdüyünü, multikulturalizmə çox böyük töhfələr verildiyini iftixarla bildirdi: “Azərbaycanda bütün xalqların, dinlərin nümayəndələri bir ailə kimi sülh, mehribanlıq şəraitində yaşayır. Heç vaxt ölkəmizdə dini-millət zəmində heç bir qarşıdurma, yaxud da anlaşılmazlıq olmamışdır. Bu, bizim böyük sərvətimizdir”.

Dünyada mədəni müxtəlifliyin qorunub saxlanmasına və inkişafına yönəlmiş siyasəti əsaslandırان multikulturalizmin meydana gəlmə tarixi elə də uzaq deyil. Bir siyasi cərəyan kimi 1960-cı illərdə ərsəyə gələn multikulturalizm siyasi termin kimi 1970-ci illərdən işlənməyə başlayıb. Ancaq son illər bir sıra Avropa liderləri onun bir dəyər kimi iflasa uğradığını bəyan edirlər. Buna isə “ərəb baharı” nəticəsində qaçqın dalğalarının Avropanı bürüməsi və gəlmələrlə yerli sakinlər arasında ciddi problemlərin yaşanması səbəb olub. Bütün bunlara baxmayaraq, yüksək humanist dəyərləri özündə ehtiva edən multikulturalizm hələ bütün resurslarını xərcləməyib, əksinə, “kiçilən dünya” modelində ona ehtiyac günügündən artmaqdadır.

Azərbaycanda tolerantlıq üzərində yüksələn multikultural dəyərlərin kökü çox uzaq tarixlərə, mifik və dini görüşlərin yeni yaranmağa başladığı zamanlara gedib çıxır. Bunu bizim “Avesta”da rast gəldiyimiz multikultural elementlər daha bariz şəkildə nümayiş etdirir. Ümumiyyətlə, insanlığa, bəşəri humanizmə xidmət edən zərdüştilik təliminin doğruluğa, düzlüyə, xeyirxahlığa çağırان triptixi (xeyirxah düşüncə, xeyirxah söz, xeyirxah əməl) bəşəri əxlaqın müəyyənləşməsində xüsusi rol oynayıb desək, səhv etmərik. Zərdüştin təlimində insanlar irqi, sosial, etnik, linqvistik baxımdan deyil, yalnız əxlaq baxımından fərqləndirilir. “Avesta”nın birbaşa Zərdüştin özünə aid olması iddia edilən “Qatlar” hissəsində Ahuramazdadan bütün insanlıq üçün rifah istənilir: “Ey Məzda, əllərimi duaya qaldıraraq, birinci, varlıq nemətini almış bütün yaranmışlar üçün Spəntəməinudan (müqəddəs ağıldan) rifah istəyirəm, həm də, ey Ordibehiş, Bəhmən və Keuşurvəni sevindirməyimi istəyirəm. Bütün insanların doğru yola gəlməsinə kömək etməyini və sənin tərəfindən mükafatlanmasını istəyirəm”.

Yaxud “Uştəvəydaqat” adlanan 43-cü qatda deyilir: “Ürəkdən istəyirəm ki, kama çatdıran Məzda Ahura bütün insanları tükənməz qüvvəyə və doğruluğa malik olmaq üçün ürəklərində bəslədikləri diləyinə çatdırsın”. Həmin qatın 7-ci bölməsində isə “əbədiyyətə çatmaqda doğruluq və insanlar arasında məhəbbət yaradanın ruhunun həmişə müvəffəqiyyət tapacağı, yalanpərəstin isə zəhmətdə olacağı” bildirilir (1, s.103).

Bu fikirlər “Avesta”nın “Yəşt” adlı kitabının altıncı bəndində daha konkretləşdirilib: “Mən onu, Ahura Məzdanı evlərin, ailələrin, qəbilələrin, ölkələrin çiçəklənməsi, müdafiə və mühafizə edilməsi, qorunması üçün (onlara) hamilik və himayədarlıq etməyə çağırırdım” (2).

Tiştə-Yəştdə sitayişin humanizmə, insanpərvərliyə, multikultural dəyərlərə çağırış olduğunu bir daha görürük:

Əhsən, sizə, ey ölkələr,
Qoy arxılarda sularınız
Maneəsiz axıb getsin
İri dənli əkinlərə,
Xırda qumlu otlaqlara,
Bütün canlı aləmə.
Qoy bol olsun sularınız,
İnsanların arasında
Dostluq, dürüstlük olsun.

Göründüyü kimi, bütün dünyanın ilk əxlaq kodeksi kimi tanınan və Azərbaycanla qırılmaz tellərlə bağlı olan zərdüştiliyin çağırışları yalnız insanlıq adına və insanlıq naminə edilib, burada ayırıcı, parçalayıcı heç bir element yoxdur. Beləliklə, özünəqədərki bütün insani dəyərləri özündə ümumiləşdirən bu kanonik mətn həm də özündən sonrakı mətnlərin təməli olub, onların dünya təsəvvürlərinin ilkin parametrlərini müəyyənləşdirib.

Fikrimizcə, şifahi və yazılı ədəbiyyatda əks qütbləri təmsil edən obrazlar silsiləsi də öz başlanğıcını buradan götürüb, yəni ənənə məntiqi və bədii yüksəlişə xidmət edib. Azərbaycan xalqının möhtəşəm ədəbi abidəsi olan “Kitabi-Dədə Qorqud”dakı tərəflər də əslində işıqla qaranlığı təmsil edir. Amma bu mübarizə multikultural dəyərləri sıxışdırmır, əksinə, həmin dəyərlərə qarşı olan qüvvələri sıradan çıxarmağa yönəlir. “Qanlı Qoca oğlu Qanturalı” boyunda Qanturalı ilə Trabzon təkurunun qızı Selcan xatunun məhəbbəti qədim oğuz ölkəsindəki gənclərin etnik-milli və dini fərqləri nəzərə almadan birgəyaşayış qanunlarını özündə əks etdirir. Dastanın Drezden nüsxəsində vədinə əməl etməyən gənc (Qanturalı) həlak olsa da, Vatikan nüsxəsində məhəbbət qalib gəlir. Belə bir ehtimal var ki, Vatikan nüsxəsi Drezden nüsxəsindən sonra ərsəyə gəlib. Belə olduğu təqdirdə söyləyicilərin o zamana qədər həm də dastanı təkmilləşdirməklə məşğul olduqları, dastanda Qanturalının ölümünün onların məntiqincə dinlərarası münasibətlərdə mənfi rol oynayacağını nəzərə alaraq boyu islah etdikləri qənaətini yaradır. Bu zaman onlar həm də multikultural dəyərlərin qoruyucusu kimi çıxış edərək dinləri, dilləri, adət-ənənələri fərqli olan gənclərin xoşbəxtliyini tərənnüm etməklə bu ənənələri sanki dərinləşdirməyə çalışıblar. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında əks tərəfə “mərə kafir” kimi müraciət edilsə də, əsərdə baş verən müharibələrin heç biri dini xarakter daşımır. Dastanın ən yaxşı tədqiqatçılarından olan prof. dr. Mühərrəm Ergin bu məqamı çox düzgün vurğulayıb: “Düşmənləri “kafir” deyə anmaqla bərabər, onlarla mücadilələri tamamilə dünyəvidir” (4, s.26).

Ümumiyyətlə, Azərbaycan şifahi söz sənətinin heç bir nümunəsində dini-irqi düşmənçilik, milli-etnik şovinizm təbliğ olunmur, əksinə, həmin mətnlərdə bu cür keyfiyyətlər lənətlənir. “Əsli və Kərəm” dastanında, “Şeyx Sənan” və “Sarı gəlin” əfsanələrində dini-milli zəmində düşmənçilik yaradan qüvvələrə dərin nifrət və qəzəb ifadə olunur. Müsəlman və xristian gənclər arasındakı məhəbbəti və sevgini tərənnüm edən bu əsərlər əslində xalqın ruhunun, mə-nəviyyatının göstəricisi sayıla bilər. Adıçəkilən əsərlərdə din gənclər arasında

maneəyə çevrilmir, əksinə, onları öz idealları, yüksək bəşəri dəyərlər uğrunda mübarizəyə səfərbər edir. Bu əsərlərin zaman-zaman yaşaması, tarixin ən qədim dövrlərindən keçib bu günə gəlib çıxması xalqımızın bu dəyərlərə əbədi sədaqətini, tarixin heç bir dönəmində ondan uzaqlaşmadığını göstərir.

Multikultural dəyərlər zaman-zaman klassik Azərbaycan ədəbiyyatının da ayrılmaz tərkib hissəsi olub. Akademik Kamal Abdulla bununla bağlı yazır: “Minillik tarixə malik klassik ədəbiyyatımızın hər bir nümayəndəsi bu dəyərləri nəinki qəbul etmiş, hətta onları öz dünyagörüşünə çevirmişdir” (3, s.3).

Böyük söz ustadlarımız bu dəyərləri təkcə tərənnüm etməklə kifayətlənməyiblər, onların əksəriyyətinin həyatı, ailə mühiti, gündəlik ünsiyyəti bu münasibətlərə bir nümunə olub. Müsəlman Şərqiinin ən böyük şair və filosoflarından biri olan Əfzələddin Xaqaninin Bizans imperatoruna yazdığı qəsidə onun digər din və mədəniyyətlərə dərin hörmət və ehtiramının bariz nümunəsidir. Öz anası əvvəl atəşpərəst, sonra xristian, daha sonra isə müsəlmanlığı qəbul edən Xaqani lap kiçik yaşlarında ailə mühitində digər mədəniyyətlərə məhəbbət ruhunda böyümüşdü. O, “Həbsiyyə” adlı qəsidəsində xristian ehkamlarını hər hansı yepiskopdan yaxşı bildiyini, yakovitlik, nestorianlıq və ortodoks pravoslavlığın incəliklərinə bələd olduğunu, “Zend Avesta” vasitəsilə Zərdüşt dinini istənilən məcusidən mükəmməl mənimsədiyini diqqətə çatdırır. O, bir “tərsa gözəli”nin xatirinə belinə zünnar bağlamağa hazır olduğunu da bildirir:

Ey tərsa gözəli, ol mənə qəmzar,
Hər bir kəlisada səni sevən var.
O xaçtək hörülən saçından barı
Bir tük ver, belimə bağlayım zünnar.

Bu misralar multikultural dəyərlərin poetik ifadəsi olmaqla bərabər, həm də uzun bir epoxa üçün ədəbiyyatımızın humanist platformasını təşkil edir.

İnsanlığı ən yüksək dəyər sayan Nizami Gəncəvi də irqi, milli və dini ayırı-seçkiliyə nifrət bəsləyib. Türkü, farsı, ərəbi, hindlini, çinlini, həbəşi, yunanı, gürcünü və digər xalqların nümayəndələrini öz əsərlərində bir araya gətirən şair üçün əsas insanın mənəvi keyfiyyətləridir:

Zəncinin zahiri qaradır, ancaq
Sən ağzından çıxan saf sözlərə bax.
Zənci dəmir kimi qara, parlaqdır,
Üzü qaradırsa, ürəyi ağdır.

“Bir günəşdən dünyada hamıya işıq çatar” deyən şair dünyada mal-mülk üstündə gedən müharibələri, qarşıdurmaları cahillik, vəhşilik adlandırır, hətta öz ideal qəhrəmanı İsgəndəri belə qan tökdüyünə görə qınayır və onu ibrət dərsi götürməyə çağırır:

Bir dünya cəmdəyə ibrətlə baxdı,
Güldü sə, qəlbindən qara qan axdı
Ki, neçin döyüşdə bu qədər insan
Məhv oldu zəhərli oxdan, qılıncdan?

Nizami Gəncəvinin bütün əsərlərində dünya bir ev, lacivərd səma altında nəhəng bir çadır, insanlar isə bu çadırdə yaşayan bir ailənin üzvləridir. Şair bu evin sakinlərinin Allahın qarşısında məsuliyyətinin də eyni olduğunu dilə gətirir:

Bütpərəst də olsan, dindar da olsan,
Sən Onun əfvinə möhtacsan, inan.

Nizaminin heç bir əsərində qəhrəmanlar dini-etnik, irqi və s. baxımdan fərqləndirilmir, onların hamısı eşq məhvəri ətrafındadır. Eşq Nizami üçün öləri duyğu deyil, həyatın mövcudluq forması, qəlbın və idrakın məhsuludur:

İdrakı dinləsək, söyləyər o da:
Hər şey eşq üstündə durur dünyada.

Nizami ilk dəfə olaraq mifik və əfsanəvi multikulturalizmi real bədii fakt üzərinə gətirməklə ədəbiyyatda yeni humanist mərhələnin prinsipial cəhətlərini müəyyənləşdirib. Nizaminin dövründə və ondan sonrakı mərhələdə yazıb-yaradan sənətkarların demək olar ki, hamısının yaradıcılığının alt qatından həmin ideya-estetik prinsiplərin boylandığını və multikultural dəyərlərin qızıl xətt kimi keçdiyini görürük. Məsələn, Nizaminin müasiri, indiki Cənubi Azərbaycanın Zəncan şəhəri yaxınlığındakı Sührəvərd kəndində anadan olmuş filosof Şihabəddin Sührəvərdi dünyanı vahid canlı orqanizm kimi təsvir etməklə, bütün insanların mayasının bir olduğunu söyləməklə multikultural dəyərlərə xüsusi önəm verirdi:

Bizim ruhumuzun mayası birdir,
Bir şeydən yoğrulub bütün bədənələr.
Mən sizi görürəm özümdə hər vaxt,
Mənim özümünüz hamınız yeksər.

Yeri gəlmişkən, bu misralarla bağlı bir məqamı da xatırlatmaq yerinə düşər.

Sədi Şirazinin məşhur şeirlərinin birində deyilir:

Bəni adəm əzaye yek digərənd,
Ke dəfə afərinəş ze yek qohərənd.
Çu ozvi be dərd avərəd ruzqar,
Digər ozvhara nəmanəd qərar.

(İnsanlar bir-birinin (bədəni) üzvləridir, yarananda bir gövhərdən yaranıblar, əgər bir üzv ağrısə, digər üzvlər qərar tuta bilməzlər).

Yuxarıdakı şeirlə bunu tutuşdurduqda Şihabəddin Sührəvərdinin (1154-1192) Sədi Şirazini (1210-1291(92)) xeyli qabaqladığını görürük.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan ədəbiyyatı bütün zamanlarda ən mütərəqqi dəyərlər sistemi üzərində yüksəlmiş zəngin poetik obrazları ilə dünya bədii fikrinin ən qabaqcıl dəstəsində təmsil olunub. Bu dəyərləri biz ən parlaq şəkildə İmadəddin Nəsiminin, Məhəmməd Füzulinin, Saib Təbrizinin, Molla Pənah Vaqifin, Molla Vəli Vidadinin, Qasım bəy Zakirin, Mirzə Fətəli Axundovun, Seyid Əzim Şirvaninin və digər sənətkarlarımızın yaradıcılığında görürük.

Ey daşə və türabə deyən qiymətli gövhər
İnsan bu hüsni-lütf ilə gövhər deyilmidir? –

deyən qüdrətli söz ustadı Nəsimi yaradıcılığında insanın ilahi məqama yüksəldilməsi, onun dini, irqi, etnik xüsusiyyətlərinə əhəmiyyət verilməməsi və “yer üzünün əşrəfi” sayılan varlığın dini dəyərlər çərçivəsində ölməzlik simvolu kimi təqdim edilməsi Azərbaycan ədəbiyyatının Avropa İntibahını bir neçə əsr qabaqladığını göstərir. Nəsimi poeziyasının məhvərində şəxsiyyət azadlığı, insan müqəddəsliyi və böyük bəşəri amallar dayanır. Şairin nəzərində insan gövhərdən də, cəvahiratdan da, qoynunda sərvətlər gizlədən torpaqdan da qiymətlidir:

Səni bu hüsn-i-camal ilə, bu lütf ilə görüb,
Qorxdular Haqq deməyə, döndülər insan dedilər.

İnsana bundan yüksək qiymət vermək olmazdı. Nəsimi bütün dinlərə, bütün peyğəmbərlərə dərin məhəbbət və ehtiram hissi ilə yanaşır. Fəzlullah Nəiminin insanı “Allahın şəkilləndirməsi” adlandıran fəlsəfi təlimini daha da inkişaf etdirən Nəsimi onu ilahi simvolların məcmusu kimi dəyərləndirirdi. Onun şeirlərində tez-tez Adəm, Nuh, İsa və Musa peyğəmbərin adlarının çəkilməsi və onların fikirlərinə istinad edilməsi Nəsiminin multikultural dəyərlərə xüsusi ehtiramının nəticəsi sayıla bilər.

Dövrün ruhanilərinə elə gəlirdi ki, Nəsiminin faciəvi edamı ilə onlar İslamı istədikləri kimi təfsir edəcək, insan və şəxsiyyət azadlığını öz məfkurələrinə uyğun şərh edəcəklər. Lakin belə olmadı, böyük Füzuli yaradıcılığının zirvəsi olan “Leyli və Məcnun” poeması insanın kamilləşərək günəşə yüksələ bilməsinin mümkünlüyünü ön plana çəkdi.

Füzulidən sonrakı dövr ədəbiyyatımızda hadisə kimi meydana çıxan Vaqif, Vidadi poeziyası üzərində yüksəltdiyi ənənələri daha da inkişaf etdirərək multikultural dəyərləri real həyat zəminində estetik faktlarla zənginləşdirdi. Gözəllərin tərənnümünə şeirlər həsr edən Vaqif bir qəzəldə gürcü qızı Xumarın xatirinə donuz otarmağa belə razı olan Şeyx Sənana haqq qazandırır və eşqin dindən uca olduğunu təsdiqləyir.

Bu ənənə XIX əsrin böyük mütəfəkkiri M.F.Axundzadənin yaradıcılığında real həyatı faktlar əsasında yeni bədii obrazlar kimi meydana çıxdı. Rus şeirinin günəşi sayılan Puşkinin 1837-ci ildə dueldə öldürülməsi M.F.Axundzadəni son dərəcə məyus etdi və o, bu qətlə məşhur “Şərq poeması” ilə cavab verdi. Poema Mirzə Fətəlinin rus elmi və ədəbiyyatı haqqında dərin biliyə malik olduğunu göstərir.

Nizaminin eşq, Nəsiminin ilahilik, Vaqifin gözəllik anlayışları üzərində qərarlaşan multikultural dəyərlər sisteminə Seyid Əzim Şirvani elm məfhumunu da əlavə etdi. O, insanları irqi, dini, etnik xüsusiyyətlər baxımından deyil, həm də elmə münasibətə görə fərqləndirməyə başladı:

Demə bu, kafər, ol, müsəlmandır,
Hər kimin elmi var, o, insandır.

XX əsrin əvvəllərində Mirzə Ələkbər Sabirin “Beynəlmiləl”, Nəriman Nərimanovun “Bahadır və Sona” əsərləri ilə ön plana çəkilən bu ideya Abdulla Şaiq tərəfindən günəş səviyyəsinə qaldırıldı: “Həpimiz bir günəşin zərrəsiyiz” şəklində.

Ötən əsrin başlanğıcında Bakı multikultural mədəniyyətə praktik mənada çox yaxınlaşdı: ilk teatrın, operanın meydana gəlməsi Azərbaycan cəmiyyətinin şərqli davranışını Qərb mədəniyyəti ilə zənginləşdirdi. Əsrin sonunda Azərbaycanın müstəqillik qazanması isə buradakı tolerantlıq və multikulturalizm ənənələrinin sovet ideoloji prinsiplərindən azad olub xalqın həyat tərzinə çevrilməsinə şərait yaratdı. Ümummilli Lider Heydər Əliyev ilk dəfə olaraq multikulturalizmi azərbaycançılıq ideyasının tərkib hissəsi kimi təqdim edərək, Azərbaycanın çoxmədəniyyətlik ənənəsini inkişaf etdirib, onu keyfiyyətə yeni müstəviyə keçirdi. O, Azərbaycanda digər din və mədəniyyətlərə ehtiramın kökünün çox dərinlərə gedib çıxdığını bildirərək, həmin ənənələrin inkişafının çox vacib olduğunu qeyd etmişdi: “Azərbaycan Respublikası çoxmillətli bir dövlətdir. Azərbaycanda müsəlmanlarla yanaşı, başqa dinlərə mənsub olan vətəndaşlar da yaşayır. Azərbaycan müstəqil, demokratiya prinsiplərinə mənsub olan bir dövlət kimi öz ərazisində yaşayan bütün xalqlara, bütün millətlərə dinindən, dilindən, irqindən, siyasi mənsubiyyətindən asılı olmayaraq azadlıq, hüriyyət imkanları vermişdir” (5, s.48). Ulu Öndər bununla ilk növbədə multikulturalizm modelinin assimilyasiya və izolyasiya kimi digər mümkün siyasi modellərdən üstün olduğunu bütün dünyaya göstərmiş oldu.

Multikulturalizm dəyərləri olmayan məkanda ayrı-seçkilik, islamofobiya, ksenofobiya, antisemitizm kimi təhlükəli meyillər yaranır ki, bu da bəşəriyyət tarixində dönə-dönə sivilizasiyaların və mədəniyyətlərin fəlakətinə səbəb olub. Azərbaycan nadir ölkələrdən biridir ki, eyni zamanda həm İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının, həm də Avropa Şurasının üzvüdür.

Multikulturalizm siyasətinin əsasını təşkil edən tolerantlıq prinsipi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının bir çox maddələrində aydın şəkildə öz əksini tapıb. Bu siyasət Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla inkişaf etdirilərək, bu gün bütün dünyaya nümunəvi model kimi təqdim edilməkdədir (6). Ölkə başçısı Bakıda keçirilən Beynəlxalq Humanitar Forumda müasir dünya üçün multikulturalizmin dəyərini çox dəqiq ifadə edib: “Multikulturalizmin müasir dünyada alternativini yoxdur. Çünki dünya ölkələrinin mütləq əksəriyyəti çoxmillətli ölkələrdir. Əgər multikulturalizm iflasa uğrayıbsa, onda bunun alternativini nə ola bilər? Bunun cavabı çox aydındır: ayrı-seçkilik, irqçilik, ksenofobiya, islamofobiya, antisemitizm!”

Multicultural values as ideological and aesthetic basis of the Azerbaijani literature

The article highlights the broad literary and historical era of multicultural values from the fledging period up to now. The authors prove scientifically that in the Azerbaijani folklore or written monuments have never been found any racial, religious and ethnic discriminations, on the contrary, they show proofs that tolerance and multiculturalism exist as constant leading idea in the system of historically formed values. Most of literary analyses carried out in the article "Multicultural values as

ideological and aesthetic basis of the Azerbaijani Literature" within the scope of the urgent problems of the modern period gives the chance to follow the principles of tradition and continuity in our literature.

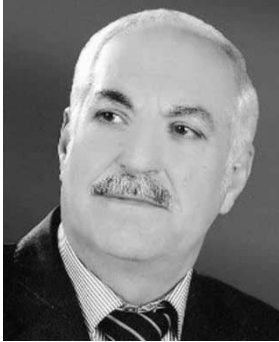
Мультикультуральные ценности как идейно-эстетическая основа азербайджанской литературы

В статье освещается широкая литературно-историческая эпоха от периода становления мультикультуральных ценностей до наших дней. Авторы фактами доказывают, что ни в письменных, ни в устных памятниках азербайджанской литературы никогда не существовало национальных, религиозных, этнических различий, в системе формирования ценностей на первом месте стояли мультикультурализм и толерантность. Статье «Мультикультуралистические ценности как идейно-эстетическая основа азербайджанской литературы» дает возможность проследить традиционные и преемственные принципы в нашей литературе.

Ədəbiyyat:

1. "Avesta", birinci kitab, Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1995, 103 s. Fars dilindən tərcümə edən və çapa hazırlayan İsmayıl Şəms.
2. "Avesta", Санкт-Петербург, 2013, 544 с. 2-ое. пер. В.С.Соколовой; подгот. к изд. и ред. И.А.Смирновой.
3. "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları", Bakı, Mü-tərcim, 2016, 287 s.
4. Prof.Dr. Mühərrem Ergin, "Dede Korkut" kitabı, Ankara, Yüksek Öğretim, Kurulu Matbaası, 1997, 251 s.
5. "Multikulturalizm Azərbaycanın həyat tərzidir: metodik tövsiyələr" /tərt. ed.: M.Naciyeva, N.Alışova; red. və burax. məsul K.Tahirov; M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası. - Bakı, 2016. - 59 s.
6. "İlham Əliyev: Azərbaycan tolerantlıq örnəyidir", Bakı, Elm və Təhsil, 2015, 615 s.

Музаффар МЕЛИКМАМЕДОВ

журналист, историк

Геноцид лезгин в Губинском уезде*

После октябрьского переворота большевики в альянсе с дашнаками на штыках устанавливали советскую власть как в центральных областях, так и на периферии. Творимые бесчинства и насилия привели к противостоянию с одной стороны населения губерний Азербайджана, а с другой – советской власти. Азербайджанский народ не мог и не хотел смириться с творимым беззаконием. Лезгины, входившие в этно-конфессиональный состав народонаселения Северного Азербайджана, также оказали сопротивление в апреле 1918 года большевикам, провозгласившим советскую власть в Губинском уезде. Лезгины и азербайджанцы, не принявшие и не признавшие новую власть, оказали большевистско-дашнакскому альянсу вооруженное сопротивление. После трехдневных ожесточенных боев им удалось прогнать из города отряд большевиков, получивших подкрепление из Хачмаса в количестве 150 человек с 2 пушками – исключительно армян под начальством поручика Агаджанянца. Обе стороны понесли жертвы, у лезгин было убито 200 человек. “При отступлении отряд Агаджанянца сжег Бульварную улицу и убил на Базарной улице 16 человек, на Комендантской – 7 человек, в черте города около старой тюрьмы – 35 человек. Отступая большевики и армянские дашнаки подожгли здания Уездного Управления, Городской Думы и Мирowego отдела, покушались поджечь Джума-мечеть.” (*Государственный Архив Азербайджанской Республики, далее – ГААР, ф. 1061, оп. 1, д. 96, л. 37*).

* В этом разделе 1-го номера журнала опубликовано статья «Армянский терроризм и курды».

Тут уместно было бы отметить, что в марте-мае 1918 года армянские вооруженные формирования четырежды совершали кровавые рейды для уничтожения мирного населения в северных районах Азербайджана. На мирное население Губинского уезда совершал набеги отряд Мурадяна числом свыше 2000 армянских боевиков. Позже этнические чистки проводили и другие отряды. И, наконец, полномасштабную кровавую бойню учинили отряды Срванцтяна Амазаспа. Бакинский Совет использовал его батальоны для утверждения своей власти в уездах Азербайджана, и 1 мая 1918 года под начальством дашнака Амазаспа и его помощника Николая в Кубу вступил двухтысячный отряд, состоявший исключительно из армян, окружив город, начал обстреливать его из пушек, пулеметов и ружей. Началась страшная паника. Занятие города сопровождалось избиением мусульманского населения и всякого рода насилиями над ним. Как утверждает в своем докладе член Чрезвычайной Следственной Комиссии А.Новацкий, “армяне беспощадно убивали попадавшихся на улицах мужчин, женщин и детей, врвались в дома и убивали целые семьи, не щадя грудных детей, которых расстреливали или зарубали кинжалами на грудях матерей” (*ГААР, ф. 1061, оп. 1, д. 95, л. 5-8*).

В ходе карательной операции отряд Амазаспа выполнял не политическую задачу, т.е. задачу по установлению советской власти, а этническую чистку. Сам Амазасп не скрывал карательный характер действий своих бандформирований. На четвертый день он собрал губинцев на площади возле мечети и обратился к ним со следующей речью: “Я герой армянского народа и защитник его интересов. Я прислан сюда с карательным отрядом, чтобы отомстить вам за смерть тех армян, которые были убиты здесь две недели назад. Я прислан не для водворения порядка и установления советской власти, а для отмщения вам за убитых армян, мне приказано было уничтожить всех мусульман от берегов моря до Шах Дага и жилища ваши сравнять с землей, как это было сделано в Ширване, за убитых вами и тюрками наших братьев армян” (*ГААР, ф. 1061, оп. 1, д. 95, л. 5-8*).

В Губе армяне свирепствовали и напивались кровью несколько дней. В первый же день были убиты 715 мусульман, большинство из которых составляли женщины и дети. На второй день в 1-й и 2-й части города были убиты 1012 человек, преимущественно мужчинах. Как отмечает А.Новацкий, “в общем, было убито около двух тысяч человек: мужчин, женщин и детей... Отряд Амазаспа сжег и разгромил в Губинском уезде 122 мусульманских селения..., имущество мусульман расхищалось. По подсчету, сделанному общественными деятелями, отрядом Амазаспа было похищено в гор. Губе: четыре миллиона рублей наличными деньгами, золото, золотые вещи и драгоценные камни на четыре с половиной миллиона, разного товара и съестных припасов на двадцать пять миллионов рублей. Кроме того, отряд Амазаспа сжег сто пять домов и построек в гор. Губе” (*ГААР, ф. 1061, оп. 1, д. 95, л. 5-8*).

Свыше 26 лет выявляя в азербайджанских и российских архивах документы, мы выяснили, что отряд Амазаспа сжег и разгромил в Губинском уезде не 122 мусульманских селения, а 162. При этом 27 деревень вообще были стёрты с лица земли.

Не успокоившись содеянным, враг начал подниматься к городу Гусар, но был остановлен бесстрашием и отвагой лезгин. 18 мая 1918 года произошел главный бой между армянскими дашнаками и лезгинами около селения Дигях, расположенного между городами Гусар и Губа, в местечке называемым сегодня “Ганлы дере”. Отряды самообороны из жителей лезгинских сел, возглавляемые местными предводителями Хатам ага Чакарви, Мохубали Эфенди, Алибеком Зизикским разгромили армян. Амазасп спасся, и с жалкими остатками карательных отрядов в 100-200 человек по побережью Каспия отступил к Баку. Нами также документально установлено, что в марте-мае 1918 года в Губинском уезде армянскими вооруженными формированиями были убиты более 16 000 человек из числа местного населения и было уничтожено более 5000 армяно-головорезов (*Музаффар Меликмамедов. Ганлы дере. Баку, 2009. С. 11*).

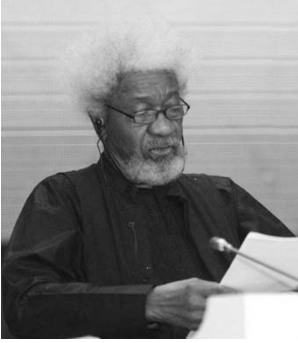
Вылазки армянских бандформирований не прекращались и после майских событий 1918 года. 4 июля 1918 года по приказу Шаумяна в Губинский уезд была введена десятитысячная хорошо укомплектованная армия, состоящая в основном из солдат армянской национальности (*Из истории гражданской войны в СССР. I том. МГ 1960. С. 567*). Тогда войска, посланные Шаумяном, в течение двух недель пытались пробиться в лезгинские села и учинить там еще одну резню над мирными жителями. Оборону этой местности возглавил опытный военный Хатам ага Чакарви, бывший офицер царской армии, который организовал отряды самообороны из жителей лезгинских сел. Отряды, возглавляемые им успешно отбили атаки десятитысячной армии и предотвратили еще одну массовую резню, которую хотел учинить Шаумян. Посланная им армия, не достигнув своих целей, отступила в Баку, уничтожая по пути населенные пункты.

По нашим данным, в марте-июля 1918 года в Губинском уезде армянскими и большевистскими вооруженными бандформированиями были уничтожены около 8 тысяч лезгин. В течении нескольких месяцев ими было сожжено и разгромлено более 60 лезгинских селений. При этом 6 деревень были стёрты с лица земли.

Геноцид лезгин был не случайным. Определенное число мусульманского населения Губы составляли лезгины. Их бесстрашие и отвага пугал дашнаков. Лезгины помешали им преследовать свои цели. А преследовали они конкретную цель. В Хачмазе было несколько армянских сел, на базе которых армяне хотели создать свое автономное образование на севере Азербайджана, в приграничных с Россией районах. К счастью самоотверженность местного населения, отрядов самообороны не позволила тогда, в сложный период истории Азербайджана, дашнакам, перекрашенных в большевиков, осуществить свои коварные замыслы.

Азербайджанский народ должен помнить эти трагические страницы истории Азербайджана, и показать мировому сообществу истину, ужасающие преступления дашнаков и носителей их безумной идеологии. В поисках истины следует построить мемориал в селе Дигях Губинского района, где произошло массовое уничтожение мирного населения. Это важно и для воспитания подрастающего поколения, чтобы оно знало и помнило о кровавых событиях 1918 года в Губинском уезде – о геноциде лезгин. Особое внимание уделял лезгинскому геноциду общенациональный лидер Гейдар Алиев и дал высокую оценку героической борьбе лезгин Губинского уезда против дашнакских бандформирований, сказав: “Лезгинское население Азербайджана при защите своих земель, в борьбе с армянскими оккупантами понесло тяжелые потери. Я это очень высоко ценю, народ наш тоже высоко это ценит, история тоже оценит. Перед памятью павших, в том числе и павших лезгин, я склоняю голову и выражаю чувство благодарности, признательности”.

Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı laureatı Vole Şoyinka: “Bütün adlar eyni mənanı verir”

Vole Şoyinka (Wole Soyinka) 1934-cü ildə Nigeriyada doğulub. Nobel ədəbiyyat mükafatına layiq görülən ilk afrikalı yazıçıdır, əslən Yoruba qəbiləsindəndir. Əsl adı Akivande Oluvole Soyinkadır. Bir müddət öz ölkəsində təhsil aldıqdan sonra təhsilini davam etdirmək üçün 1954-cü ildə İngiltərəyə gedib. Leeds Universitetinin İngilis ədəbiyyatı fakültəsində oxuyub. 1960-cı ildə vətəninə qayıdıb və “Maskalar” adlı teatr yaradıb. Ardınca dram əsərləri yazmağa başlayıb. Pyeslərinin əsas mövzusu mədəniyyətlərin toqquşduğu Afrika əhalisinin Qərb cəmiyyətlərini imitasiya etməsidir.

1960-64-cü illər arasında Vole Şoyinka “Black Orpheus” (“Zənci Orfey”) adlı ədəbiyyat jurnalının baş redaktoru olub. Nigeriyada vətəndaş müharibəsi vaxtı döyüşən tərəflər arasında vasitəçilik etmək istəyərkən üsyançılarla əməkdaşlıqda suçlanaraq həbs olunub və 22 ay zindanda yatıb. Bu müddətdə də yazmağa davam edib. Kağız tapmayanda əsərlərini tualet kağızlarına yazmış. Sonralar Avropada və Qanada sürgün həyatı yaşayıb. 1976-cı ildə ölkəsinə qayıdan Şoyinka İfe Universitetində müqayisəli ədəbiyyat üzrə professor vəzifəsində çalışıb. Qonaq müəllim qismində ABŞ və Avropa universitetlərində də mühazirələr oxuyub.

“Poems of prison” (“Həbsxana şeirləri”, 1969) və “Idandre and Other poems” (“İdandre və digər şeirlər”, 1967) əsas şeir kitablarıdır. Xeyli pyes yazıb. Pyeslərində yerli adətlər, avtoritar qaradərili siyasətçilər, müstəmləkəçilərin mədəniyyət siyasəti, mənfəətpərəst din adamları kimi mövzuları işləyib. Qərb teatr ənənələri ilə yerli xalq oyunlarını calaşdırmaqla maraqlı sintez yaradıb. Romanlarına görə tənqidçilər Şoyinkanı söz ustası və Yoruba qəbiləsindən çıxmış qaradərili Ceyms Coys kimi qiymətləndirirlər. O, 1986-cı ildə “böyük mədəni perspektivə və poetikliyə malik teatrın yaradılmasına görə” Nobel mükafatına layiq görülüb. Şoyinka Nobel nitqini Nelson Mandelaya həsr edib.

V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun iştirakçısı olmuş nobelçi qonaqla ayaqüstü müsahibəni oxuculara təqdim edirik.

– *Şair olduğum üçün həmişə sözlərə, adlara xüsusi münasibətim olub. Adım Qismətdir, mənası "tale" deməkdir. Sizin adınızın mənası nədir, cənab Şoyinka, təsadüfən adaş deyilik ki?*

– Bəlkə də, belə demək olarsa, bütün adlar eyni mənanı verir. Onların mənası bir nöqtədən, bir kökdən gəlir. Mənim adıma gəlinə, tam formada o belə səslənir: Uluwole. God has entered – Allah gəldi (endi, nazil oldu) mənasını verir.

– *"Telefon söhbəti" şeirinizdə ağdərili ev sahibəsi ilə qaradərili kirayənişin arasındakı tragik-komik dialoq vasitəsilə irqçiliyə istehza etmişiniz. Yeri gəlmişkən, həmin şeiri Azərbaycan dilinə çevirmişəm...*

– Bu şeirə sizin dildə qulaq asmaq çox maraqlı olardı...

– *O zaman dinləyin:*

Telefon söhbəti

Qiyməti münasib idi. Yeri də pis deyildi. And içirdi sahibə – evi tamamilə sənə verirəm. Bircə etiraf qalırdı: “Madam, mənə, deməliyəm: mən afrikalıyam.”

Sükut. Çətin vəziyyətə düşmüş tərbiyəli adamın sükutu. Və nəhayət, qızıl dişlərin, boyalı dodaqların arasından gözlənilməz bir sual qopdu:

“Rənginiz nə qədər tündür?..” Yanlış eşitməmişdim.

“Açıq, yoxsa lap qara?” İki düymə: A və B, bir də güclə dürtüldüyüm telefon köşkünün havasızlığı.

Qırmızı köşk. Qırmızı poçt qutusu. Asfaltı əzib keçən ikimərtəbə qırmızı avtobus. Bəli, hamısı gerçək idi.

Utanc içində təslim oldum kobud sükuta

və nə demək istədiyini soruşdum təəccüblə.

Mənə kömək etməyə çalışıb vurğusunu dəyişdi:

“Yəni tünd qarasınız, yoxsa açıq?” Başa düşdüm.

“Demək istəyirsiniz ki, südsüz şokoladla südlü şokolad kimi?”

Elmi həqiqəti bildirən tonla verdiyi müsbət cavab quruluşu ilə əzici idi. Özümə gəlmişdim artıq, tezəcə

“Qərbi Afrika sepyası kimi,” – dedim və əlavə etdim sonra:

“Pasportumda belə yazılıb.” Rəngi təhlil etmək üçün

qısa bir sükut, sonra mədəni şivəsi ilə həqiqəti etiraf etdi,

səsi doldu telefona: “Bu nə deməkdir?” Boynuma aldım:

“Bilmirəm nə deməkdir. Qumral kimidir”.

“Deməli, tündür, elə?”

“Tamam yox,

Üzüm qumraldır, amma, madam, başqa yerlərimi də görməlisiniz. Ovcumun içi ilə dabanlarıma oksigen sarısı demək olar. Amma yanbızım – axmaqlıq edib oturduğum üçün – sürtülə-sürtülə kömür qarası olub. Bir dəqiqə, madam!”
Hiss etdim ki, dəstəyi yerinə çırpacaq, yalvardım: “Madam, öz gözlərinizlə görmək istəməzsiz?”

Necə düşünürsüz, multikulturalizm ideyası çağdaş dünyada "südlü şokoladla südsüz şokolad" arasındakı cüzi fərqi yox edə bilibmi?

– Sizin bu şeiri öz dilinizə tərcümə etməyiniz mənə məmnunluq verdi. Bilirsiniz ki, ağ da, qara da burada bədii ifadələrdir. Həm ağın, həm də qaranın çoxlu çaları var. Məsələn, südlü şokolad olur, qəhvəyi və tünd şokolad da var. Siz doğru qeyd etdiniz, mən bu rənglərdən ironiya kimi istifadə etmişəm.

– Ölkəmizdə ilk dəfədir qonaqsınız. Azərbaycan, Bakı və buradakı multikultural atmosferlə bağlı təəssüratınız necədir?

– Bəli, bu, mənim ölkəmə ilk səfərimdir. Açığını deyim ki, təəssüratları toparlamaq üçün çox az vaxtım olub. 24 saatdır Bakıdayam. Düşünürəm ki, bu zaman kəsiyi buradakı həyat, yaşam haqqında fikir bildirməyim üçün çox qısadır. Dediklərim səthi və aldadıcı ola bilər.

– Nobel nitqinizi Nelson Mandelaya həsr etmişiniz. Sizə görə Mandelanın ən böyük xidməti nə idi?

– O, çox böyük ürək yiyəsiydi. Böyük və cəsur... Mən onu tanıyırdım.

– Bizim ədəbiyyat çevrəsində afrikalı müəlliflərdən qismən Çinua Açebenin, son illər isə daha çox Kutzeye və Tionqonun adları tutulur. Kutzeyenin bir neçə romanı dilimizə çevrilib. Yeni nəsil Afrika ədəbiyyatından kimləri oxumağı tövsiyə edərdiniz?

– Nisbətən gənc yazarlar arasında çox istedadlı və məhsuldar olanları var. Qeyd etmək istərdim ki, onlardan çoxu qadındır. İkisinin adını çəkə bilərəm: Chimamanda Adichie, Sefi Atta.

Söhbətləşdi: **QİSMƏT**

ATAQAM

Fələstinli və sərçələr

Aban Müəzzin Bəhreyn tütününün acı tüstüsünü ciyərinə çəkib əlinin dalı ilə qəlyanın öləmiş közünü küldana itələdi. Tüstünü pəncərənin qabağındakı qurumuş güllərə üfürüb xurma ağacının dibində qurduğu cələyə baxdı. Cələyə düşmüş sərçə qaynar qumun üstündə çırpınıb təslim olmuşdu: başını göyə tutub ağzını ayırmışdı. Aban Müəzzin köhnə ələkdən düzəltdiyi quşutana ehmalca sərçənin üstünə basdı, quma dirənmiş sərçəni cələdən ayıraraq torda açdığı dəlikdən çıxartdı.

– On şəkəlin* var, Ağoğlan! – qonşu damların üstünə dırmaşaraq Aban Müəzzinin sərçə ovlamasını izləyən uşaqlar birağızdan çığırdılar.

Aban Müəzzin sərçəni Əl-Fürqan* davasında dənizdən şığıyan “gürzələr”* kimi başı üstünə qaldıraraq havada süzdürdü, qamış çəpərə tərəf bir neçə addım atdı, qəlpənin yeddiaylıq hamilə arvadı Ayişənin qarına sancıldığı yerdə ölüm ilgəyi vurdu. Damların üstündə atılıb-düşüb ləzzətlə çığırıyan uşaqlara baş əyib sərçəni eyvanın kölgətutan yerində düzəltdiyi quş damına atdı. Qəfəsdəki sərçələr qonağı boğuc cikkilti ilə qarşıladı.

Ayişəsinə doğmadığı qızı ilə iç-içə basdırıb gələndən sonra Aban Müəzzin kufiyə* taxıb səub* geyməyə başladı. Səubu həmişə tərtəmiz, ağappaq olduğundan uşaqdan böyüyə bütün Qəzza ona “Ağoğlan” deyirdi.

Aban Müəzzin bugünü dünənə əkiz olan Cəbəlyə* qaçqın düşərgəsinə sahələ, Qəzza yoluna çıxan kimi qəsəbə uşaqları yenə çığır-bağırla dalınca düşüb: “Ölüdü!”, “Diridi!”, “Gəl mərc qoşağ, Ağoğlan!” deyib çiyindən asdığı dəmir qəfəsi daşladılar. Aban Müəzzin sərçələri çarpanağ daşlardan yayınmaq üçün kufiyəsini başından açıb qəfəsin üstünə saldı.

Hərdən uşaqların ən dəcəli arxadan yaxınlaşaraq səubunun ətəyini dartıb qaçır, Aban Müəzzin də dayanıb ona səssizcə göz ağardıb yoluna davam edirdi.

Qəzzanın girişində dayandı, yol boyu bir-birinə bitişik birmərtəbəli suvaqsız dükanlara baxdı. Luay Abdullahın ətir dükanından başqa hamısı bağlı idi. Cümə günü olduğunu yadına saldı. Gözü balıqçı dostu Alaa oğlu Kənaanı axtardı.

Cəbəlyədə Kənaandan başqa hamı Alaanın öldüyünü bilirdi. İnişil səs bombasından qorxub dili tutulmazdan qabaq kimiymişsə, boynuna almasa da, deyilənə görə, Luay Abdullah olub – dilindən qaçırdıb Kənaana atasının öldürüldüyünü deyibmiş, amma o, xəbəri eşitcək evlərinə qaçmış, atasının İordan məxmərinə büküb soyuducunun üstündəki şahmat taxtasının içində saxladığı Quranı götürüb Aban Müəzzinin evinə cummuş, Kitabı onun qarşısına tutmuşdu. Aban Müəzzin çəpərin başından boylanan qonşularının gözü qabağında əlini yuyub, silib qurulayıb Quranın üstünə qoymuş, bərkdən demişdi:

– Ya Alaa oğlu Kənaan, and içirəm, mərimi partlayıb qayığımızı aşıranda atanın dənizə düşdüyünü gördüm, amma ölüsünü görmədim.

Aban Müəzzinin sözlərini eşidən qonşu kişilər içlərini çəkmiş, arvadlar isə üzlərini cırmaqlayıb qanatmışdılar.

Kənaan Quranı üç dəfə öpüb gözünün üstünə qoymuş, Kitabı səliqə ilə məxmərə büküb Əl-Əqsa* imamları kimi təmkinli addımlarla evlərinə getmişdi.

O gündən Kənaan Cəbəlyədə təkcə hər kəsin üzdə “Ağoğlan”, arxada “havalı” dediği Aban Müəzzini görəndə təzim eləyirdi.

Kənaanın başı Luay Abdullahın dükanının arxasında öz əliylə əkdigi, günaşırı məscidin həyətidən daşdığı su ilə suvardığı zeytun ağacına qarışdığından Aban Müəzzini görmədi. Heç Aban Müəzzin də onun gözdələn baxışlarına tuş gəlmək istəmədi. O zeytun ağacına, illah da o ağacdən asdığı yazılara görə Kənaanın başı çox ağrımışdı. Uzunsaqqal qəsəbə kişilərinin, yalnız sürməli gözləri görünən qarapaltar qonşu qadınların qınağı bir yana, Əl-Kəbir məscidinin imamı ilə “müqavimət”çi* başqanın açıq hədəsi onu çox qorxutmuşdu. Təkcə ətirçi bəhayi Luay Abdullahla Aban Müəzzin Kənaanın kadimlərinin* likudçulara*, onların da müqavimətçilərlə azadlıqçılara* qoşulub birgə öldürdükləri qəzzalıların adını ağ boya ilə dəmir lövhəciklərə yazıb zeytunun budaqlarından asmasına təmkinlə baxırdı. Kənaan Luay Abdullahın da, Aban Müəzzinin də küləkli havada zeytun ağacının altında əlləri qoynunda durub yel vurduqca cingildəyən dəmir addaşların qarışıq musiqisini dinlədiyini çox görmüşdü. Ötən Milad bayramı gecəsi üç qarapaltarlı qadının da pir zeytunun altında ağlaşdığını, addaşlardan birini növbə ilə sıgallayıb öpdüklərini görənlər olmuşdu.

Rəfah tuneli uçub dörd nəfər torpaq altında qalan gün isə Kənaan ətirçi ilə Ağoğlanın Əl-Fürqan savaşı zamanı Qəzzaya girən tank turtilları yeri titrədəndə addaşların vahiməli cingilti qoparmaları haqda xəlvəti söhbətini eşitmişdi.

Qəzzalılar Aban Müəzzinin harda sərçə gördü, “gürzə” bilib, çapan çalaca-çala dalınca qaçdığını Ayişənin qırxı çıxana qədər qəhərli boğazla, qırxdan sonra qəhqəhə ilə seyr eləyirdilər. Arvadlar isə Aban Müəzzini görəndə zağruta* çalib lülüləyib şənələnirdilər.

Onun qəfəsində neçə sərçə olduğunu da hamı əzbər bilirdi: ara günlər iki, cümə günləri beş sərçə. Hər sərçə on şəkəl qazanc gətirirdi. Həftəlik qazancı pitaya*, hummusa*, bir də tütünlə qəhvəyə bəs eləyirdi. Bir-iki dəfə Luay Abdullah Aban Müəzzinə falafel* təklif etsə də, o, “toxam” deyib ətirçinin əlini geri qaytarmışdı.

Aban Müəzzinin hara gedəcəyini də hər kəs bilirdi: sahildəki üç tərəfi qamışla hasarlanmış “Baradays Qahve və İstiraha” kafesinin müştəriləri həmişə əliaçıq olurdu, müştərilər onunla mərcə girməsələr belə, kafenin yiyəsi Cəmal Atamneh onu heç vaxt əliboş qoymazdı.

Aban Müəzzin, adəti üzrə, qumsallıqdan balıqqulağı götürüb Luay Abdullahın pəncərəsinə sarı tulladı. Ətirçi səsə başını qaldırdı, “Əl-Əyyam”ı* qatlayıb kənara atdı, əlini yelləyib ona salam verdi.

Sərçələrin cikkiltisi gəlmirdi, eləcə Aban Müəzzin addımladıqca millərin üstündə müvazinətlərini saxlamaq üçün qanadlarını çırpırdılar.

Aban Müəzzin əlində su qabı gözü dolmuş Kənaanı qarşısında görəndə duruxdu. Kənaan ona yüngülcə təzim edib ləpəddöyən qayalığı göstərdi. Aban Müəzzin gözücü o tərəfə baxdı, qayalara aramsız çırpılıb sönən dalğalardan, bir də leş üstündə dimdikləşən iki kərkəsdən başqa bir şey görməyib Kənaanın başını sığallayıb alnından öpdü, salavat çevirib şəhərə doğru addımladı.

O, daş yoldan sağa, kafeyə tərəf dönəndə Cəmal Atamneh özü onu qarşılayardı. Bu dəfə belə olmadı. Cəmal qaşqabaqlı idi, Aban Müəzzinə dilucu “Səbah əl-nur” deyib küncdəki boş kətli göstərdi. Dirəyə bərkidilmiş radiodan kafeyə Fayruzun* “Bektob esmak, ya habibi”* sızıltısı axırdı. Cəmal Atamneh radionun səsini alıb Aban Müəzzinlə üzbəüz oturdu. Cəzvdədəki qəhvəni qarışdırıb onun fincanına tökdü.

– Aban Müəzzin, həbib, – Cəmal ayağının ucu ilə qəfəsi mizin altına itələyib dedi, – tezdən müqavimətçilər gəlmişdi, səni soruşdular, dedilər mərcə qoşmaq şəriətdə yasaqdı. Ehtiyatlı ol, ya Aban, yaman acıqlı danışırıldılar!

Aban Müəzzin dinmədi. Şəriət yasaqlarından xəbəri vardı. Dodaqlarını tərpedib hər cümlənin başında işlətdiyi “Mafii müşkila”sını* deyib ayağa durdu, əlini bir neçə dəfə yüngülcə Cəmalın kürəyinə vurdu, qəfəsin quşqusunu barmağına keçirib qəhvəxanadan çıxdı.

Dənizdən əsən nəsim çirkab suların üfunətini ətrafa yayırdı. Aban Müəzzin arxasını dənizə çevirmişdi. Qayıqları batırılıb iki balıqçı yoldaşını itirəndən sonra o, dənizə ancaq gözücü, sabahın havasını öyrənmək üçün baxardı. Elə bilirdi dənizə çox baxsa, orda mütləq Alaanın suya qarışmış qanını görəcək.

Əl-Kəbir məscidindən günorta azanının ucılması ilə işıqların sönməsi bir oldu. Maqnitofona yazılmış azan bir dəfə “Allahu-Əkbər” deyib susdu. Generatorlar uğultu ilə işə düşdü. Azan səsi generatorların qara tüstüsünə qarışub Qəzzanın içinə doğru süründü.

Sahildə gəzişən iki ahıl kişi Ərəfatın* “Oasis” kazinosu haqda qızğın mübahisə eləyə-eləyə Aban Müəzzinin qarşısından keçib getdi, amma bir azdan

qayıdıb onun yanına gəldilər. Kişilərdən biri əlini açıb beş şnekeli* Aban Müəzzinin gözü qabağına tutdu:

– Oynayaq?

Aban Müəzzin dinməzəcə qəfəsdəki sərçələrdən birini çıxarıb ovcunda gizlədi. Sərçənin başı ilə quyruğu görünürdü.

Aban Müəzzin rəqibinə baxdı.

– Ölüdü! – rəqibi kefikök dilləndi.

– Yox, diridi!

Rəqibi dostuna baxıb irişdi, Aban Müəzzinin burnuna bir çırtma vurdu:

– Dedim ölüdü!

– Di-ri-di!!! – Aban Müəzzin var gücü ilə bağırırdı.

Sahildə top qovan uşaqlar bir anda çəkişənləri dövrəyə aldılar.

Rəqibi gülüşüb qışqırmağa hazır durmuş uşaqlara baxıb əlini Aban Müəzzinin əlinin üstünə şappıldatdı:

– Diridisə, aç, baxaq.

Aban Müəzzin barmaqlarını aralayan kimi sərçə qanadlarını sürətlə çalıb dənizə tərəf uçdu, amma tez də burulub Əl-Kəbir məscidinə sarı uçub getdi.

Uşaqların sevinclə atılıb-düşməsi xeyli çəkdi.

Ahıl kişi beş şnekeli bir-bir qumun üstünə atdı. Aban Müəzzin ona təşəkkür etdi, yerdən dəmir pulları götürdü, tozunu üfürüb təmizləyib qəfəsin künçünə yığdı.

Gün Aşdoda tərəf əyilirdi. Qəfəsdəki dörd sərçə qoxusunu hələ unutmadıqları yuvalarına tərəf uçmuş, Aban Müəzzinə qırx şekel qazanc gətirmişdi.

Aban Müəzzin boyu şərçə uzanan kölgədə oturdu. Mərcə girən təzə müştəri olmadığından qəfəsi açıb sonuncu sərçəni ovcuna aldı. Birinci dəfə idi gətirdiyi sərçələrdən geri qaytardığı olurdu.

Gözlərini yumub dənizə tərəf çevrildi. “Get bacılarının yanına, qanadlı məxluq!” – deyib sərçəni başı üzərinə qaldırdı.

– Oyun bitdimi, Aban Müəzzin?! – kimsə onun qolundan yapışırdı.

Gözlərini açdı. Qarşısında dənizin mavi yeləni ilə uyğunsuzluq yaradan tünd palıd köynəkli, qalın qara saqqallı pota bir oğlan, bir də ondan on-on beş yaş böyük, pırpız saçlı, çal saqqallı bir kişi dayanmışdı. Aban Müəzzin müqavimətçilərlə görüşün elə belə də olacağını ağılından yüz dəfə keçirmişdi.

– Yox, bitməyib, – cavab verdi. Səsinin titrədiyini özü də duydu.

Pota cibindən yüz şekellik əskinas çıxarıb Aban Müəzzinin gözü qabağında yellədi:

– Şekel deyir diridi, – sifətinin bir tərəfini əyib istehza ilə qımışdı, – sən nə deyirsən?

Aban Müəzzin “Hə, diridi” deyib ovcunu açmaq istədi, amma potanın qurşağında parıldayan gümüş qundaqlı tapançanın, bir də uduzacağı yüz şekelin qorxusundan fikrindən daşındı:

– Yox, ölüdü, – mızıldandı.

Pota şalvarının arxa cibindən bir yüzük də çıxartdı:

– İndi nə deyirsən? Mən bilən, diridi axı?

– Diri idi, – Aban Müəzzin gözlərini qırpdı, – uçurdu, budaqlara qonurdu... boz qurdları tapıb dimdiyində balalarına daşıyırdı... amma indi ölüb, artıq ölüb, çoxdan ölüb...

Aban Müəzzin ovcunu açmadan orta barmağını sərçənin qanadı altından keçirib böyründən basdı. Sərçə cikkildədi, dartınıb çəlimsiz caynaqları ilə Aban Müəzzinin ovcunu cırmaqladı, dimdikləri arasından əsən dili göründü.

– Azdı, əbləh?! – pota bir neçə yüzlük də çıxartdı, üst-üstə qoyub bürmələdi, Aban Müəzzinin sifətinə çırpdı, – al, yəhudi qaravaşı! Get nə qədər istəyirsən sərçə tut uçurt. İstəsən, lap şahin al!

Aban Müəzzin dinmədi. Pota qəzəblə qəfəsə tüpürüb arxasını ona çevirdi.

Çalsaqqal kişi yerə tökülmüş yüzlükləri ayağı ilə bir yerə topladı, yel dağıtmasın deyə üstünə bir top qum yığdı.

Aban Müəzzin sərçənin nazik qabırğalarını sıxdıqca gicgahında artan ritmik guppultunun özünün mü, ya sərçəninmi ürək döyüntüsü olduğunu anlamağa çalışdı. Dişlərini qıcayıb gücü gəldikcə barmaqlarını sıxdı. Beyni uğuldadı. Yadında qalan ovcunun islanması, bir də çalsaqqalın əli ilə onun kürəyinə vurub gülə-gülə “Qəm eləmə, Aban Müəzzin, öz əcəli ilə ölən sərçə hələ görməmişik” deməsi oldu.

Hər iki müqavimətçi yolda onları gözləyən qara maşına tərəf getdi.

Axşam namazına toplaşmış möminlər Aban Müəzzinin Əl-Kəbir məscidinə girdiyini görəndə təəccüblə bir-birinə baxdılar. Aban Müəzzin məscidin həyətinə dəstəmaz üçün qoyulmuş qabdakı su ilə səubuna bulaşmış qanqarışıq yaşıl ləkəni təmizlədi, pulları son şəkelinə kimi nəzir qutusuna atdı, ayaqqabılarını çıxarıb içəri keçdi.

Axşam namazı bitmişdi, amma Aban Müəzzin hələ də divara söykəndiyi yerdə dayanıb durmuşdu. Dilinin altında nəsə danışır, bunu həm dodaqlarının tərpənməsindən, həm də hərdən zorla eşidiləcək “İlahi” kəlməsindən bilmək olurdu.

Luay Abdullahın dükənina az qalmışdı. Qarşından gələn maşınlar işıqları ilə göz vurur, sonra da siqnal verib Aban Müəzzinin yoldan çəkilməsini istəyir, bəziləri isə donquldanıb maşınlarını qumluğa salıb ona yol verirdi.

Aban Müəzzin vıyıltı ilə sifətinə çırpılan siqaret kötüyündən diksindi. Pota ilə çalsaqqal qəhqəhə çəkib gülüb maşına qaz verdilər. Aban Müəzzin maşının qaldırdığı tozun içində bir neçə dəfə öskürdü, maşının arxasınca astadan “Mafii müşkila” deyib əlini közün sifətini dağladığı yerə sürtdü.

Ətir dükəninin pəncərəsindən içəri boylandı. Luay Abdullah başını divara söykəyib yuxulamışdı. Dükən qapısını açıb içəri keçdi. Qapı açılan kimi külək Luay Abdullahın dizinin üstündəki şəkli yerə saldı. Aban Müəzzin Luay Abdullahla Kənaanın anasının, xanyunisli dünya gözəli Ğada Jarbonun qol-boyun fotosunu qaldırıb mizin üstünə qoyub çıxdı.

Aban Müəzzin Kənaanı dükən arxasında, dibindən kəsilib aşırılmış zeytun ağacının yanında tapdı. Bardaş qurub əlini arxasında çarpazlamışdı. O,

Kənaanla üz bəüz oturdu. Kənaan başını ağır-ağır qaldırıb ona baxdı. Üzünün ifadəsi əlini “gürzə” qəlpəsinin batdığı yerə qoyub “Aban, balamızı öldürdülər” zarıyan Ayişəsinin üzündəki ifadəyə necə də oxşayırdı!

Qaranlıq qatlaşıb yuxuları oyadana qədər Aban Müəzzin Kənaanın qarşısında kirmişcə oturdu. Nəhayət, qəfəsi tərsinə çevirib onun qabağına qoydu, qeybdən gələn boğuq səslə dedi: “Alaa oğlu, Allah bağışladı, sən də bağışla”.

Ertəsi gün Cəbəlyə qəhvəxanalarında kişilər durmadan Allaha dua edir, qəsəbənin hər yerində qumun bol olduğunu sevinclə söyləyirdilər. “Qum olmasaydı, – deyirdilər, – Aban Müəzzinin evini söndürmək olmazdı, alov bütün qəsəbəni bürüyərdi”. Qonşu arvadlar isə xısnlaşıb sübh namazından qabaq Aban Müəzzinin evinin xarabalığı üstündə bir topa sərçənin, bir cüt də kərkəsin dövrə vurduğunu deyirdilər.

Kənaan qırılmış zeytunun kötüyü yanında təzə ting basdırmışdı. Aban Müəzzinin adını dəmir lövhəyə yazıb atası Alaanın addaşı ilə yanaşı tingin zərif budağından asmışdı.

İzahlar:

- *şekel – İsrailin rəsmi pulu. Qəzza zolağı da daxil, Fələstinin hər yerində şekel işlənir.
- *şnekel – el arasında 2 şekellik dəmir pula deyirlər. Şnayim (iki) və şekel sözlərinin birləşməsindən yaranıb.
- *Əl-Fürqan (Meyar, Gözüaçıqlıq) – Quranın 25-ci surəsi. İsrailin “Qurğuşun əməliyyatı”, Fələstinin isə “Qəzza Qətlıamı” və ya “Əl-Fürqan savaşı” adlandırdığı, 27 dekabr 2008 – 18 yanvar 2009 arası baş vermiş Qəzza müharibəsi.
- *“gürzə” – çoxməqsədli F-16 qırıcı təyyarəsi. Rəsmi adı: “Döyüşən Şahin”. Çevikliyinə görə pilotlar ona “gürzə” (viper) deyirlər.
- *kufiyə – ərəblərdə kişi baş örtüyü, yaylığı. Ş(a)max(q), kaffiya, keffiya, ğutra da deyirlər. El arasında “ərəfati” də işlənir. Örtüyü başda saxlamaq üçün üstündən qara dairə (iqal) taxırlar.
- *səub (thawb) və ya soub (thobe) – uzunətəkli ərəb kişi geyimi.
- *Cəbəlyə qaçqın düşərgəsi – Şimali Qəzza qubernatorluğunda, Cəbəlyədən 3 km şimalda yerləşir.
- *Əl-Əqsa – Yerusəlimdə (Əl-Qüdsdə) yerləşən və İslam dünyasının üçüncü müqəddəs məscidi. Beyt ül-Müqəddəs də deyilir.
- *Müqavimətçi – “İslam Müqavimət Hərəkatı”na (Harakat al-Muqāwamah al-İslāmiyyah – HƏMAS) el arasında verilən qısa ad. “Həmas” sözünün özü isə ərəbcə “çalışqanlıq”, “inadkarlıq” anlamını verir. Qurum 15 dekabr 1987-ci ildə misirli “Müsəlman Qardaşlar” təşkilatının bazasında yaradılıb. 2007-ci ildən Qəzzada idarəçilik HƏMAS-ın əlindədir.
- *Kadima – “İrəli”. İsrailin mərkəzçi liberal siyasi partiyası.
- *Likud (HaLikud) – “Birlik”. İsrailin aparıcı mərkəzçi-sağ siyasi partiyası.

- *Azadlıqçı – Fələstində siyasi partiyaların konfederasiyası sayılan Fələstin Azadlıq Təşkilatının ən böyük qolu olan, əsası Yasir Ərəfat tərəfindən qoyulmuş FƏTH (Fatah və Fateh kimi də tanınır) partiyası.
- *zağruta – lülüləmək. Ərəb qadınlarının toylarda, bayramlarda dillərini cəld hərəkət etdirməklə birlikdə çıxardıqları şən səs.
- *pita – müxtəlif ölçülü dairəvi çörək.
- *hummus – qaynadılmış noxuddan əzilib hazırlanmış, küncüt, zirə, sarımsaq, limon şirəsi, zeytun yağı və duz qatılmış yüngül yemək.
- *falafel – noxud, lobya və başqa növ paxlalardan əzilib hazırlanmış, içi ədviyyatla doldurulub kündələnib kartof kimi qızardılmış təam.
- *“Əl-Əyyam” – Ramallahda (Fələstin) ərəbcə çıxan qəzet.
- *Fayruz – Nouhad Vadi Həddad (21 noyabr 1935-ci ildə doğulub). Dünya şöhrətli livanlı müğənni. Səhərlər əksər qəzzalılar Fayruzu dinləməyi çox sevirilər.
- *Bektob esmak, ya habibi” – “Sənin adını yazıram, əzizim”.
- *Mafii müşkila – eybi yoxdu, problem deyil (ərəbcə).
- *Ərəfat – Yasir Ərəfat (4 avqust 1929 – 11 noyabr 2004). Fələstin Milli Azadlıq Hərəkatının (*Harakat al-Tahrir al-Vatani al-Filastini – FATH*) təşkilatının banisi. 1994-cü ildə Nobel Sülh mükafatı alıb. Yasir Ərəfatı Fələstində ümummilli lider, İsraildə isə terrorçu kimi tanıyırlar. Ərəfatın Əl-Qüdsə Ölü dəniz arasında açdığı “Oazis” kazinosu İslam ələmində böyük səs-küyə səbəb olmuşdu.

Mahir N. QARAYEV

6 şairdən 12 şeir

Letsin təbirincə, ölümsüzlüyün birinci şərti – ölümdür.

Həqiqətən də əbədiyyət ilk baxışda **həyat** (özü də əbədi həyat!) assosiasiyası yaratsa da, onun birbaşa sinonimi olan ölümsüzlük sanki ölümdən qaynaqlanmış kimidir.

Letsin bu xüsusda bir qənaəti də var: ölümdən sonra yaşamaq asan məsələ deyil, bəzən bundan ötrü bütün həyatı sərf etmək lazım gəlir. Bu mənada, Folkner sənəti (əsl sənəti!) sənətkarın qismətindəki yeganə ölümsüzlük əlaməti – yeganə əbədiyyət nişanəsi hesab etməkdə milyon dəfə haqlıydı.

Ölümdən sonra yaşamaq – qəbir sükunətiylə hec cür barışmaq isəməyən, daim əbədi diriliyə can atan bəşər övladının binayi-qədimdən bəlkə də ən səmimi istəyidir. Necə ki, şairlərin (əsl şairlərin!) binayi-qədimdən yeganə arzusu – zamanın soldura bilməyəcəyi ən səmimi misranı yazmaqdır.

Zira şairlər əbədiyyət yolunun ölümsüz misralardan keçdiyini pək gözəl anlar...

MIXAİL YURYEVIÇ LERMONTOV (1814-1841)

Завещание

Наедине с тобою, брат,
Хотел бы я побыть:
На свете мало, говорят,
Мне остается жить!
Поедешь скоро ты домой:
Смотри ж... Да что? моей судьбой,
Сказать по правде, очень
Никто не озабочен.

А если спросит кто-нибудь...
Ну, кто бы ни спросил,
Скажи им, что навyleт в грудь
Я пулей ранен был;
Что умер честно за царя,
Что плохи наши лекаря
И что родному краю
Поклон я посылаю.

Отца и мать мою едва ль
Застанешь ты в живых...
Признаться, право, было б жаль
Мне опечалить их;
Но если кто из них и жив,
Скажи, что я писать ленив,
Что полк в поход послали
И чтоб меня не ждали.

Соседка есть у них одна...
Как вспомнишь, как давно
Расстались!.. Обо мне она
Не спросит... все равно,
Ты Расскажи всю правду ей,
Пустого сердца не жалеи;
Пусть она поплачет...
Ей ничего не значит!

Vəsiyyət

Gəl əyləşək, qardaşım,
Gəl dərdləşək bir qədər:
Mən ömrümü yaşadım,
Lap az qalıb deyirlər!
Evə gedirsən, ancaq
Nə deyim... bir sözüm yox;
Mənə canı yanacaq
Orda bircə kəsim yox.

İşdir, əgər bir adam
Gəlsə, soruşsa məni...
De ki, yaralanmışam,
Güllə dəlib sinəmi;
Qurban getmişəm çara,
Həkimlər də xamdı de,
Bir də doğma diyara
Məndən çoxlu salam de.

İnanmıram indiyə
Atam, anam sağ olsun...
Sağ olsalar da, niyə
Dərdim təzə dağ olsun;
De ki, işdə-gücdədir,
Çox tənbdə yazmağa,
Alay da yürüşdədir –
Gözləməsinlər daha...

Bir də qonşu qız... ancaq
Biz ayrılan nə vaxtdır!
Məni soruşmayacaq,
Yox, gözləmə, nahaqdır...
Sən danış, qoy dinləsin,
Boş qəlbə yanmayasan;
Qoy ağlasın, inləsin...
Nə var ki, bundan asan!

2

Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит;
Ночь тиха. Пустыня внемлет богу,
И звезда с звездою говорит.
В небесах торжественно и чудно!
Спит земля в сияньи голубом...
Что же мне так больно и так трудно?
Жду ль чего? жалею ли о чём?

Уж не жду от жизни ничего я,
И не жаль мне прошлого ничуть;
Я ищу свободы и покоя!
Я б хотел забыться и заснуть!

Но не тем холодным сном могилы...
Я б желал навеки так заснуть,
Чтоб в груди дремали жизни силы,
Чтоб дыша вздымалась тихо грудь;

Чтоб всю ночь,
весь день мой слух лелея,
Про любовь мне сладкий голос пел,
Надо мной чтоб вечно зеленея
Тёмный дуб склонялся и шумел.

2

Duman-çən içindən ağarıb keçən
Daş yola çıxıram tənha, piyada;
Ulduz-ulduz yanan lal, qərrib gecə
Tanrını dinləyir səhra, biyaban.
Göylər bir nağıldır, bir əfsanədir!
Mavi nur içində uyuyur yer də...
Bu sayaq ağrıdan məni bəs nədir?
Nədir axtardığım? İtirdiyim nə?

Yoxdur umacağım həyatdan artıq,
Nə də keçmişlərin həsrətindəyəm;
Gəzdiyim dinclikdi, bir də azadlıq!
Hər şeyi unutmaq! yatmaq
istəgəm!

Amma bu olmasın əcəl yuxusu...
Elə bir yuxuyla uyuyum ki mən –
Uyusun könlümdə həyat duyğusu,
Aldığım nəfəsdən qabarsın sinəm;

Bir sevgi məhnisi gecəbəgündüz
Qoy axsın, oxşasın qulaqlarımı,
Bir qəmgin pəliddə gərsin üstümə
Hər zaman göyərən budaqlarını.

RAYNER MARÍA RİLKE (1875-1926)

Из цикла «Сонеты к орфею»

1
О, дерево растет! О, нарастанье!
То нарастает звук: поет Орфей.
И смолкло все. Но и в самом
молчаньи
Идет преобразование вещей.

Из нор, из глубины лесистых далей
Спешили звери, покидая бор:

«Orfeyə sonetlər» silsiləsindən

Göyərir, İlahi, göyərir ağac!
O səsdə göyərir: səslənir Orfey.
Və susur nə varsa. Bu sükutdaca
rəngini, cildini dəyişir hər şey.

Vəhşilər yuvadan qaçır, tələsir,
səsini içinə qısıb dururlar:
qorxu-hürküdən yox, susub dururlar

Не потому, что каждый был хитер, -
они ведь не из страха умолкали,
а чтобы слушать. Тот, кто завывал
и кто ревел, - он был для них
ничтожен.

И так, где было хижины подобье,
куда и вход почти что невозможен,
откуда всякий взглянет исподлобья,
ты дивным пенъем храмы
воздвигал.

2

Бога пою, воспитавшего слух
всякой твари... Я помню: весна,
я - в России; смеркается; вдруг
на поляне - лошадь, - одна...

Как бежал этот конь из деревни
прочь,
свою привязь влача за собой;
он хотел быть один - там, где
темная ночь;
он скакал, тряса головой,
с разметающейся гривой, скакал
вперед,
несмотря ни на что, все быстрее...
Сколько дерзкой отваги, - и вот
он один в просторах полей!
Он и слушал и пел... Этот образ
коня
В круг сказаний твоих прими от
меня!

dinləməkdən ötrü o gözəl səsi.
Hansı ulayırdı, dil-dil ötürdü –
bir heçdi, bir puçdu onlardan ötrü.
Və sən o balaca, o sısqə yerdə,
içindən hər şeyin acıqla, kinlə
baxdığı o miskin, ufacıq hində
məbədlər ucaldın gözəl səsinlə!

Dilimin nəğməsi – can verdiyinə
qulaq da bəxş edən Tanrıdı, Tanrı...
Yaz çağı, Rusiya; anıram yenə –
tala, tənha bir at, qaş qaralırdı...

Qayıışı-qaytanı atıb qırağa
o kənddən-kəsəkdən qaçırdı bu at;
uçurdu axşamın qaranlığına –
üzü tənhalığa çapırdı bu at.

Çapırdı, hər şeyi unudub artıq –
yalı yellənirdi, başı əsirdi,
yaman tələsirdi... və budur artıq

gemgeniş talada o tək gəzirdi!
Qulaq kəsilirdi, oxuyurdu at...
Atın bu surəti məndən amanat!

FEDERİKO QARSİA LORKA (1898-1936)

Memento

Когда умру,
схороните меня с гитарой
в речном песке.

Memento

Öləndə –
siz məni çay qırağında
gitaramla qoşa basdırarsınız.

Когда умру...
В апельсиновой роще старой,
в любом цветке.
Когда умру,
буду флюгером я на крыше,
на ветру.

Тише...
когда умру!

Гитара

Начинается
плач гитары.
Разбивается
чаша утра.
Начинается
плач гитары.
О, не жди от неё
молчанья,
не проси у неё
молчанья!
Неустанно
гитара плачет,
как вода по каналам—плачет,
как ветра над снегами—плачет,
не моли её
о молчанье!
Так плачет закат о рассвете,
так плачет стрела без цели,
так песок раскаленный плачет
о прохладной красе камелий.
Так прощается с жизнью птица
под угрозой змеиного жала.
О гитара,
бедная жертва
пяти проворных кинжалов!

Öləndə...
o köhnə portağallıqda
bir gül ləçəyində siz məni yalnız.
Öləndə –
yelqovan olasıyam mən
küləkli gecələr bir dam belində.

Sükut...
mən öləndə!

Gitara

Başlanır
gitaranın yanıq-yanıq naləsi
Çiliklənir,
tökülür səhərin piyaləsi.
Nalə çəkir gitara!
Ondan sükut ummayın,
nahaqdan üz vurmayın –
çətin, çətin qurtara!
Nalə çəkir gitara!
Ağlayır arx boyunca sellər ağlaşan
kimi,
qarlı çöllər boyunca yellər ağlaşan
kimi...
Allahı sevərsiniz –
yalvarmayın ki, sussun!
Qürub o cür ağlayır
dan şafəqindən ötrü,
o sayaq ağlayır ox –
hədəfdən ki yan ötdü!
Gün altda qovrulmuş qum
eləcə zulum-zulum,
eləcə için-için
ağlayır bir çiçəyin sərin kölgəsi üçün!
İlan çalmış quşcuğaz
o cür
dünyadan köçür –
köçür sinəsi dağlı...
Ah, gitara, gitara –
beş amansız xəncərin
biçərə qurbanlığı!

ANNA AXMATOVA (1889-1966)

1

Мы не умеем прощаться,-
Всё бродим плечо к плечу.
Уже начинает смеркаться,
Ты задумчив, а я молчу.
В церковь войдем, увидим
Отпеванье, крестины, брак,
Не взглянув друг на друга, выйдем...
Отчего всё у нас не так?

Или сядем на снег примятый
На кладбище, легко вздохнем,
И ты палкой чертишь палаты,
Где мы будем всегда вдвоем.

2

Зачем вы отравили воду
И с грязью мой смешали хлеб?
Зачем последнюю свободу
Вы превращаете в вертеп?

За то, что я не издевалась
Над горькой гибелью друзей?
За то, что я верна осталась
Печальной родине моей?

Пусть так. Без палача и плахи
Поэту на земле не быть.
Нам покаянные рубахи,
Нам со свечой идти и выть.

Ayrıla bilmirik, bilmirik artıq,
Ölçürük yolları çiyin-çiyinə.
Astaca-astaca çökür qaranlıq,
Fikirli-fikirli durmuşuq yenə.
Kilsəyə girərik – xaç mərasimi,
ya ölü duası, yas mərasimi...
Çıxarıq kilsədən –
kimsəyə baxmadan dönüb gedərik...
nədən özgə cürük axı, biz nədən?!

Ya da köks ötürüb oturarıq biz
Bir köhnə, bir uçuq məzarın üstdə;
Qoşa qəbrimizi səssiz-səmirsiz
Cızarsan ağacla boz qarın üstdə...

Niyə murdarlayıb içdiyim suyu,
Yediyim çörəyə ağı qatdınız?
Niyə olan-qalan azadlığımın
Ağzına daş basıb tıxatdırdınız?

Əzabla can verən dostun-sirdaşın
Acı qismətinə gülmədim deyə?
Bu dərdli vətənə dönük çıxmadım,
Dar gündə atmadım, getmədim deyə?

Neylək.
Bu dünyada şair olan kəs
Cəlladsız, edamsız keçinə bilməz.

Alın yazımızdır
əlimizdə şam –
zarımaq, ulamaq hər səhər-axşam.

OSİP MANDELŞTAM (1891-1938)

1

Довольно лукавить: я знаю,
Что мне суждено умереть;
И я ничего не скрываю:
От Музы мне тайн не иметь...

И странно: мне любо сознание,
Что я не умею дышать;
Туманное очарование
И таинство есть — умирать...

Я в зыбке качаюсь дремотно,
И мудро безмолвствую я:
Решается бесповоротно
Грядущая вечность моя!

2

За гремучую доблесть грядущих ве-
ков,
За высокое племя людей
Я лишился и чаши на пире отцов,
И веселья, и чести своей.
Мне на плечи кидается век-
волкодав,
Но не волк я по крови своей,
Запихай меня лучше, как шапку, в
рукав
Жаркой шубы сибирских степей.

Чтоб не видеть ни труса, ни хлип-
кой грязи,
Ни кровавых кровей в колесе,
Чтоб сияли всю ночь голубые
песцы
Мне в своей первобытной красе,

Уведи меня в ночь, где течет Енисей
И сосна до звезды достает,
Потому что не волк я по крови своей
И меня только равный уьет.

Ölmək yazılıbdır alınma... yetər
Qədərlə bu qədər oyun oynamaq;
Gizli saxladığım bir sirrim də yox
İlham pərisinin gözündən iraq.

Nəfəsim tıncıxır, xoşdur, di gəl ki,
Gözüm baxa-baxa boğulmaq mənə;
Ölmək – bir dumanlı-sirli gözəllik,
Bir gözəl sirr imiş ölmək – sən demə.

Cıncırım da çıxmır... bu lal mürgüdən
Bu rahat nənnidə ayılmaq çətin –
Duyuram qarşıda üzümə gülən
Sonsuz ləzzətini əbədiyyətin!

Gələn yüzillərin kamından ötrü,
Sabahkı say-seçmə nəsilələr üçün
Nə qədər işrətdən, kefdən yan ötdüm,
Neçə yol adımdan-sanımdan keçdim.

Qurdbasan əsrimiz sanıb qurd məni
Atılır çiynimə, minir tərkimə.
Ondansa papaqtək götür dürt məni
Sibir çöllərinin isti kürkünə.

Nə qorxağı görüm, nə toz-torpağı,
Nə də təkər altda
Al qana bulaşmış sür-sümükləri;
Qoy işildasınlar bütün gecəni
Gözümün önündə külrəng tülkülər.

Şamlarının ucu ulduza dəyəm
Apar Yeniseyli gecəyə məni.
Apar ki, apar ki, qurd deyiləm mən...
Məni öz həmtayım gəbərdəsidə.

MARİNA SVETAYEVA (1892-1941)

1

С большою нежностью - потому,
Что скоро уйду от всех, -
Я все раздумываю, кому
Достанется волчий мех,

Кому - разнеживающий плед
И тонкая трость с борзой,
Кому - серебряный мой браслет,
Осыпанный бирюзой...

И все записки, и все цветы,
Которых хранить невмочь...
Последняя рифма моя - и ты,
Последняямояночь!

2

Идешь, на меня похожий,
Глаза устремляя вниз.
Я их опускала — тоже!
Прохожий, остановись!

Прочти — слепоты куриной
И маков набрав букет,
Что звали меня Мариной,
И сколько мне было лет.

Не думай, что здесь — могила,
Что я появлюсь, грозя...
Я слишком сама любила
Смеяться, когда нельзя!

И кровь прилиwała к коже,
И кудри мои вились...
Я тоже была, прохожий!
Прохожий, остановись!

Nəyim var, ayrılıb hər birisindən
Könülsüz-könülsüz gedirəm, ancaq –
Bu xəz kürküm mənim qurd
dərisindən
Heç bilmirəm kimə qismət olacaq;

Kimi kövrəldəcək isti yun şalım,
Kim mənim itimə sahib çıxacaq,
Üstü firuzəli, üstü naxışlı
Gümüş qolbağımı kim, kim taxacaq...

Kimin olasıdır, gözümü yumsam,
Bu məktublar kimin, çiçəklər kimin...
İçimdən sürüşən sonuncu misram,
Bir də sən, bir də sən, son gecəm
mənim!

Gedirsən, mənim oxşarım,
Gedirsən – gözünü yerə dikərək.
Mən də yeriyəndə yerə baxardım...
Sən ey yoldan ötən, bir əylən görək!

Bir az gül-çiçək də, nəfəs də bir an,
Bir azca dinclik ver ayaqlarına;
Bu qara torpaqda kimdi gör yatan,
Nə qədər yaşadı bax ki Marina.

Qəbir torpağıdır – tutur adamı,
Unut qəbrimi də qəbir kimi sən...
Mən də çox sevərdim sükut məqamı
Açılam ürəkdən, güləm ürəkdən!

Gün vardı, hər günüm yüz ilə təndi,
Qıvrırcıq tellərim düzlə, dağla bir...
Mən də *vardım*,
mən də yoldan ötəndim!
Sən ey yoldan ötən, ayaq saxla, dur!

Сорви себе стебель дикий
И ягоду ему вслед,—
Кладбищенской земляники
Крупнее и слаще нет.

Но только не стой угрюмо,
Главу опустив на грудь,
Легко обо мне подумай,
Легко обо мне забудь.

Как луч тебя освещает!
Ты весь в золотой пыли...
– И пусть тебя не смущает
Мой голос из-под земли.

Qopar bu yerlərin gül-çiçəyindən,
Nə qədər istəsən moruq dər, apar –
Dünyada qəbristan çiyləyindən
İrisi, dadlısı çətin tapılar.

Başını dinməzcə aşağı salıb,
Amma qaşqabaqlı durmağın hədər.
Mənim xatirəmi yüngülcə anıb,
Elə yüngülcə də unutsan, yetər.

Şəfəqlər üzündə oynadır sənini!
Çıxmısan elə bil qızıl küpündən...
– Səni titrətməsin qoy mənim səsim
Lap elə gəlsə də yerin dibindən.

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin tövsiyəsi əsasında Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondunun birgə təşkilatçılığı ilə 18-27 iyul tarixlərində keçirilən “Multikulturalizm Azərbaycanda həyat təzi kimi: milli və dini dəyərlər” adlı III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi ilə bağlı son hazırlıq işləri yekunlaşıb.

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbinə hazırlıq işləri ilə bağlı iclas

Sözügedən layihə BBMM-in “Azərbaycan multikulturalizmi fənninin xaricdə və ölkə universitetlərində tədrisi” layihəsinin məntiqi davamıdır. Tədris layihəsi çərçivəsində hazırda dünyanın 13, Azərbaycanın 28 nüfuzlu ali təhsil ocağında Azərbaycan multikulturalizmini öyrənən tələbələr üçün təşkil olunan qış və yay məktəblərinin məqsədi həmin gənclərin nəzəri şəkildə öyrəndikləri multikultural və tolerant dəyərlərimizi ölkəmizdə öz gözləri ilə görüb şahid olmalarına şərait yaratmaqdır.

Yay məktəbində Çin, İndoneziya, Nigeriya, Almaniya, Polşa, Çexiya, Ukrayna, İsveçrə, Türkiyə, Bolqarıstan, Rusiya, Yunanıstan, Qırğızıstan, Yəmən və İrlandiyanın 16 universitetindən 38 tələbə, Azərbaycanın 12 universitetindən 19 tələbə iştirak edib.

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi Bakı şəhəri ilə yanaşı, Qəbələ, Oğuz, İsmayilli, Şəki və Qaxda fəaliyyət göstərüb. Yay məktəbi ərzində tələbələr Azərbaycandakı dini və milli dəyərlərin təbliğinə və təşviqinə həsr

olunmuş dəyirmi masa, konfrans və toplantılarda iştirak edərək xarici və yerli mütəxəssislərin mühazirələrini dinləyiblər. İştirakçıların Azərbaycanın Nic, İvanovka, Lahıc, Kiş, Oğuzdakı “Cuhudlar məhəlləsi” kimi multikultural və çoxkonfessiyalı unikal məkanlara səfərləri, ölkəmizdə yaşayan müxtəlif dini və etnik icmaların nümayəndələri, görkəmli dövlət və din xadimləri ilə görüşləri baş tutub.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondunun birgə təşkilatçılığı ilə “Multikulturalizm Azərbaycanda həyat tərzini kimi: milli və dini dəyərlər” adlı növbəti Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi fəaliyyətə başlayıb.

III Beynəlxalq multikulturalizm məktəbinin iştirakçıları Ulu Öndərin məzarını ziyarət edir

Öncə tələbələr Fəxri xiyabana gələrək Ümummilli Lider Heydər Əliyevin məzarına əklillər və gül dəstələri qoyublar, sonra Şəhidlər xiyabanını ziyarət ediblər.

Ziyarətdən sonra yay məktəbinin iştirakçıları Qəbələyə yola düşüblər.

Burada tələbələrə “Qəbələ - Qafqaz Albaniyasının qəlbidir” mövzusunda videoçarx təqdim edilib. Videoçarx vasitəsilə tələbələrə məlumat verilib ki, miladdan əvvəl IV əsrdən başlayaraq ölkənin iqtisadi, siyasi və mədəni həyatında mühüm rol oynayan, miladın I əsrindən etibarən yazılı mənbələrdə adı çəkilən Qəbələ Albaniyanın ilk paytaxt şəhəri olub. Tələbələr bu videoçarx vasitəsilə təqribən 2500 il yaşı olan və 9 əsr Qafqaz Albaniyasının paytaxtı olmuş qədim Qəbələnin dünyanın Babil, Troya, Pompey kimi qədim və məşhur

şəhərləri ilə müqayisə ediləcək dərəcədə mühüm siyasi-iqtisadi və ticarət mərkəzlərindən biri olduğu ilə bağlı bilgiləndirilib.

Xatırladaq ki, bu, sayca üçüncü Beynəlxalq multikulturalizm məktəbidir. İndiyədək adıçəkilən qurumlar tərəfindən 2015-ci ilin 22 iyul – 1 avqust və 2016-cı ilin 8-15 fevral tarixlərində də Beynəlxalq multikulturalizm məktəbləri təşkil olunub.

Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi iyulun 19-da Qəbələdə öz işini davam etdirib.

Bakı Slavyan Universitetinin “Azərbaycan multikulturalizmi” kafedrasının müdiri Ülviyyə Abbasovanın moderatorluğu və xarici ölkələrdə “Azərbaycan multikulturalizmi” fənnini tədris edən İrina Kunina, Roza Şəfiyeva və Maya Cəfərquliyevanın iştirakı ilə “Azərbaycançılıq və etnik rəngarənglik” mövzusunda dəyirmi masa təşkil olunub.

Dəyirmi masada Türkiyə, İndoneziya, Çin, Bolqarıstan, Rusiya, Gürcüstan, Litva və Almaniyadan olan tələbələr Azərbaycan multikulturalizmi, ölkəmizdə əsrlərdir dinc yanaşı yaşayan etnik qruplar, azsaylı xalqlarla bağlı fikir və düşüncələrini bölüşüblər.

III Beynəlxalq multikulturalizm məktəbinin iştirakçıları Qəbələ rayonunun Nic qəsəbəsində udilərin qonağıdır

Yay məktəbinin iştirakçıları sonra Nic qəsəbəsinə yola düşüblər. Tələbələr buranın yerli əhalisi olan udilərlə görüşüblər. Yay məktəbinin iştirakçıları yerli udi gənclərinin müşayiətilə qəsəbəni gəziblər, tələbələrə Nic qəsəbə-

əsinin, burdakı Alban kilsəsinin və udi xalqının tarixi ilə bağlı ətraflı məlumat verilib.

Yerli udi gəncləri ilə səmimi çay süfrəsi və Udi Folklor Ansamblının təqdimatında konsert proqramı tələbələrdə xoş təəssürat yaradıb. Əcnəbi tələbələr “Yalli” sədaları altında rəqs ediblər.

“Öz xalqını təqdim et” adlı musiqili axşam çərçivəsində Azərbaycan, Almaniya, Bolqarıstan və Yəməndən olan tələbələr təqdimatla çıxış ediblər.

III Beynəlxalq multikulturalizm məktəbi iyulun 20-də Qəbələdə öz işini davam etdirib. Tələbələr günün birinci yarısında “2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair Tədbirlər Planı”na əsasən Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Müəllif Hüquqları Agentliyi və Azərbaycan Alban-Udi xristian dini icmasının birgə təşkilatçılığı ilə Qafqaz Albanıyası ilə bağlı “Alban Apostol kilsəsinin keçmişi və bugünü” mövzusunda beynəlxalq konfransa qatılıblar.

Mühazirədən sonra yay məktəbinin iştirakçıları üçün Tufandağ yay-qış turizm istirahət kompleksində kanat gəzintisi təşkil edilib. III Beynəlxalq multikulturalizm məktəbinin iştirakçıları yerli gənclərlə birgə Tufandağda istirahət edib, çay süfrəsi arxasında səmimi söhbət aparıblar.

Növbəti “Öz xalqını təqdim et” musiqili axşamının təqdimatçıları Çexiya, Rusiya, Türkiyə və Ukraynadan gələn tələbələr olub.

Qəbələ rayonunda keçirilən “Alban Apostol kilsəsinin keçmişi və bugünü” mövzusunda beynəlxalq konfransın iştirakçıları

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi iyulun 21-də öz işini İsmayılıda davam etdirib. Tələbələr İsmayılıda molokanların kompakt yaşadığı İvanovka kəndinə səfər edərək yerli əhali ilə görüşüblər. Beynəlxalq multikulturalizm məktəbinin iştirakçlarına kəndin tarixi və molokanların həyat tərzini, məişəti haqqında məlumat verilib.

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbinin iştirakçıları İsmayılı rayonunun İvanovka kəndində molokanların qonağıdır

Günün ikinci yarısında tələbələrin və yerli gənclərin iştirakı ilə İsmayılıdakı Heydər Əliyev Mərkəzində “Dünya ölkələrində multikulturalizm modelləri” mövzusunda dəyirmi masa keçirilib. Dəyirmi masadan sonra beynəlxalq multikulturalizm məktəbinin bir qrup iştirakçısı Bilik Fondunun ilk regional layihəsi olan İsmayılı Bilik Evinə olub. Günün sonunda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Qəbələ rayon şöbəsinin təqdimatında “Milli mahnılar axşamı” tədbiri tələbələrin böyük marağına səbəb olub və alqışlarla qarşılanıb.

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi iyulun 22-də proqram üzrə işini Şəkidə davam etdirib.

Günün ikinci yarısında yay məktəbi iştirakçılarının yerli gənclərlə birgə Şəkinin Kiş kəndinə ekskursiyası təşkil olunub. Tələbələr əsrlər boyu Qafqaz Albaniyası kilsəsinin dini maarif mərkəzi sayılan, Qafqazda, eləcə də bütün xristian dünyasında ən qədim kilsələrdən biri olan Kiş-Alban məbədi ilə tanış olublar. Tələbələr həmçinin Qafqaz Albaniyası abidələrinin sərgisinə baxıblar. Şəkiyə ekskursiya çərçivəsində onlar Xan sarayı kompleksini və Şəki Karvan-sarayını da gəziblər.

Yay məktəbinin iştirakçıları daha sonra Qax rayonundakı Kürmük məbədinə ziyarət ediblər. Tələbələrə məbədin tarixi ilə bağlı ətraflı məlumat verilib

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbinin iştirakçıları Şəkidə Kiş məbədində

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbinin iştirakçıları iyulun 23-də İsmayılının Lahıc qəsəbəsində olublar. Tələbələrə Lahıcın tarixi ilə bağlı məlumat verilib, bildirilib ki, Lahıc XVIII-XIX əsrlərdə Azərbaycanın misgərlik və silah istehsalı mərkəzlərindən biri olub.

Günün ikinci yarısında Azərbaycan Milli Konservatoriyasının müəllimi Türker Qasımzadənin “Multikulturalizm Azərbaycan musiqisində” mövzusunda mühazirəsi dinlənilib. Mühazirə tələbələr tərəfindən maraqla qarşılanıb. T.Qasımzadə yay məktəbi iştirakçılarının bu mövzuda suallarını cavablandırıb.

Günün sonunda tələbələr “Milli rəqslər axşamı” mədəni proqramı ilə çıxış ediblər.

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbinin iştirakçıları İsmayılı rayonunun Lahıc kəndində

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi proqrama əsasən iyulun 24-də Qəbələdə öz işini davam etdirib.

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədr müavini Fuad Nurullayev, Rus Pravoslav kilsəsinin Bakı-Azərbaycan Yeparxiyasının keşişi Konstantin Ata, Böyük Britaniya yəhudi icmasının rəhbəri Lourens Brassın iştirakı ilə BBMM-in Analitika şöbəsinin müdiri Nəriman Qasımoğlu və Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin Xarici əlaqələr şöbəsinin müdiri Nicat Məmmədli "Azərbaycanda dini müxtəliflik" mövzusunda mühazirə oxuyublar.

Müsəlman, xristian və yəhudi din nümayəndələri iştirakçıların onlara ünvanladığı sualları cavablandırıblar.

Günün ikinci yarısında tələbələr Oğuz rayonuna səfər edib, oradakı Cuhudlar məhəlləsində olublar, Yuxarı və Aşağı məhəllə sinaqoqlarını ziyarət ediblər.

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbinin iştirakçıları Oğuz rayonundakı sinaqoqda

Azərbaycan multikulturalizmi modelini öyrənən tələbələr günün sonunda milli çay süfrəsi ətrafında "Təşəkkürlər, Qəbələ" adlı mədəni proqramla yay məktəbinin fəaliyyət göstərdiyi regiona minnətdarlıqlarını ifadə ediblər.

III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi proqram üzrə iyulun 25-də öz işini Bakıda davam etdirib.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, BBMM-in Himayəçilik Şurasının sədri, akademik Kamal Abdullayev Multikulturalizm Mərkəzində yay məktəbinin iştirakçıları ilə görüşüb.

Akademik Kamal Abdullayev tələbələri Multikulturalizm Mərkəzində salamlamaqdan məmnun olduğunu bildirib. Dövlət müşaviri 18-24 iyul tarixlərində Qəbələ, İsmayılı, Şəki, Qax, Oğuz, Nic, Lahıc və İvanovkada, eləcə də

Oğuzdakı “Cuhudlar məhəlləsi” kimi Azərbaycanın unikal multi-etnik bölgələrində fəaliyyət göstərən III Beynəlxalq multikulturalizm məktəbinin tələbələrini yaddaşında unudulmaz izlər buraxdığına inandığını deyib.

Çıxışdan sonra Litvadan olan tələbə Salomeya Lukaite və Yunanıstandan Dimitrios Asproulis öz təşəbbüsləri ilə yaratdıqları “Azərbaycanın gənc dostları” beynəlxalq klubunu iştirakçılara təqdim ediblər. Sözügedən klubun üzvlüyündə indiyədək ölkəmizdə təşkil olunmuş beynəlxalq multikulturalizm məktəblərinin xarici tələbələri, eləcə də 13 xarici ölkədəki universitetlərdə Azərbaycan multikulturalizmi fənninin tədris olunduğu fakültələrin dinləyiciləri təmsil olunacaqlar. Təqdimatdan məlum oldu ki, bu klub üzvü olan hər bir xarici gənc üçün Azərbaycanda təhsil imkanları yaradacaq, onların ölkəmizlə bağlı aparacaqları tədqiqatlarda bu tələbələrə yardımçı olacaq, Azərbaycan dilinin və mədəniyyətinin öyrənilməsində hər bir klub üzvünə köməklik göstərəcəkdir. “Azərbaycanın gənc dostları” beynəlxalq klubunun yenidən fəaliyyətə başlayan internet saytı (www.youngfriends.az) və bu saytda üzvlər üçün yaradılmış imkanlar da diqqətə çatdırılıb.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Himayəçilik Şurasının sədri, akademik Kamal Abdullayevin III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbinin iştirakçıları ilə görüşü

Dövlət müşaviri Kamal Abdullayev belə bir klubun yaradılmasını yüksək dəyərləndirib və bu klubu yaradanlara öz təşəkkürünü bildirib. O qeyd edib ki, bu klub Azərbaycanın dünyada olan çoxsaylı dostlarını daha sıx birləşdirəcək və onların fəaliyyətini daha sistemli edəcəkdir: “Ümidvaram ki, bu klub təkcə Azərbaycanın deyil, bütün dostsevər dövlətlərin və xalqların klubuna çevriləcək”.

Günün sonunda “İçərişəhərin sirləri” adlı gəzinti çərçivəsində tələbələr Qoşa qala qapısı, Şirvanşahlar sarayı, Miniatur Kitab Muzeyi və Qız qalasında olublar.

Prezident İlham Əliyevin tövsiyəsi əsasında Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondunun birgə təşkilatçılığı ilə “Multikulturalizm Azərbaycanda həyat tərzini kimi: milli və dini dəyərlər” adlı III Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbinin başa çatması ilə əlaqədar mətbuat konfransı olub.

Mətbuat konfransından sonra III Beynəlxalq multikulturalizm məktəbinin rəsmi bağlanış mərasimi keçirilib.

Mərasimdə Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, BBMM-in Himayəçilik Şurasının sədri, akademik Kamal Abdullayev çıxış edərək Azərbaycan Prezidentinin salamlarını iştirakçılara çatdırmaqdan böyük şərəf hissi duyduğunu bildirib.

AMEA-nın vitse-prezidenti İsa Həbibbəyli III Beynəlxalq multikulturalizm məktəbini Azərbaycan multikulturalizminin dünyada tanınması baxımından xüsi hadisə kimi səciyyələndirib.

Sonda BBMM-in və Bilik Fondunun icraçı direktorları Azad Məmmədov və Oktay Səmədov III beynəlxalq multikulturalizm məktəbi iştirakçılarında sertifikat və hədiyyələr təqdim ediblər.

V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunda

2016-cı ilin payızında Bakı beşinci dəfə Beynəlxalq Humanitar Forumu ev sahibliyi edib. Sentyabrın 29-da Heydər Əliyev Mərkəzində keçirilmiş rəsmi açılış mərasimində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva da iştirak ediblər. Prezident İlham Əliyev forumun açılış mərasimində nitq söyləyib.

Beynəlxalq Humanitar Forum bəşəriyyətdə maraqlı doğuran qlobal xarakterli məsələlərə dair geniş spektrli dialoqlar, fikir mübadilələri və müzakirələr aparmaq məqsədilə hər il tanınmış dövlət xadimlərini, müxtəlif sahələr üzrə Nobel mükafatı laureatlarını və nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların rəhbərlərini, o cümlədən dünyanın siyasi, elmi və mədəni elitasının görkəmli nümayəndələrini bir araya toplayan mötəbər tədbirdir.

V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunda 80-dən çox ölkədən 400-dən artıq xarici qonaq iştirak edib. Tədbirə həmçinin bir neçə sabiq dövlət və hökumət başçısı, müxtəlif sahələr üzrə 13 Nobel mükafatı laureatı, o cümlədən UNESCO, BMT-nin İnkişaf Proqramı, ISESCO daxil olmaqla müxtəlif beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri, eləcə də çoxlu sayda alim, akademik dairələrin təmsilçiləri, incəsənət xadimi, mütəfəkkir, jurnalist və başqaları qatılıb.

V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun gündəliyi aktual məsələlərə həsr olunub. “Multikulturalizmin müxtəlif modelləri: nəzəriyyədən humanist təcrübəyə doğru”, “İnsanların kütləvi yerdəyişməsi şəraitində insan kapitalının qorunmasının önəmi davamlı inkişafın əsası kimi”, “Jurnalistikanın informasiya dövrünə transformasiyası və onun sivilizasiyalararası dialoqun təmin edilməsində rolu”, “Davamlı inkişaf və ekoloji sivilizasiya”, “Molekulyar biologiya, biofizika, biotexnologiya və müasir tibb sahəsində kadr hazırlığı məsələləri: innovativ və etik problemlər” forumun müzakirə mövzuları olub. Bundan əlavə, forumda “Texnologiyaların konvergensiyası və gələcəyə dair proqnozlar: XXI əsrin əsas çağırışları” mövzusu da ekspertlər tərəfindən müzakirə edilib.

Multikulturalizm, yaxud başqa sözlə desək, cəmiyyətdə mədəni fərqliliyin inkişafı və müxtəlif mədəniyyətlərin birgəyaşayış imkanının saxlanılmasına yönələn ideologiya V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun əsas mövzularından olub. Bu da təsadüfi deyil: 2016-cı il Azərbaycanda “Multikulturalizm ili”dir. Bu baxımdan forumda müzakirə olunan multikulturalizm modelləri Azərbaycanda elan edilmiş “Multikulturalizm ili” ilə həmahənglik təşkil edib.

V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun iştirakçısı olan xarici qonaqlardan bəzilərinin düşüncələrini “Multikulturalizm” jurnalının oxucularına çatdırırıq.

ANNAMARIYA KOSSIQA (İtaliya) – *Link Kampus və Markoni Telematika Universitetinin professoru*

Avropa və ABŞ-da yaşayan yəhudi icmasının təcrübəsindən məlumdur ki, həqiqi dözümlülük nə kimi töhfələr verə bilər. Mənim üçün çox xoşdur ki, mən bunu Azərbaycanın da timsalında görürəm. Dini və etnik münaqişələrin daha da kəskinləşməsi hazırda adi hala çevrilib. Real çoxmədəniyyətli cəmiyyətin yaradılmasının keşiyində Azərbaycansayağı durmaq təqdirəlayiqdir.

Bildiyiniz kimi, Avropa hazırda ağır miqrasiya problemi qarşısında böyük sıxıntılar keçirir, siyasi terror hücumları müxtəlif ölkələrdə durmadan təhdidlər yaradır. Belə olduğu halda bizlər mütləq mütərəqqi təcrübə qazanmış dövlətlərin təcrübəsindən istifadə etməyə çalışmalıyıq və bu mənada Azərbaycanın azlıqları inteqrasiya etmə təcrübəsi böyük yüngüllük gətirə bilər.

AURELIYA QRIQORIU (Moldova) – *Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Moldova filialının icraçı direktoru*

Multikulturalizm müasir dövərdə son dərəcə aktualdır. Azərbaycan Kanada, Avstraliya, Argentina və İsveçlə yanaşı, dünyanın 5 ən tolerant ölkəsi sırasındadır. Ölkənin bu zəmində əldə etdiyi nailiyyətlər, demək olar, dünya səviyyəsində tanınır. Multikulturalizmin Azərbaycan modeli qlobal səviyyədə təbliğ edilməyə layiqdir, çünki bu model terrorizmə, qarşıdurma meyillərinə real alternativdir.

Azərbaycan multikulturalizminin əsas xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onun baza prinsipləri ölkə ərazisinin 20%-nin işğal altında saxlandığı və 1 milyona yaxın qaçqın və məcburi köçkünün olduğu bir şəraitdə tətbiq edilir.

Azərbaycanda dövlət multikulturalizmi doktrinasının uğuruna dəlalət edən odur ki, rəsmi səviyyədə insanların bir-birinə hörmət və ehtiramla yanaşması təqdir edilməklə yanaşı müxtəlif milli, etnomədəni, dini zəmində formalaşma biləcək ayrı-seçkiliyə imkan verilmir. Beləliklə də müxtəliflik təqdir edilir, ayrı-seçkiliyə isə “yox” deyilir. Nik Kleqqin bildirdiyi kimi, “açıq tipli, sağlam və özünə güvənən müasir multikulturalizm belə olmalıdır”.

Milli zəmində bu, tam vəhdətə nail olmamış məmləkətlərə vacibdir ki, onlar multikultural konsepsiyanın gerçəkləşməsində diqqəti azlıqlara deyil, mədəni məsələlərin həllinə yönəlsinlər. Ölkədə təsdiqini tapmış multikulturalizmin əsas göstəriciləri bunlardır:

- Multikulturalizmin konstitusiya, qanunvericilik və parlamentarizm səviyyəsində qəbul edilməsi;
- Multikulturalizmin orta və ali məktəblərin tədris planlarında yer alması;
- Mədəni ənənələrin qorunub saxlanması naminə milli azlıqların təşkilatlarının maliyyələşdirilməsi;
- İkidilli və milli dildə tədrisin maliyyələşdirilməsi;
- Aztəminatlıların və aztəminatlı miqrant icmaların dəstəklənməsi naminə hökumət proqramlarının işlənməsi.

Bütün bu əsaslar Azərbaycan multikulturalizm modelinə tam mənada xasdır.

ANATOLİ TORKUNOV (*Rusiya*) – *Rusiya Federasiyası Xarici İşlər Nazirliyinin Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun (Universitet) rektoru, Rusiya Elmlər Akademiyasının (REA) haqqı üzvü*

Mən Azərbaycana tez-tez gəlirəm. İnanıram ki, Azərbaycan rəhbərliyinin apardığı siyasi xətt konstruktivdir. Bu ilin “Multikulturalizm ili” elan olunması təsadüfi deyil. Yeridilən siyasi xətt ona gətirib çıxarır ki, ölkədə həm ənənəvi dinlər güclənib möhkəmlənir, həm də müxtəlif sivilizasiyaların inkişafı çox gözəl şəkildə təmin edilib öyrənilir.

Bakıda və Azərbaycanın başqa şəhərlərində yerləşən təhsil ocaqlarında, eləcə də bir çox xarici universitetdə multikulturalizm fənni aktiv şəkildə tədris edilir. Bakıda fəaliyyət göstərən Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin xarici təmsilçilik və filialları açılır. Sevindiricidir ki, belə bir nümayəndəlik artıq Rusiyada da mövcuddur. Eyni zamanda danışıqlar aparılır ki, digər ölkələrdə də filiallar açsın.

Birgə proqramların həyata keçirilməsi istiqamətində müzakirələr aparılır. Bunun məntiqi nəticəsidir ki, dünyanın müxtəlif yerlərində ayrıca universitetlər təsis edilir. Bu prosesdə müxtəlif dövlətləri təmsil edən alimlər ortaq şəkildə çalışırlar. Ancaq, əlbəttə, bu, ilk növbədə Azərbaycan alimlərinin təşəbbüskarlığı nəticəsində baş verir.

Geniş heyətdə təmsil olunmuş alim və mütəxəssis düşərgəsinin iştirakı ilə yeni mütəxəssislər nəslə formalaşır. Bu, bizim ümumi gələcəyimiz üçün ümidverici perspektivdir.

JANNA SKOTT (ABŞ) – Ağ evin *Etihad və Qonşuluq Tərəfdaşlıqları Mərkəzinin direktor müavini*

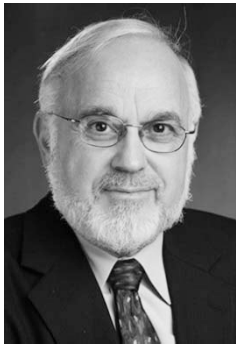
Prezident Obama adından və “Qonşuluq qardaşlıqları” adından böyük şərəf hissi ilə qeyd edirəm ki, burdayam və qürurverici tədbirdə iştirak edirəm. Bakı Forumunun təşkilat komitəsinin sədrinə və Azərbaycan hökumətinə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

Prezident Obama adından cənab İlham Əliyevə təşəkkürümü bildirirəm ki, o, hazırkı dövəmdə multikulturalizmi öz ölkəsində təşviq edir. Bu mövzu Azərbaycan üçün yeni deyil. Azərbaycan Prezidenti cənab Əliyev deyir ki, multikulturalizm Azərbaycanda dövlət siyasətidir.

Azərbaycan geniş tarixi, dini köklərə malikdir. Ona görə də multikulturalizm prinsipləri Azərbaycanda həmişə olub, həmişə də olacaq. Multikulturalizm dünyası yoxdur, amma bu ideya həmişə var.

Biz ABŞ-da Azərbaycan Prezidentinin bu sözlərinə görə çox böyük şərəf hissi keçiririk. Eyni zamanda sivilizasiyalararası dialoq kontekstində Prezident İlham Əliyevin 2016-cı ili “Multikulturalizm ili” elan etməsini yüksək qiymətləndiririk.

Hazırda çalışdığım Ağ evin “Qonşuluq tərəfdaşları” proqramının ofisinin ABŞ federal hökumətinin multikulturalizm sahəsində apardığı işi xüsusi vurğulamaqla bildirirəm ki, birgə fəaliyyətimiz üçün böyük zəmin var və biz bundan layiqincə bəhrələnməliyik.

ABRAHAM KUPER (ABŞ) – *Simon Vizental Mərkəzinin rəhbərinin müavini*

Azərbaycan ən çətin məsələlərə dayanıqlı yanaşma tətbiq etməklə həyatiliyinə görə unikal model yarada bilib. Siz bununla belə bir mədəniyyət yarada bilmisiz. O yerdə ki bütün dinlərə hörmətlə yanaşılır – Azərbaycan məhz bu qəbildən olan məkandır – orda sağlam multikulturalizm modeli zəfər çalır. Azərbaycanda yaranmış mo-del özünü doğrulda bilib.

Bu gün biz Bakıda sərgi açdıq. O sərgidə 3500-dən artıq eksponat yəhudi xalqının keçmişini canlandırır, soydaşlarımızın Azərbaycandakı həyatından bəhs edir. Azərbaycan mühitinin açıqürəkliyi elə bir örnəkdir ki, biz bunu öz icmalarımıza çatdırmalıyıq, öz yaxınlarımızı çatdırmalıyıq. Əsrlər boyu burda yaşayan qonaqpərvər, tolerant insanlar yəhudi icmasını qəbul ediblər. Nəcib ənənə bu gün də öz qüvvəsini saxlayır. Təsadüfi deyil ki, multikulturalizm

paradiqmasının gücünü, təsirini bizlər Azərbaycanın timsalında görüb duyuruq, onun nəyə qadir olduğunu hiss edirik.

Burda gördüklərimizi dünyaya yaymalıyıq. Bu ölkə başqalarına çox şeyi öyrədə bilər. Ona görə də biz çalışmalıyıq ki, burda gördüklərimizi ətrafa translyasiya edək və bununla da müasir dövrün çağırışlarına layiqli cavab verək.

RAMAZAN QORXMAZ (*Türkiyə*) –
Qafqaz Universitetləri Birliyinin prezidenti

Azərbaycanın multikulturalizm istiqamətində təşkil etdiyi beynəlxalq forumlar, konqreslər Bakının tədricən dünyada multikulturalizm mərkəzlərindən biri kimi tanınmasına imkan yaradır. Dost və qardaş dövlət olan Azərbaycanın uğurları bizi də hədsiz sevindirir. Bu qədər müxtəlifliyin mövcud olduğu dünyada sülhün və davamlı inkişaf edən cəmiyyətin mövcud ola bilməsi üçün multikulturalizm başlıca şərtidir. Azərbaycanın bu istiqamətdə apardığı ardıcıl və məqsədyönlü işlər ölkənizin multikulturalizm prinsiplərinə və ənənələrinə sadiqliyindən xəbər verir. Mən inanıram ki, Azərbaycanın multikulturalizm modeli bu gün dünyada artmaqda olan miqrasiya problemləri fonunda irqi ayrı-seçkiliyə və dözümsüzlüyə qarşı mübarizənin simvoluna çevriləcəkdir. Bunun üçün Azərbaycanın dünyada olan bütün dostları, ləyaqətli insanlar öz səylərini əsirgəməyəcəkdir. Sizin uğurlarınız bizim də uğurumuz və sevincimizdir.

VLADİMİR LEQOYDA (*Rusiya*) – *Rus Pravoslav Kilsəsinin Sinodal Kilsə, cəmiyyət və KİV ilə əlaqələr üzrə departamentinin sədri, "Foma" pravoslav jurnalının baş redaktoru*

Müasir dövərdə "ailənin ənənəvi problemləri" barədə çox danışılır. Buna səbəb, həqiqətən, ailə institutunun çoxsaylı təzyiq və tənqidlərə məruz qalmasıdır. Təsadüfi deyil ki, Bakı Forumunun açılışında mitropolit məhz bu məsələni diqqət mərkəzinə gətirdi. Hesab edirəm ki, bu gün Azərbaycan dünyaya paradiqmatik bir model təqdim edir. Özündə optimal multikulturalizm paradiqmalarını ehtiva edən bu modeldə bir çox qızgın problemlərə tutarlı cavabları vəd edən Azərbaycan təcrübəsi həm də ailə çətinlikləri ilə əlaqəli cazibədar həll variantları təqdim edir.

İnsanların ürəyindən gələn sorğularla bağlı Azərbaycan hakimiyyəti əhəlinin qarşısına çıxır və onlarla dolğun dialoq aparmaqla gündəmdə olan çətinlik-

lördən məsləhətli tərzdə çıxış yollarını araşdırır. Bu, təqdirəlayiq təcrübədir. Buna görə də mən hamıya tövsiyə edirəm: Azərbaycan təcrübəsinə yaxın olun.

BİRGİT VAYSGERBER (Almaniya) – Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Drezden filialının icraçı direktoru, professor

Azərbaycanın multikulturalizm təcrübəsi dünyada yayılmağa layiqdir, çünki onun şəxsiz üstünlükləri var. Lakin təəssüflə qeyd etməliyəm ki, Azərbaycanın bu zəmində əldə etdiyi nailiyyətlər xaricdə həmişə layiqincə qiymətləndirilmir.

Mən şəxsən qürur hissi keçirirəm ki, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin xaricdə ilk təmsilçiliyinin – Drezden filialının rəhbəriyəm. Artıq həmkarlarımla birlikdə proqram şəklində iş aparırıq, filialın fəaliyyətinə müəyyən profil verə bilirik və Almaniya ictimaiyyətinə lazım olan təqdimatları gerçəkləşdiririk.

Tədbirlərimizdən birini “Azərbaycan möcüzələri” adlandırdıq. Həmin tədbir Azərbaycanın müstəqilliyinin 25 illiyinə həsr olunmuşdu. Gördük ki, Azərbaycana maraq nə dərəcədə böyükdür. İnsanlar bizim vasitəməzlə Azərbaycandakı həyat tərzini öyrənirlər, bu ölkədəki multikulturalizm ənənələrini özləri üçün kəşf edirlər.

Biz burada müxtəlif ölkələrin, şəhərlərin nümayəndələrini görürük. Hamımız birlikdə böyük və dolğun təcrübənin daşıyıcısıyıq. Bu, böyük və son dərəcə faydalı potensialdır. Ona görə hesab edirəm ki, bu potensialı Almaniya, hər yerdə göstərmək lazımdır, çünki onun kökündə elmi platforma var. Təbliğət və təşviqat işi üçün yollar tapmalıyıq.

Mən belə başa düşürəm ki, məqsədimiz sülh və anlaşma şəraitində yaşamaq modelini nümayiş etdirməkdən ibarətdir. Sözügedən modelin mövcudluğu artıq qarşımızda duran missiyanı bəlli edir.

TEREZA DO RAZARİO DO DAMASİO (Portuqaliya) – Humanitar Elmlər və Texnologiya üzrə Lusofona Universitetinin Beynəlxalq əlaqələr departamentinin və Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Portuqaliya filialının direktoru

Biz Bakı Forumunda önəmli müstəvidə müzakirələr aparırıq. Təhsilin rolu cəmiyyətlərdə çox böyükdür. Fərq etməz – Şərqdə, ya Qərbdə. Təmsil etdiyim Portuqaliyanın Lusofona Universiteti ilə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi arasında genişformatlı əməkdaşlıq aparılır. Biz universitetimizdə mərkəz yaradıb Siyasi elmlər və beynəlxalq münasirətlər

sibətlər fakültəsi təsis etmişik. Azərbaycanın multikulturalizm modelini öyrənir, Portuqaliyanın multikulturalizm modelini öyrədirik. Tələbə və şagirdlərə göstəririk ki, multikulturalıq baxımından Azərbaycan cəmiyyətində yaşam tərzini necədir, bizim ölkədə necədir. Müqayisəli yanaşma faydalı qənaətlər çıxarmağa imkanlar yaradır.

Sevindirici haldır ki, bizim ölkələrdə müxtəlif etnik və dini icmalar mövcuddur. Ayrı-ayrı dinlərə mənsub insanların birlikdə yaşamaları dözümlülük şəraitini zənginləşdirir. Təbii ki, müxtəlif problemlər də ortaya çıxır, lakin onlardan çəkinmək yox, onlarla yaxından məşğul olmaq lazımdır.

Yaranan çətinliklərin aradan qaldırılması üçün birgə tədqiqatların aparılması məqsədəuyğundur. Bizim təcrübəmiz var, sülh şəraitində öz cəmiyyətlərimizdə həm konstitusiyada, həm də mövcud hüquq bazasında multikulturalizmi insanlara aşılaman prinsip və dəyərlər təsbit edilib. Ona görə ictimai səviyyədə formalaşan şüur, güclənən ənənələr bizə imkan verir ki, yüksək dözümlülük standartlarını normaya çevirək.

SANDRO TETİ (İtaliya) – Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin İtaliya filialının icraçı direktoru, naşir və publisist

Hazırda multikulturalizm dünyanın bəzi yerlərində tənəzzül dövrünü yaşayır. Buna baxmayaraq, bu cərəyan öz aktuallığını itirməyib və müəyyən yerlərdə intibah dövrünə qədəm qoyub. Multikulturalizm özlüyündə monolit dəyər deyil və o, bir neçə komponentin birləşməsini ehtiva edir, nəhayət, onun bir neçə milli modeli mövcuddur.

Azərbaycan multikulturalizmi mükəmməl tərzdə işləyir və digər dövlətlər üçün çox faydalı ola bilər. Təmsil etdiyim İtaliya üçün də bu model yararlı ola bilər. Bizim milli mətbuat miqrant axını ilə bağlı daim bildirir ki, gəlmələr ölkəmizə böyük problemlər yaradır. Bu haqda bizim siyasətçilər, dövlət qulluqçuları da bədbin danışirlər. Mən nə təklif edərdim?

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdiyi 25 illik bir dövrdə ekstremizm, irqçilik və zorakılığa qarşı əldə etdiyi təcrübəsi ilə diqqət çəkir. Vacib olan odur ki, Azərbaycanda xaricilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin dini təbliğat aparması qadağandır. Elə bilirəm ki, İtaliya bu təcrübəni tətbiq etsə, yaxşı bəhrə verər.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin İtaliya təmsilçisi kimi mən həmkarlarımla İtaliyada bir çox insanı Azərbaycanın tolerantlıq təcrübəsi, milli-mədəni irsi, həyat tərzini barədə məlumatlandırırım. Müasir şəraitdə multikulturalizm cərəyanı çox çağırışa cavab verməyə qadirdir. Bu istiqamətdə bizlər həmahəng çalışmalıyıq.

Üzümüə gələn 2017-ci ildə mənim vətənimdə Azərbaycan, İtaliya, eləcə də digər ölkələrin din xadimlərinin konfransı keçiriləcək. Əminəm ki, bu tədbirdə vacib diskussiyalar və ideyalar ərsəyə gələcək.

NATALİYA KRASOVSKAYA (Rusiya) – *Rusiya Federasiyası Dövlət Dumasının Rusiya-Azərbaycan Dostluq Mərkəzinin direktoru, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Moskva filialının icraçı direktoru*

Mükəmməl bir multikultural cəmiyyətin formalaşması üçün tarixi təcrübənin diqqətlə öyrənilməsi son dərəcə vacibdir. Bu mənada Qafqazın, xüsusilə də Azərbaycanın modeli layiqli örnək ola bilər.

Azərbaycan tarixən millətlər və dinlər palitrasını özündə canlandırır, bu gün də belədir. Burada insanlar əsrlər uzunudur mehriban və qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşayırlar. Sağlam qonşuluq mühiti insanlara həqiqi fayda gətirir. Burada multikulturalizm dözümlülük anlamında deyil, sağlam dostluq mənasında qəbul edilir.

Azərbaycan cəmiyyətinə həmişə xas olmuş multikultural mühit bu diyarın geosiyasi, iqtisadi və mədəni şərtlərindən qaynaqlanır. Nəticədə bu diyar qlobal koordinatlar sistemində, daim davam edən sivilizasiyalararası dialoqda öz yerini müəyyənləşdirə bildi.

Təbii coğrafi, ictimai və sosial şərtlər dolğun amillər qrupunu formalaşdırmaqla elə bir vəziyyət yaratdı ki, daimi etnik miqrasiya prosesləri, çoxdillilik mühiti və dünyaya açıqlıq qaçılmaz oldu.

Qütblər arasında, Şərqlə Qərbin, Cənubla Şimalın qovşağında qərar tutmuş Qafqaz və onun ürəyi olan Azərbaycan özündə dolğun bir aləmi ehtiva edir. Onun özünəməxsus tarixi ənənəsi, bənzərsiz mədəniyyəti, dəyərlər toplusu var ki, bunlar bütövlükdə vahid multikultural məkan təşkil edir. Müasir zamanda multikulturalizmin qeyri-populyarlığı bu cərəyanın çatışmazlıqları ilə deyil, mövcud modeli eybəcərləşdirən təsirlərlə izah edilməlidir. Avropa siyasətçiləri və ideoloqlarının multikulturalizmə qarşı iddiaları Azərbaycanın pozitiv təcrübəsi ilə təkzib edilir. Bununla razılaşmaq lazımdır.

YEVA-MARİA AUX (Almaniya) – *Humboldt adına Berlin Universitetinin Azərbaycan tarixi kafedrasının müdiri, professor*

XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın bir hissəsinin Rusiya imperiyasının tərkibinə keçməsi bu ərazilərə yeni xalqların yerləşdirilməsi ilə nəticələndi. Xü-

susən də Napoleon müharibələri zamanı əziyyət çəkmiş insanlar Avropadan Şərqə doğru miqrasiya etdilər.

Almanların Azərbaycana gəlişindən 200 il keçir və onların yeni ərazilərdə sülh şəraitində yaşaması multikulturalizm və tolerantlığa bariz nümunədir. Birinci dalğada əsasən iqtisadi, siyasi miqrantlar var idi, dindar insanlar da köç etmişdilər.

Almaniyada bu gün ən çox miqrantlardan, qaçqınlardan danışılır, amma unudulur ki, zamanla nə qədər miqrant öz ana vətənidən (Almaniyadan) getməyə məcbur olub və onlar hansı şəraitdə, hansı cəmiyyətlərdə qəbul ediləblər.

Bu çox vacibdir ki, 2016-cı ildə Azərbaycan hökumətinin təklifi ilə UNESCO almanların Cənubi Qafqazda məskunlaşmasının 200 illiyini qeyd edir. Avqust ayında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev “Cənubi Qafqaz regionunda alman məskənlərinin salınmasının 200 illiyi haqqında” sərəncam imzaladı və bu sənədə əsasən yubiley tədbirləri qeyd ediləcək. Bu, təqdirəlayiq təşəbbüsdür, onu dəstəkləmək lazımdır.

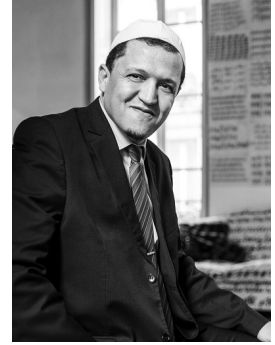
HASSEN ŞALQUMİ (*Fransa*) – *Dransi Məscidinin imamı və Fransa İmamları Konfransının sədri*

Dünyada dağıdıcı cərəyanlar tüğyan edir. Belə bir dövərdə multikulturalizmi, çoxmədəniyyətliliyi təbliğ edən təşəbbüs və səylər olduqca yüksək dəyərə malikdir. Bu gün yəhudilər, xristianlar, sünnilər, şiələr bir araya gəlib ümumi problem və bəlalərin qarşısını almaqdan ötrü dəyərli dialoq aparırlarsa, bu, böyük xoşbəxtlikdir.

Bu gün dünyanın bir çox yerində, o cümlədən Avropada minlərlə insan müxtəlif problemlərdən əziyyət çəkir. Ən dəhşətli odur ki, insanların hansısa təriqətə mənsub olması bəzilərində qorxu hissi doğurur, onsuz da ziddiyyətli olan mühitdə yeni-yeni təhdidlər yaranır.

Avropadan fərqli olaraq, Azərbaycanda sağlam birgəyaşayış, tolerantlıq mühiti var. Azərbaycan islam aləmində çox mühüm rol oynayır və sizdə olan bu multikultural şərait insanların, fərdlərin fikirlərini müsbət yöndə dəyişir. Vacibdir ki, Azərbaycanın multikultural modeli bütün Avropaya nümunə olsun.

Azərbaycanda İslamın çox yüksək forması təşəkkül tapıb. Burada saf əxlaq normalarına qeyri-formal münasibət var. Səciyyəvidir ki, ünsiyyət əsnasında insanlar bir-birinə qarşılıqlı ehtiram, məhəbbət ifadə edirlər. Əminəm ki, belə davranış əsrlər boyu formalaşmış təcrübənin məntiqi nəticəsidir.

Rəşad İLYASOV

*Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin
Analitika şöbəsinin müdiri, fəlsəfə doktoru*

Multikulturalizm, nasionalizm və İslam: İndoneziya, Azərbaycan və Türkiyə təcrübəsi *(Beynəlxalq konfransla bağlı təəssürat)**

İlk növbədə İndoneziya haqqında qısaca məlumat vermək istərdim. Bu ölkənin Mərkəzi Statistika Bürosunun məlumatına görə, 2015-ci ildə ölkə əhalisinin sayı 254,9 milyon nəfərə çatıb. İndoneziyada əksəriyyəti Avstroneziya qrupuna daxil olan 300-dən artıq etnos, etnik qrup məskunlaşıb. Həmin qrupdan olan böyük etnoslardan yavalılar (Qərbi Yava, Mərkəzi Yava, Lampung) ölkə əhalisinin 40,2%-ni təşkil edir. Onlar tarixən məskunlaşdıqları Yava adasından başqa, ölkədə aparılmış transmiqrasiya siyasəti nəticəsində bir çox digər ərazilərə də yayılıblar. İndoneziyada avtohton olmayan, buraya miqrasiya etmiş etnik qruplar da var. Onlardan sayca ən çox olanı çinlilərdir. Etnik çinlilər ölkənin bütün ərazilərinə yayılıbsalar da, daha çox böyük şəhərlərdə məskunlaşıblar. Etnik dillərdən yava, sunda və madura dillərinin daşıyıcıları sayca daha çoxdur. Həmin məlumatda bu dillərdə danışanların müvafiq olaraq 80 milyon, 30 milyon və 13 milyon olduğu göstərilir.

İndoneziya dünyəvi dövlətdir. Bununla belə, din bu ölkədə cəmiyyətin həyatında mühüm rol oynayır. Bu, İndoneziya xalqının ideologiyasında – Pançasilada da ifadə edilib: “Vahid Allaha inam”. 1945-ci ildə qəbul olunmuş konstitusiyaya görə, vətəndaşlar bu və ya digər dinə etiqad etməkdə azaddırlar. Əhalinin böyük əksəriyyətinin inancı olan İslam dini İndoneziyada XIII əsrdən yayılmağa başlayıb. 1292-ci ildə Çindən qayıdarkən Sumatranı da ziyarət etmiş Marko Polonun yazdığına görə, burada gördüyü ilk liman olan Perlakda

* *Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Analitika şöbəsinin müdiri Rəşad İlyasov İndoneziya Respublikasının Dini İşlər Nazirliyi ilə Surakarta İslam İnstitutunun birlikdə təşkil etdikləri “Multikulturalizm və İslam: İndoneziya, Azərbaycan və Türkiyə təcrübəsi” Beynəlxalq konfransında iştirak etmişdir.*

müsəlman tacirlər o qədər çoxalıbmış ki, onlar bütün yerli əhalini İslam dininə etiqada sövq edə bilmişlər. Hazırda dünyanın ən böyük müsəlman ölkəsi olan İndoneziyada əhalinin 88 faizi İslam dininə etiqad edir. Müsəlmanların 98 faizi sünni, qalanları isə başlıca olaraq Yava adasında məskunlaşmış şialərdir.

İndoneziya ilə Azərbaycan arasında iqtisadi, siyasi və mədəni əlaqələr çoxdan qurulub. Təsadüfi deyil ki, bu ilin 9 sentyabrında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İndoneziya Respublikasının Xalq Məşvərət Məclisinin sədr müavini Usman Saptə Odanqın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edərkən iki ölkə arasında xüsusilə turizm və ticarət sahələrində əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinin vacibliyini vurğuladı. Bu sahələrin inkişafında, əlbəttə, indoneziyalı turistlərin Azərbaycana vizasız səfər edə bilmələri də mühüm rol oynayır. Həmin görüşdə əldə olunan razılaşmaya və cənab Prezident İlham Əliyevin tapşırığına uyğun olaraq vizasız gediş-gəlişin təmin edilməsi prosedurlarına artıq başlanıb. Biz bu məlumatı İndoneziyada səfərdə olarkən aldığımız və bu ölkənin Azərbaycandakı səfiri cənab Husnanbəy Fanani başda olmaqla ünsiyyətdə olduğumuz bütün indoneziyalıların necə sevindiklərinin şahidi olduq. Bu kontekstdə maraqlı məlumatlardan birini də cənab səfir verdi. Onun sözlərinə görə, hər il bir milyondan çox indoneziyalı Məkkəyə ümrə və həcc ziyarətinə gedir. İki ölkə arasında vizasız gediş-gəliş onlara bu ziyarətlər zamanı Azərbaycandan tranzit ölkə kimi istifadə etməyə, burada müəyyən müddət qalmağa da imkan verəcək. Bu isə Azərbaycanda turizm sektorunun daha da canlanması üçün çox əhəmiyyətlidir.

İndoneziya ilə Azərbaycan arasında multikulturalizm sahəsində də əlaqələr qurulub. Hələ ötən ilin oktyabrında İndoneziyanın İnsan Hüquqları üzrə Milli Komissiyasının sədri Nur Xolisin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin qonağı olmuş, mərkəzin fəaliyyəti ilə tanış olmuşdu. Bu ildən İndoneziyanın Qacah Mada Universitetində “Azərbaycan multikulturalizmi” fənni tədris olunur.

Sentyabrın 21-də mən və Azərbaycan Dillər Universitetinin professoru Həbib Zərbəliyev Surakarta İctimai Araşdırmalar və Xidmət Mərkəzinin dəvəti ilə bu təşkilatın İndoneziya Respublikasının Dini İşlər Nazirliyi və Surakarta İslam İnstitutu ilə birlikdə təşkil etdiyi “Multikulturalizm, nasionalizm və İslam: İndoneziya, Azərbaycan və Türkiyə təcrübəsi” adlı beynəlxalq konfransda iştirak etdik. Konfransı giriş sözü ilə Surakarta Araşdırma və İctimai Xidmət Mərkəzinin direktoru Sofvan Anvar açdı və iştirakçılara uğurlar arzuladı. Açılış nitqində İndoneziyanın Azərbaycandakı səfiri cənab Husnanbəy Fanani İndoneziya, Azərbaycan və Türkiyənin multikulturalizm sahəsində təcrübələrinin qarşılıqlı şəkildə öyrənilməsinin böyük əhəmiyyət daşıdığını qeyd etdi. Bu kontekstdə o, konfrans iştirakçılarında Azərbaycan haqqında, Azərbaycanda mövcud olan multikultural mühit barədə məlumat verdi. Səfir həmçinin 2013-cü ildə İndoneziyada keçirilmiş İslam Həmrəyliyi Oyunlarını xatırlatdı və gələcək il bu oyunların Azərbaycanda keçiriləcəyini bildirdi. 2016-cı il “Multikulturalizm ili” elan etmiş Azərbaycanı nümunə göstərərək, 2017-ci ilin də İndoneziyada “Multikulturalizm ili” elan olunması üçün hökumət qarşısında təkliflə çıxış edə-

cəyini bildirdi. O, multikulturalizm ili çərçivəsində Azərbaycanda da belə bir konfrans keçirilməsinin planlaşdırıldığını və Azərbaycanın multikulturalizm təcrübəsini öyrənmək üçün qarşıda daha bir imkan olduğunu konfrans iştirakçılarının nəzərinə çatdırdı, həmçinin gələcəkdə İndoneziya mütəxəssislərinin Azərbaycanın multikulturalizm modelini praktik cəhətdən də müşahidə etmələri üçün onların Azərbaycana səfərlərini təşkil edəcəyini söylədi. Ümumiyyətlə, cənab səfir istər konfransın gedişində, istərsə də konfransdan sonra öz həmvətənləri ilə söhbətlərində Azərbaycan haqqında çox xoş sözlər deyirdi. O, bu yaxınlarda Bakıda keçirilmiş Dünya Şahmat Olimpiadasında İndoneziya idmançılarının yüksək nailiyyətlərini də məmnunluqla xatırlatdı.

İndoneziyanın Surakarta şəhərində keçirilən Beynəlxalq konfransdan görüntü

Sonra Surakarta İslam İnstitutunun prorektoru Dr. Əbdül Mətin Salman çıxış edərək konfransın məzmun və mahiyyəti ilə bağlı fikirlərini bildirdi, konfransın mədəniyyətlərarası dialoq baxımından xüsusi rol oynayacağını vurğuladı.

İlk məruzə ilə professor Həbib Zərbəliyev çıxış etdi. O, “Azərbaycan və İndoneziya multikulturalizminin tipologiyası” mövzusunda məruzəsində Azərbaycan və İndoneziya multikulturalizminin oxşar və fərqli cəhətlərini şərh etdi, vaxtaşırı etnik və dini zəmində münaqişələrlə üzləşən İndoneziyada bu münaqişələri törədən başlıca səbəbləri göstərdi. Akademik Kamal Abdullanın multikultural təhlükəsizlik konsepsiyasının Azərbaycanda mövcud multikultural mühiti əks etdirdiyini vurğulayan məruzəçi bu konsepsiyanın digər dövlətlərdə, o cümlədən İndoneziyada münaqişəsiz multikultural mühitin formalaşdırılması üçün məqbul olduğunu bildirdi.

Sonra mən “Azərbaycanda multikulturalizm” mövzusunda məruzə ilə çıxış etdim. Slayd və xəritə ilə Azərbaycanın coğrafi mövqeyi, hansı ölkələrlə həmsərhəd olması barədə məlumat verdikdən sonra Azərbaycanın multikultu-

ralizm modelini, buradakı etnik-dini şəraiti şərh etdim, Azərbaycanın multikulturalizm modelinin əsrlərdən bəri formalaşdığını, ölkədə yaşayan etnik qrupların, müxtəlif dinlərin, konfessiyaların daşıyıcılarının daim sülh, qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşadıklarını, bir-birinə tolerant münasibət göstərdiklərini, multikulturalizmin ölkəmizdə alternativini olmayan həyat tərzi və dövlət siyasəti olduğunu konfrans iştirakçılarının nəzərinə çatdırdım.

Sultan Agung İslam Universitetinin rektoru Anis Malik Toha İndoneziyanın multikulturalizm təcrübəsini dünya multikulturalizmi kontekstində dəyərləndirdi.

Türkiyəni təmsil edən professor Sərdar Dəmirəlin məruzəsində konfrans iştirakçılarında multikulturalizm, nasionalizm və din sahəsində Türkiyə təcrübəsi şərh edildi. Məruzəçinin fikrinə görə, Osmanlı dövründə ölkədə müxtəlif etnoslar, müxtəlif dinlərin daşıyıcıları tolerant mühitdə yaşasa da, cümhuriyyət dövründə artıq vahid türk milləti formalaşdı. Məruzəçi hazırda Türkiyədə multikulturalizm sahəsində bəzi problemlərin olduğunu qeyd etdi.

Konfransın moderatoru hər bir məruzədəki əsas məqamları özünəməxsus şəkildə şərh edərək konfrans iştirakçılarında diqqətinə yenidən tezislər şəklində çatdırdı. Konfrans iştirakçıları məruzə və müzakirələrdə üç dildən – ərəb, indonez və ingilis dillərindən istifadə edirdilər. Müzakirələrə Surakarta universitetlərində təhsil alan və müxtəlif ölkələri təmsil edən tələbələr də qoşulmuşdu.

Konfransdan sonra Surakarta şəhərində gəzintiyə çıxdıq. Agung sarayı ətrafındakı qala divarları boyunca yürüş, sarayın daxili ilə, İndoneziyanın tarixi, musiqisi, muzey eksponatları ilə tanışlıq bu ölkədə multikulturalizmin müəyyən mənada tarixən formalaşdığını göstərir. Gəzinti zamanı şəhərdəki evlər diqqətimizi çəkdi. İndoneziyada evlər çox zaman müxtəlif etnik qrupların dünyagörüşünə uyğun üslubda tikilir, yəni evlərin inşa üslubu onların hansı etnik qrupa aid olduğunu müəyyən etməyə imkan verir. İslam sivilizasiyasının daşıyıcıları olan xalqlar kimi, indoneziyalılar ilə azərbaycanlıların oxşar cəhətləri çoxdur. Lakin fərqli cəhətlər də az deyil. Həm Azərbaycan, həm də İndoneziya çoxlu sayda etnosların, etnik qrupların, müxtəlif dinlərə etiqad edən, müxtəlif konfessiyaları təmsil edən insanların məskunlaşdığı ölkədir. Azərbaycandakı etnik qruplar əsas etnosla genoloji baxımdan qohum olmayan etnik qruplardır, İndoneziyada isə etnosların, etnik qrupların mütləq əksəriyyəti genoloji baxımdan qohumdur.

Hesab edirəm ki, İndoneziyada keçirilmiş bu konfrans sayəsində Azərbaycan multikulturalizmi indoneziyalıların yaddaşında maraqlı məqamlarla qaldı, biz də İndoneziya multikulturalizmi haqqında müəyyən əlavə məlumatlar əldə etdik. Burada fransız filosofu Emmanuel Levinasın “Sivilizasiyaların mənbəyi başqasıdır” tezisini xatırlatmaq yerinə düşərdi. Bu konfrans Azərbaycan ilə İndoneziya arasında əlaqələrin genişləndirilməsində, inkişaf etdirilməsində mühüm bir addım oldu.

Azərbaycan Yaradıcılıq Fondunun kitabxanası

Qismət Rüstəmov. “Gələcəyin tarixi”

Kitabda Qismətin müxtəlif illərdə “525-ci qəzet”, Kulis.az və Oxuzalı.az saytlarında, "Kitabçı" jurnalında yazdığı həyatın hissi, melanxolik, hüznü, sevincli tərəflərinə nüfuz edən yazılarıyla yanaşı, poeziya, futbol, kino, teatr, modernist, postmodernist dünya yazıçılarının həyatı və əsərləri haqqında analitik məqalələri, eləcə də çağdaş dünya romanları haqqında tanıtım yazıları, sənət nəzəriyyələri ilə bağlı nəzəri esseləri toplanıb. “Gələcəyin tarixi” Azərbaycan Yaradıcılıq Fondunun kitabxanası seriyasından nəşr olunan doqquzuncu kitabdır.

Kitabın “Retro” adlanan birinci bölümündə daha çox hissi, duyğusal, həyatın qazancları və itkiləri barədə yarım-bioqrafik ovqat yazıları toplanıb.

İkinci bölüm “Po-etika” adlanır. Kitabın bu bölümündə poeziyanın əhəmiyyəti, xarakteri haqqında yazılar, eləcə də türk poeziyasından üç şairin (Can Yücel, Özdəmir Asaf, Cemal Süreya) həyatı və əsərləri haqqında esselər var.

Üçüncü bölüm “Oyundankənar vəziyyət” adlanır ki, burda müəllifin müxtəlif illərdə idman mətbuatında futbolla bağlı yazılar cəmlənib.

Kitabın dördüncü bölümü “İstifadəsiz biletlər” adlanır. Bu bölümündə modernist-postmodernist dünya teatrı və dünya kinosu haqqında yazılar yer alıb.

“Teoriya” adlanan beşinci bölümündə adından göründüyü kimi, daha çox çağdaş dünyadakı sənət nəzəriyyələri ilə bağlı esselər toplanıb.

Kitabın altıncı və son bölümü “Sinifdən xaric oxu” adlanır. Bu bölümündə müəllif daha çox ölkəmizdə yetərinə tanınmayan dünya romançılarının yaradıcılığını təqdim və təhlil edib.

Umberto Eko. “Gənc romançının etirafları”.

Görkəmli italyan filosof, yazıçı Umberto Ekonun “Gənc romançının etirafları” adlı mühazirələr toplusu Azad Məmmədovun və Nərminə Zərgərovanın tərcüməsində Azərbaycan Yaradıcılıq Fondunun kitabxanası seriyasında işıq üzü görüb. Tərcüməçilərə akademik Kamal Abdullayev köməklik göstərib və öz

tövsiyələrini verib. Kitab müəllifin ABŞ-ın Emori Universitetində oxuduğu mühazirələrdən ibarətdir. Bu mühazirələr XX əsr ədəbiyyat nəzəriyyəçisi mərhum Riçard Elmanın (1918-1987) xatirəsinə həsr olunub. Kitabdakı dörd fəsil alimin müasir ədəbiyyat nəzəriyyəsi haqqında düşüncələrini əks etdirir. “Soldan sağa yazı” adlanan birinci fəsildə yaradıcı yazı ilə elmi yazı arasındakı fərqə yeni və özünəməxsus bir yanaşmadan bəhs edilir. İkinci fəsil “Müəllif, mətn və şərhçilər” adlanır. Burada mətnin öz müəllifindən ayrıldıqdan sonra yaşadığı müstəqil həyat təsvir olunur. Mətnin bu həyatı sonsuzluğa qədər davam edir. Müəllif “Bədii surətlər haqqında bəzi qeydlər” adlandırdığı üçüncü fəsildə müxtəlif janrlarda yazılmış bədii əsərlərdəki surətlərin semiotik təhlilini aparır. O, həyatda yaşamış

və yaxud yaşayan real insanlarla bədii surətlər arasında gözəgörünməz əlaqələri ustalıqla şərh edir. Nəhayət, kitabın “Siyahılarım” adlanan dördüncü fəsli sadalama nümunələrinin heyrətamiz bir tədqiqidir. Burada müəllif fərqli janrlara aid siyahıları qələmə alaraq, diqqəti insan həyatında oynadığı rola yönəldir.

MM - MULTİKULTURALİZM MOZAİKASI

İyul

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Drezden filialının təşəbbüsü ilə "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları" seriyasından ilk kitabın – "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları" kitabının alman ictimaiyyəti üçün təqdimatı keçirilib. Drezden şəhər meriyasının nümayəndələri, Saksoniyadan olan deputatlar, Drezden Universitetinin professor və tələbə heyəti, Drezden Kitabxanasından nümayəndələrin də iştirak etdiyi tədbirdə qonaqlara kitab haqqında ətraflı məlumat verilib.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Drezden filialında "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları" kitabının təqdimatı. Çıxış edir mərkəzin Drezden filialının rəhbəri Birgit Vaysgerber

BBMM-in Drezden filialının icraçı direktoru Dr. Birgit Vaysgerber qeyd edib ki, "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları" kitabı Azərbaycan ədəbiyyatında "Kitabi-Dədə Qorqud" eposundan "Əli və Nino" romanına qədər olan dövrdəki multikulturalizm məqamlarını özündə əks etdirir. Filial rəhbəri bu kitabın tezliklə müxtəlif dillərə tərcümə olunaraq dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılacağını, yaxın zamanlarda "Azərbaycan multikulturalizminin qaynaqları" seriyasından olan "Azərbaycan multikulturalizminin siyasi-hüquqi qaynaqları" və "Azərbaycan multikulturalizminin elmi-fəlsəfi və publisistik qaynaqları" adlı kitabların da işişi üzvü görəcəyini bildirib.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafına Dəstək Fondu, Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi və Müəllif Hüquqları Agentliyinin birgə təşkilatçılığı ilə "Terror multikulturalizmə qarşı" layihəsi çərçivəsində keçirilən "Erməni terroru və Azərbaycan multikulturalizmi" mövzusunda birinci beynəlxalq dəyirmi masa ölkəmizdə yaşayan etnik və dini icma nümayəndələri tərəfindən rəğbətlə qarşılıb, geniş rezonans doğurub. "Erməni terroru: mahiyyəti və tarixi", "Erməni terroru Azərbaycan multikulturalizminə qarşı", "Erməni terroru və Azərbaycan kürdləri", "Erməni terrorunun hüquqi və mənəvi ölçüləri", "Erməni terroru yeni nəşrlərdə (Kitabların təqdimatı)" mövzusunda panellərdə öz işini davam etdirən birinci beynəlxalq "dəyirmi masa"da yerli mütəxəssislərlə yanaşı, xarici elm adamları, erməni terrorunun araşdırmaçıları – ABŞ-ın Tennesi Texnologiyalar Universitetinin Sosiologiya və siyasi elmlər fakültəsinin professoru Maykl Günter, Rusiyadan tarix elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, siyasi analitik Oleq Kuznetsov, fransalı mütəxəssis Cefri Jan Yves Ernest, Özbəkistandan tarixçi Şöhrət Salamov və hüquqşünas Məmmədrza Allahverdiyev iştirak ediblər.

"Dəyirmi masa"nın "Erməni terroru və Azərbaycan kürdləri" adlı panelindən görüntü, moderator "Ronahi" Kürd Mədəniyyət Mərkəzinin sədri Fəxrəddin Paşayev (sağda), çıxış edir Laçın rayonunun Ağbulaq kənd sakini, erməni terrorunun canlı şahidi Əbü'l Şükürov (solda)

"Ronahi" Kürd Mədəniyyət Mərkəzinin sədri Fəxrəddin Paşayev "Erməni terroru və Azərbaycan multikulturalizmi" mövzusunda birinci beynəlxalq dəyirmi masanın əhəmiyyəti və nəticələri, Azərbaycan kürdlərinin erməni terroruna məruz qalması ilə bağlı fikir və düşüncələrini Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin əməkdaşı ilə bölüşüb.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, akademik Kamal Abdullayevin, mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Vaqif Əliyevin, Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru Kərim Tahirovun, Ağcabədi Rayon İcra Hakimiyyətinin başcısı Şahin Məmmədovun iştirakı ilə Ağcabədi rayon Mədəniyyət evində "Multikulturalizm və kitab" mövzusunda zona konfransı və Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin nəşri olan "Azərbaycan multikulturalizminin

ədəbi-bədii qaynaqları” kitabının, “Multikulturalizm” jurnalının ilk nömrəsinin təqdimatı keçirilib. İlk nömrəsi çap olunan “Multikulturalizm” jurnalı haqqında danışan Kamal Abdullayev qeyd edib ki, jurnalda Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri, akademik Ramiz Mehdiyev, AMEA-nın prezidenti, akademik Akif Əlizadənin, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlının dərin məzmunlu, əhatəli məqalələri dərc olunub.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, akademik Kamal Abdullayev Ramazan bayramı münasibətilə Qarabağ bölgəsində səfərdə olub. Səfər çərçivəsində Dövlət müşaviri ilk olaraq Bərdə və Ağdamda ictimaiyyət nümayəndələri, dindarlar, həmçinin bu rayonlarda yerləşən hərbi hissələrdə xidmət edən əsgər və zabitlərlə görüşüb.

Dövlət müşaviri akademik Kamal Abdullayevin Ramazan bayramı münasibətilə Bərdə imamzadəsində yerli sakinlərlə görüşü

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu və Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin birgə təşkilatçılığı ilə Gəncə şəhərindəki Məhsəti Gəncəvi Mərkəzində Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin hazırlayıb nəşr etdirdiyi “Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları” kitabının təqdimatı keçirilib.

Sentyabr

Almaniyanın Drezden şəhərində Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Drezden filialının təşkilatçılığı və “Alm.az” Alman-Azərbaycan Cəmiyyətinin birgə dəstəyi ilə dövlət müstəqilliyimizin bərpasının 25 ilinə həsr olunmuş “Azərbaycan adlı möcüzə” mövzusunda tədbir keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının himni ilə start verilən tədbirdə həmyerlilərimizlə yanaşı şəhər meriyasının deputatları, Saksoniya Kitabxanasının əməkdaşları, Drezden

Universitetinin və Chemnitz şəhər gimnaziyasının müəllim-tələbə heyəti, almaniyalı iş adamları, ictimaiyyət nümayəndələri və ziyalılar iştirak edib.

Tədbirdə icraçı direktor multikulturalizmin dövlət siyasəti olduğu Azərbaycanın maddi-mənəvi irsi, əsrarəngiz təbiəti ilə yanaşı yüksək toleranqlıq və multikultural dəyərləri yaşadan multietnik Azərbaycan xalqı haqqında qonaqlara dolğun məlumat verib.

BBMM-in Drezden filialının müşaviri və "Alm.az" Cəmiyyətinin sədri Ağa Hüseyn Babayevin də çıxış etdiyi tədbirdə ölkəmiz haqqında videoçarx təqdim olunub, milli musiqimiz səsləndirilib.

BBMM-in Drezden filialında "Azərbaycan adlı möcüzə" tədbirindən görüntü

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, BBMM-in Himayəçilik Şurasının sədri, akademik Kamal Abdullayev V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunda iştirak etmək üçün ölkəmizə səfərə gəlmiş, Los-Ancelesdə fəaliyyət göstərən müxtəlif dini konfessiyanın rəhbərlərindən ibarət nümayəndə heyəti ilə görüşüb.

Dövlət müşaviri akademik Kamal Abdullayevin ABŞ-ın Los-Anceles şəhərinin dini konfessiya rəhbərləri ilə görüşündən

ABŞ-ın Kaliforniya ştatının Xristian Lüteran Kilsəsinin yepiskopu Xuan Karlos Mendes, Koreya Kilsələri İctimai Birliyinin sədri Haypin İm, Ebenezer Missiyası Ailə Kilsəsinin baş yepiskopu Ayzik C. Kanales, Kral Fəhd Məscidinin dinlərarası əlaqələr üzrə direktoru Mahomed xan, Ağ evin Etiqad və Qonşuluq Tərəfdaşlıqları Mərkəzinin direktor müavini Janna Skott, Los Anceles Roma Katolik Arxiyeparxiyasının teoloji və ruhani məsələlər üzrə müşaviri Roberto Rueda-Qayetanonun təmsil olunduğu nümayəndə heyətini salamlayan Dövlət müşaviri Kamal Abdullayev bildirib ki, xeyli sayda qonağın cəlb olunduğu V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu çox böyük mənəvi anlam daşıyır.

Xristian Lüteran Kilsəsinin yepiskopu Xuan Karlos Mendes dünyada gərginliyin və münaqişələrin davam etdiyi bir vaxtda multikulturalizm siyasətinin önə çəkilməsinin, "Azərbaycan multikulturalizmi" fənninin Avropa və Asiya universitetlərində tədrisinin çox diqqətəlayiq olduğunu bildirib.

Kral Fəhd Məscidinin dinlərarası əlaqələr üzrə direktoru Mahomed Xan bildirib ki, Azərbaycandakı çoxəsrlik multikultural durum və tolerantlıq ənənələri ilə bağlı bir film çəkilişi çox arzuolunandır: "Biz istərdik ki, bütün dünya Azərbaycan multikulturalizmi adlı bu ali dəyərlər sistemi ilə bir daha yaxından tanış olsun".

Görüşdə qarşılıqlı fikir mübadiləsi aparılıb, gələcək əməkdaşlıq perspektivləri müzakirə edilib.

Ölkəmizə səfərə gələn ABŞ senatorlarından ibarət nümayəndə heyəti Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində olub.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, BBMM-in Himayəçilik Şurasının sədri, akademik Kamal Abdullayev Yuta ştatının senatoru, ştat senatında azlıq fraksiyasının sədri Cin Deyvis, Vaşinqton ştat senatoru, ştat senatının sədr müavini Pamela Rouç, Alyaska ştatı nümayəndələr palatasının üzvü, palata təhsil komitəsinin sədri Ves Keller, Havay ştatının senatoru, senatın çoxluq fraksiyasının sədri Kalanin İnqliş, Arizona senatorları Don Şuter və Karlayi Biqeyin təmsil olunduğu nümayəndə heyətini salamlayaraq onları Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində görməkdən məmnunluğunu ifadə edib.

ABŞ senatorları Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində

Pamela Rouç multikulturalizmi dövlət siyasəti elan edən Azərbaycanda yaşayan bütün xalqların bərabər hüquqlara malik olmasını diqqətəlayiq fakt kimi dəyərləndirib.

Ves Keller Azərbaycanın tarixi, multikultural ənənələri və inkişaf mərhələləri ilə bağlı geniş məlumat verdiyinə görə Dövlət müşavirinə dərin minnətdarlığını ifadə edib.

Səmimi şəraitdə davam edən görüşdə hər iki ölkənin multikulturalizm təcrübəsinin qarşılıqlı mübadiləsi məsələləri müzakirə edilib. Qonaqlara BBMM-in nəşrləri hədiyyə olunub.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri Kamal Abdullayev V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu çərçivəsində ölkəmizə gələn Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin (BBMM) xarici ölkələrdəki filial rəhbərləri ilə görüşüb.

Dövlət müşaviri akademik Kamal Abdullayevin, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlının və BBMM-in rəhbərliyinin Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin xaricdəki filiallarının rəhbərləri ilə görüşü

Görüşdə BBMM-in icraçı direktoru Azad Məmmədov, Mərkəzin müşaviri Aytən Qəhrəman, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlı və sədr müavini Gündüz İsmayılov da iştirak ediblər.

BBMM-in Drezden filialının rəhbəri Birgit Vaysberger, Moskva filialının rəhbəri Nataliya Krasovskaya, Lissabon filialının rəhbəri Teresa Damasio, Yekaterinburq filialının rəhbəri Aleksandr Nesterov və başqaları iştirak etdikləri V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu haqda təəssüratlarını bölüşüb, gələcəkdə Azərbaycan multikulturalizmi modelinin mütərəqqi model kimi dünyada təbliği istiqamətində görəcəkləri işlər barədə danışıblar.

Sentyabrın 30-da V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu çərçivəsində keçirilən dəyirmi masalardan biri də "Multikulturalizmin müxtəlif modelləri: nəzəriyyədən humanist təcrübəyə doğru" mövzusunda həsr olunub.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri Kamal Abdullayev, Rusiya Federasiyası Xarici İşlər Nazirliyinin Moskva

Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun rektoru, Rusiya Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, akademik Anatoli Torkunov və Link Kampus Universitetinin prezidenti Vincenzo Skottinin həmsədrlikləri ilə keçirilən dəyirmi masada mövzu ətrafında səmərəli müzakirələr aparılıb.

V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu çərçivəsində “Multikulturalizmin müxtəlif modelləri – nəzəriyyədən humanist təcrübəyə doğru” mövzusunda keçirilən dəyirmi masa

Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun rektoru Anatoli Torkunov forumun ənənəvi olaraq keçirilməsini yüksək qiymətləndirərək bildirib ki, burada müzakirə olunan məsələlər olduqca mühümdür. Multikulturalizmin bütün dünyada insanların bərabər birgəyaşayışını təmin etdiyini vurğulayan akademik ölkəsinin multikultural dəyərlərindən söz açıb.

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri, Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə deyib ki, Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə ölkəmizdə 2016-cı ilin “Multikulturalizm ili” elan olunması Azərbaycanın tolerant ölkə olduğunu və bu ənənənin tarixi səciyyə daşdığını bir daha göstərdi. Bu gün Azərbaycan dünyada multikultural ənənələri özündə birləşdirən və yaşadan ölkə kimi tanınır. Tarixən Azərbaycanda müxtəlif mədəniyyətlər olsa da, burada insanlar hər zaman mehriban şəraitdə yaşayıblar, bu gün də yaşamaqdadırlar.

Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı laureatı Vole Şoyinka diqqətə çatdırıb ki, müasir dünyada mövcud ekoloji problemlər, müharibələr, insanlar arasında nifrət, ədavət, zorakılıq halları bəşəriyyəti addım-addım fəlakətə doğru sürükləyir.

Rus Pravoslav Kilsəsinin Sinodal Kilsə, cəmiyyət və KİV ilə əlaqələr üzrə departamentinin sədri, “Foma” pravoslav jurnalının baş redaktoru Vladimir Leqoyda çıxışında Azərbaycanın multikulturalizmə verdiyi dəyəri xüsusi vurğulayıb və bunun digər ölkələrdə də təbliğ olunmasının vacibliyini qeyd edib.

Dəyirmi masaya yekun vuran akademik Kamal Abdullayev müzakirə olunan məsələlərin mühüm aktuallıq kəsb etdiyini vurğulayıb.

Sonda V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun Bəyannaməsi səsə qoyularaq qəbul edilib.

Azərbaycanın multikultural mənzərəsi
Мультикультуральный портрет Азербайджана
The multicultural view of Azerbaijan

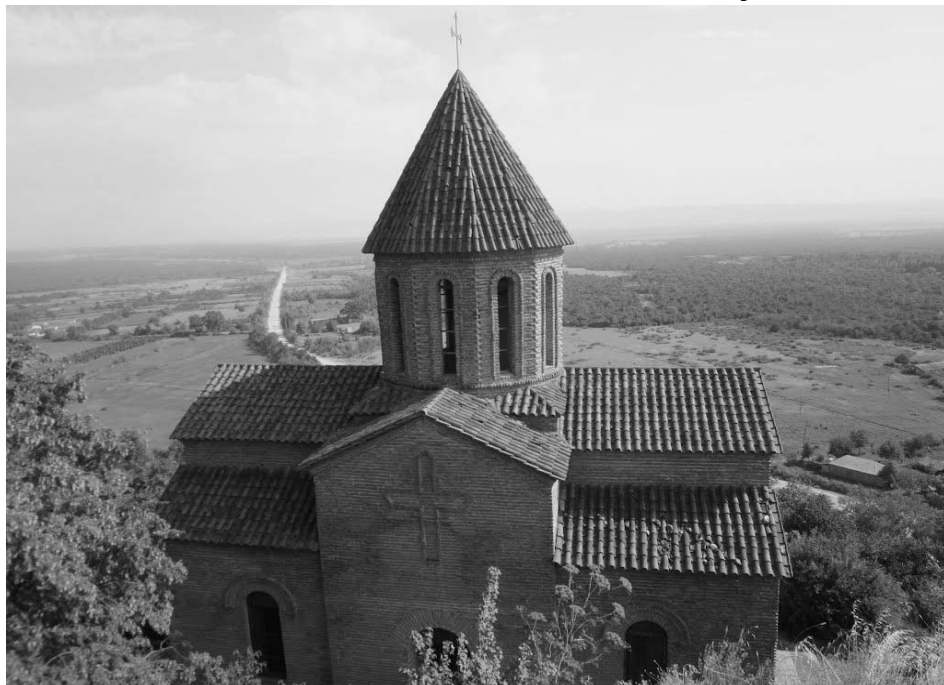

Şamaxı Cümə məscidi

Alman lüteran kilsəsi, Gəncə

Azərbaycanın multikultural mənzərəsi
Мультикультуральный портрет Азербайджана
The multicultural view of Azerbaijan

Kürmük Alban məbədi, Qax

Qədim Alban kilsəsi, Şəki

"Multikulturalizm" təqdim edir:
QARABAĞ BÖLGƏSİNİN RƏNGİ

Qənbər Şəmşiroğlu	
Nigaranam.....	104
Sarıldı dağlar.....	104
Tahir Rza	
And iç Qarabağa	105
Ağ günləri yazacağam bəxtimə.....	106
Vahid Əlifoğlu	
Fələstin uşaqları	107
Köç.....	107
Famil Səlimoğlu	
Murov həsrəti	108
Yunus Əmrəyə.....	110
Baxşeyiş Abbasoğlu	
Ağdam.....	111
Telman Hüseyn	
Xocalım.....	112
Oğlan çinar.....	113
Rizvan Nəsiboğlu	
Vətən.....	113
O gecə.....	114
İsa Sevər	
Qarabağım oyanmazmı?	115
Kimə şeir oxuyum?	116
İslam Kəbirli	
Böyütdü sevgilər məni	117
Xatirə Rəhimbəyli	
Uğrunda ölməyə o qədər dərd var	117
Qaçqın qardaşıma.....	118
Yəhya Paşazadə	
Salam verim	119
Danış	121
Xosrov Natil	
Özümə.....	121
Mehdi Bəyazidə.....	122
Valeh Allahverdiyev	
Mərzilim – qərib kəndim.....	123
Vəli Qurbanov	
Burdan beləsi.....	125

Kərəm Salahoğlu	
Çatmaz	126
Arif Məmmədli	
Nəyimiz qalıb?	127
Sevgi şeirləri yazdım yenə də	128
Kamil Vəfadar	
Vətəni	129
Qucağıma düşən ay sarı yarpaq	129
Ələmdar Cabbarlı	
Versən Kəlbəcərdən bir qəbir yeri	131
Ümid	131
Məmməd İbrahimli	
Dərdim	132
Vəliş Zirvəli	
Laçın dağlarında	133
Yaxşı	133
Yusif Kamal	
Çətin sual	134
Bir parça Laçın	135
Cahandar Aybər	
Köhnə sevgi	135
Məktub sevgisi	136
Zabil Süleymanov	
Kənddən ayrılında	136
Zabil Təcnis	
Hər kəsin öz dərdi var	138
Ürəyimdə məzar qazın bu kəndə	139
Seyid Malik	140
Məhsəti Musa	
Salam, Allahım, salam!	141
Adımı pıçılda	142
Gündüz Sevindik	
Yorğun küçə	143
Başdaşı	143
Firuzə Mübarizqızı	
Yadıma da düşmürsən	144
Həsrətim	145
Şəhriyar Seyidoğlu	
Göyərçin	146
Hacı Nərimanoğlu	
Yorğan	147
Səfurə Çerkəzqızı	
And olsun atlara!	149
Çinarə Ömray	
Qubadlıdan borcumu istəyirəm	152
Bəsti İSMAYILOVA	
Könlüm Qarabağdan keçər	154

Qənbər Şəmşiroğlu

(Kəlbəcər)

Nigaranam

Anamın məzarı başında

Dərdim böyük, həsrətim çox,
Sonam, səndən nigaranam!
Pərvanəyəm, nur şölənə
Qonam, səndən nigaranam!

Nisgillərim yenə çin-çin,
Sızlayıram için-için.
Məzarın da dərd mən üçün,
Anam, səndən nigaranam!

Kəlbəcər qəmə bələnib,
Yaş gözümdə gilələnib.
Qaçqın düşüb, səpələnib,
Obam, səndən nigaranam.

Ağdabanım qan içində,
Ürək dözmür can içində.
Qənbər, alış-yan içində,
Yaman səndən nigaranam!
Anam, səndən nigaranam!
Aman, səndən nigaranam!

Sarıldı dağlar

Yollar bağlandıdan yol çəkir gözüüm,
Yollara baxmaqdan yoruldu dağlar.
Bir anda dəyişdi gərdis, ruzigar,
Bu nə qurğu idi quruldu, dağlar?!

Hər gün axıdıram gözümdən yaşı,
Bulaqlar olubdu könlüm sirdaşı.
Yüz yerdən oxlanıb bağrımın başı,
Səsimi duyanda yarıldı dağlar.

Atasız, anasız yetiməm, yetim,
Mən dərdimi açıb kimə söyləyim?!
Sənin həsrətindən çinar qamətim
İkiqat əyilib qırıldı, dağlar.

Zirvədə olsa da şanı-şöhrətim,
Qənbərəm, canımda çoxdu möhnətim.
Gördüm tanımadı, "Oğlunam!" dedim,
Anamtək boynuma sarıldı dağlar.

Tahir Rza
(Ağcabədi)
Millət vəkili

And iç Qarabağa

Vətən, xalq yolunda qıymasaq cana,
Şərəf gətirmərik Azərbaycana.
Əyil torpağına, əl bas Qurana,
And iç Qarabağa, and iç, qardaşım!

O bizim Məkkəmiz, and yerimizdir,
O bizim ölümüz, həm dirimizdir,
Ahımız, ünümüz, dərd-sərimizdir -
And iç Qarabağa, and iç, qardaşım!

Qanlı tarixlərin yaddaşdır o,
Müqəddəs ruhların sirdaşdır o,
Şəhid oğulların başdaşdır o -
And iç Qarabağa, and iç, qardaşım!

Gözündə intiqam alovlananda,
Torpaq həsrətiylə qəlbin yananda,

Qarşında həqiqət, haqq dayananda
And iç Qarabağa, and iç, qardaşım!

And iç ki, birləşib bir yumuruq tək
Zəfər çalacağıq. O gün gələcək!
Bizi bağışlayar Tanrım, duz-çörək,
And iç Qarabağa, and iç, qardaşım!

And iç, bu həsrəti bir anlıq elə,
Yamanlıq edənə yamanlıq elə.
Verək canımızı qurbanlıq elə,
And iç Qarabağa, and iç, qardaşım!

Təşnə arzuların qucağı kimi,
Ürək iniltisi, göz dağı kimi,
Dünyanın müqəddəs ocağı kimi
And iç Qarabağa, and iç, qardaşım!

Ağ günləri yazacağam bəxtimə

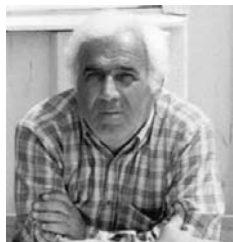
Qara baxtım Qarabağda doğulub
Mənə nakam taleləri andırır.
Əsir ellər ürəyimdə dağ olub
Gecə-gündüz məni yaxır, yandırır.

Bir gözümdə həsrət yaşa dönübdür,
Bir gözümdə ümid çiçək açıbdır.
Bahar ömrüm qarlı qışa dönübdür,
Gülüş, vüsəl məndən uzaq qaçıbdır.

İllər çəkir asta-asta dərdimi,
Dövran məni əlçim-əlçim əridir.
Qeyrət tutub qollarımdan nər kimi
Deyir: "Qalxıb vuruşmağın yeridir!"

Şəhid ruhlar hücum çəkir üstümə,
Məni qana, intiqama çağırır.
Qanlı çöllər ahın töküb üstümə:
Dur ayağa, vuruş deyə bağırır.

Zəfər məndən qaça bilməz çox uzaq,
Gərək deyil dərdli ömrüm heç kimə.
Qarabağı qara gündən qurtarsaq,
Ağ günləri yazacağam bəxtimə.

Vahid Əliföglü

(1952 – 2010)

(Füzuli)

Fələstin uşaqları

...Uşaq atasından güclü
heç kimi bilməz.
Atalarının
bir barmaq qurşun önündə
nə qədər aciz olduğunu
öz gözləriylə gördülər.
Beşikdən tank olmaz,
yüyrükdən təyyarə.
Gülləyə atılan ilan kimi
qaldılar qıvrıla-qıvrıla
qaynar qumun üstündə –
Fələstin uşaqları...

Köç

Aman, bu məzarlar vaxtdan xəbərsiz
Beşikdə, yüyrükdə qazılır elə.
Taledən xəbərsiz, baxtdan xəbərsiz
Alın yazıları yazılır elə.

Beli çomaqlıdı yetim qoçların,
Əcəli asandı çətin qoçların.
Bugünkü təkələr qədim qoçların
Köhnə buynuzundan asılır elə.

Getdik it hürənə, yollandıq daha,
Şeytan qarılara aldandıq daha.
Dibsiz quyulara sallandıq daha,
Tutduğumuz kəndir üzülür elə.

Yığılıb boğaza canı bu köçün,
Ovsarın çəkənlər hamı bu köçün?..
Hardadı ənvəli, sonu bu köçün,
Dəvələr muncuqtək düzülür elə.

...Hay-həşir saldılar, haya basdılar,
Biçib zənimizi taya basdılar.
Koroğlu, bizi də çaya basdılar,
Yüz ildi suyumuz süzülür elə.

Famil Səlimoğlu
(*Tərtər*)

Murov həsrəti

Nəvə

Düşmən səfin keçən, hey!
Şır-şırdan su içən, hey!
Murov mənsiz Murovdu,
Mən Murovsuz heçəm, hey!

Haray

Ələsgər, Şəmşir də, Məmməd Aslan da,
İnanın, Murovda dədələşibdi.
Hində qartal olmaz, tində-dalanda
Murovsuz oğullar gədələşibdi.

Hüzn

Ədalət olmasa, düz açmaz çiçək,
Sənə qovuşmasaq haramdı çörək,
Ağartdıq başını fərsiz oğultək;
Qaraya büründü həm alım-ağım,
Sinəsi yaralı, ay Murov dağım!

Sənsiz necə xoşbəxt deyim özümə,
Həsərət tikantək batır gözümə,
Lənət bu səbirə, belə dözümə;
Yurdumuz xaraba, el dağım-dağım,
Sinəsi yaralı, ay Murov dağım!

Başın heç olmayıb çiskinsiz-çənsiz,
Sən əsir deyilsən, qalmışıq sənsiz,
Həsir də, yesir də, vallah, bizik, biz;
Kəsilib qollarım, yox solum-sağım,
Sinəsi yaralı, ay Murov dağım!

Kəkotu, qantəpər, zirə, baldırğan,
Çiyələk, itburnu, moruq, bağrıqan,
Qırxbuğum, əvəlik hər dərdə dərman;
Təbibim, loğmanım, şəfa qaynağım,
Sinəsi yaralı, ay Murov dağım!

Xınalı daşların kəklik oylağı,
Mıxtökən, Daşgələn, Yalyurd yaylağı,
Pirbulaq, Daşbulaq, Qiblə bulağı...
Təşnədi suyuna dilim-dodağım,
Sinəsi yaralı, ay Murov dağım!

Hicrin bir şimşəkdi, hər an çaxırsan,
Niyə belə sakit, məlul baxırsan?
Baxdıqca qəlbimi oda yaxırsan;
Sönübdü atəşim, yanmır ocağım,
Sinəsi yaralı, ay Murov dağım!

Barını-bəhrəni kimlərə verdin?
Tənə et bizləri, bir danış, bir din...
Barı özün bizi qəhr eyləyəydin -
Düşübdü başımdan qeyrət papağım,
Sinəsi yaralı, ay Murov dağım!

Ölübdü aslanın, balası yoxdu,
Sənsiz düzlərimin lalası yoxdu...
Murovsuz bir yurdun qalası yoxdu -
Silahım, səngərim, bürcüm, dayağım,
Sinəsi yaralı, ay Murov dağım!

Yunus Əmrəyə

Arılar çiçəkdən alar -
Sözlərdən bal tutar Yunus.
Çöldə qalamağa nə var,
Qəlbə ocaq çatar Yunus.

Huyu peyğəmbər huyudu,
Soyu təmiz türk soyudu.
Yunus bir abdəst suyudu,
Hər çirkabı atar Yunus.

Öz nəfsinin padşahıdı,
Məna mülkünün şahıdı.
Söz Yunusun matahıdı,
Aqillərə satar Yunus.

Sadiqdi ustad sayına,
Körpüdü Turan çayına.
Kim möhtac dərviş payına,
İmdadına çatar Yunus.

Yunus - mərifətin kanı,
Yunus - həqiqətin canı.
Yunus gəzər bu dünyanı,
Nə mürgülər, yatar Yunus.

Mənalı sözü qalası,
Min nemət dolu sofrası -
Hər sözü ruhun qidası,
Yağı bala qatar Yunus.

Yunus - Allahın sirridi,
Yunus - dərvişlər piridi.
Yunus hər zaman diridi,
Nə itər, nə batar Yunus.

Baxşeyiş Abbasoğlu

(Ağdam)

Ağdam

Sən dağdan dağ idin, arandan aran,
Hər qarış torpağı səfalı Ağdam.
Üzünə gülmüşdü ana təbiət,
Çəkmişdi şəklini boyalı, Ağdam!

Adının işığı dünyaya düşüb,
Tutmayıb cahanı, həm aya düşüb,
Şanın dastanlarda min boya düşüb,
Əzəldən qüdrətli, qalalı Ağdam.

Adın şəkər dadı, adın bal dadı,
Kim sevib, kim seçib görən bu adı?
Anam Qarabağın qolu-qanadı,
Başı min qovğalı, bəlalı Ağdam.

Dost kimi gələnə qapın açıqdı,
Elinin ürəyi açıq-saçıqdı,
Sarı özümüzdən olan baltalar
Xəncəri arxadan belinə çaxdı,
Canı şan-şan olan yaralı Ağdam!

Bu adın odundan qəlblər isinib,
Bu ad səslənəndə yağlı əsinib,
Nə günə qalmışdıq, nə günə, Allah!
Yolları bağlanıb, cığır kəsilib,
El düşüb qoynundan aralı, Ağdam.

Həsretin bizləri yamanca dərib,
İsladıb, qurudub, daş üstə sərib.
Dinib-danışmağa sözüümüz yoxdur,
Vətəndə olmuşuq vətənsiz, qərib...
Deyək haralıyıq, haralı, Ağdam?

Düşməni millətini dilə vurubdu,
Elin sənsiz ili ilə vurubdu,
Həsretin dönübdü yaman xəzana,
Xəzan insanları elə vurubdu,
Tökülür dəymişi, həm kalı, Ağdam!

Ölən ağdamlı var, doğulan yoxdu,
Torpağın, suyunla yorğulan yoxdu.
Ağdam söyləyirik hər cümləbaşı, Sənə
qənşər deyib boğulan yoxdu,
Həm zindan, həm dustaq – bələli Ağdam!

Telman Hüseyn

(Bərdə)

Xocalım

Ürəyimdə dəfn olunub Xocalım,
Gözlərimdə sel başına qalıbdı.
Hanı yurdun Baybecanı, Beyrəyi –
İgid ölüb, el başına qalıbdı.

Nər nəfəsi qaralıbdı bu kəndin,
Yolu-izi daralıbdı bu kəndin,
Bağ-bağçası saralıbdı bu kəndin,
Bülbül uçub, gül başına qalıbdı.

Bu kişinin şəhid olub obası,
Uçub evi, qaralıbdı sobası,
Taya üstə sancılıdı yabası,
Şum üstündə bel başına qalıbdı.

Vətən oğlu, hələ qayıt belə bax,
Bu dünyada fitnəyə bax, felə bax!
Qaçqın gələn el qızına hələ bax –
Daraq düşüb, tel başına qalıbdı.

Oğlan çinar

Bir qərib sevgidən deyir,
Pıçıltılı dilləri var.
Torpaq boyda ayaqları,
Yarpaq-yarpaq əlləri var.

Ər oğlu ərdi elə bil,
Kimsə deyib "yar" çinara.
Paltar tikib geydirəsən,
Qızlar vurular çinara.

Bənd olubdu bir həyəətə,
Get desən də hara gedir?
Bir gün görərsən bir gözəl
Bu çinara ərə gedir.

Bu çinar nə buxunludu –
Doğrudan da xan kimidi.
Sən Allah, ona bax hələ,
Bu çinar oğlan kimidi.

Rizvan Nəsiboğlu
(Bərdə)

Vətən

Ruhumun odusan, ağzımın dadı,
Dəli küləyinə yelkənəm, Vətən!
Canım duyğuların qucağındadır,
Mən sənin söz boyda bölgənəm, Vətən!

Yerdən ayrılmışam, göydən enmişəm,
Qəmdən doğulmuşam, neydən enmişəm,
Bir damla sevginlə istilənmişəm,
Dərdinə könüllü sürgünəm, Vətən!

Ah çəksən, sinəmə yığaram, gedər,
Qəmini içimə yağaram, gedər,
Dərdimi adınla boğaram, gedər,
Görənlər desinlər gülgünəm, Vətən!

Bir daş qəlpəsiyəm, qaya çınqısı,
Səngiməz köksümün atəş yanğısı.
Mən ki doğulandan həsrət qanması,
Araz, Xudafərin bölgənəm, Vətən!

Burda Qarabağam, orda Zəngəzur,
İrəvan, Dərbəndəm... Son sözüm budur:
Vulkan ol, tufan ol, sel olub hay vur,
Səbri minalanmış ölkənəm, Vətən!

O gecə

Xocalı faciəsinə

O gecə
süngülərdəydi Xocalı,
silahların ölüm hayqıran tətiklərində...
Süngülənmiş,
dizləri kəsilmiş
körpələrin ayaqqabıları
düşüb qalmışdı
dağların gədəklərində.
O gecə
sükut qəbirlərinə döndü
Xocalıda evlər,
Yanırdı
şəhərdən çıxan yollar.
Məğlubiyyət bayrağına
dönmüşdü göy üzü,
Allahı tapa bilmirdi
yandırılmış yurd yerini
qolları üstündə qəbiristana
apara bilməyən oğullar.

O gecə
haraylar, nalələr
dolaşıq düşüb, ilişib qalmışdı

buludların altında.
Bir səs qəbiristanı salınmışdı
göylərin yeddinci qatında.
O gecə
Ağdam sonuncu ümid kimi
uzaqdaydı...
Gedənlərə
döngələrdə, dönümlərdə
tələ quran qəfil ölüm
qabaqdaydı.
"Qonaqların" hamısına baba ocağıydı
Ağdam.
Xocalıya
ana qucağıydı Ağdam.

İsa Sevər
(*Bərdə*)

Qarabağım oyanmazmı?

İlin axır gecəsidi,
Qarabağım oyanmazmı?
Nə diləsən keçəsidi -
Bu yurdun şamı yanmazmı?

Bu yaz da mənlük olmadı,
Zəmisidi dənlük olmadı.
Qisas qiyamətə qaldı -
Qarabağım oyanmazmı?

Oyanıb budaqda çiçək,
Oyanıb çiçəkdə ləçək...
Sözü göyçək, yazı göyçək
Qarabağım oyanmazmı?

Girovdu Xanın nəğməsi,
Nisgildi Qədirin səsi.
A belə bəxtin ziyəsi,
Qarabağım oyanmazmı?

Oyatdın göylərdə quşu,
Göyərtidin yerlərdə daşı -
Tanrım, barı bu yazbaşı
Qarabağım oyanmazmı?

Kimə şeir oxuyum?

Qarabağ uğrunda şəhid olmuş Qalib Quliyevə

Düşmən dağlarımı aşıb gələndə
Tətiyi çəkəsi əl də vətəndi.
Araza tökülüb yurddaş öləndə
Yağıyla döyüşən sel də vətəndi.

Tökülən qanına göynədim, qardaş,
Hikkəmi qəzəblə çeynədim, qardaş,
Könlümü viranə eyelədim, qardaş,
Viranə könülə qiblə - vətəndi.

Dost da itirmisən, qəm də görmüsən,
Qubar da dadmısən, dəm də görmüsən.
Özün ki könüllü könül vermisən,
Könüllü bəndəyə güllə - vətəndi.

Qalibiyət bizə dönəcək yenə,
Qızların şərqilər deyəcək yenə...
Bayram paltarını geyəcək yenə -
Bağında açılan gül də vətəndi.

Qansızlar qan tökər torpağın üstə,
Ver canı, yerinə torpağı istə.
Desinlər varımış bir boyu bəstə,
Onun doğulduğu el də vətəndi.

Sən yoxsan şeirimi söyləməz dillər,
Kimə şeir oxuyum? Şeirimi inlər...
Sənə yas saxlayan çiçəklər, güllər,
Sənə ağı deyən dil də vətəndi.

İslam Kəbirli
(*Beyləqan*)

Böyütdü sevgilər məni

Bu şəhərin ortasında
İstilər qovurar məni.
Bir dəli sevgi ağladar -
Kim gəlib ovudar məni?

Kəpənəklər gül bağından -
Sevdiyimin sorağından,
Çiçəklərin yanağından
Qovdular, qovdular məni.

Ürəyimdə şirin kədər,
Nələr keçdi məndən, nələr...
Böyüklər dəli dedilər,
Körpələr sevdilər məni.

Bu yağan yağışdı, nədi?..
Dağları keçdim, bilmədim.
Mən ki yetim böyümədim -
Böyütdü sevgilər məni.

Xatirə Rəhimbəyli
(*Ağcabədi*)

Uğrunda ölməyə o qədər dərd var

Tatar şallağıdı zalım kirpiyim,
ömrümü-günümü çapır dördnala.
Təntimiş gedirəm mənzil başına,
hər yetdiyim arzu – uçulmuş qala.

Tanrım, zirvəlikdən düşüb zirvələr,
hər yanda sükut var, hər yanda boşluq...
Div olub həmişə düşmənlərimiz,
qanımız damarda amma bir qaşığı.

Qanımı ağızıma alıb gedirəm,
mən daha ölməyə aciz deyiləm!
Ömrümün yolları o qədər sərttdi,
haqdı hər addımda yıxılıb ölsəm.

Uğrunda ölməyə o qədər dərd var -
ölüb dirilirəm gündə min kərə.
Vətən dərdi taxıb al bayrağını
köksümdə qaynaşan düşüncələrə.

Qaçqın qardaşıma

Qovuldun qoynundan bir şirin ərkin,
sevdası köçkünsən, ruhu didərgin.
Soyumuş vulkandı söndürülən kin,
qəlbini yenidən qala, qardaşım!

Qoyma ürək cılızlara aldana,
dünya bir yanadı, Vətən bir yana.
Möhtəşəm olana, gözəl olana
həmişə qurulub tələ, qardaşım.

Varsansa, taledən küsməyə dəyməz,
min söz bir çəkilməmiş əməyə dəyməz.
Ucuz ölümlərlə ölməyə dəyməz,
qovğamız öndədi hələ, qardaşım!

Yəhya Paşazadə
(Ağcabədi)

Salam verim

Ürəyimdən keçir ki,
Hamıya salam verim.
Əməl edib daima
Hər ölçüyə, biçiyə,
Salam verim ədəblə
Həm böyüyə, kiçiyə.
Hər qocaya, hər gəncə
Salam verim qəlbimcə.
Dostu da salamlayım,
Yadı da salamlayım.
Kandarı basılmayan,
Sayılmayan ünvanı,
Vəzifədən ucalan
Adı da salamlayım...
Sevgisini mənimlə
Bölənə salam verim.
Salam verib dərdindən
Ölənə salam verim...
Salam verim üzünü
Məndən yan çevirənə,
Həsrətin közü üstə
Şişlə can çevirənə.
Salam verim yenə də
Məni qınamayın siz -
Məndən razı qalana,
Məndən inciyənə də...
Salamımı qaytarıb
Geri göndərənə də,
Hər salamu gərəksiz
Sözə döndərənə də...
Yoxsul, zəngin bilmədən,

Bir cavab gözlәмәdән,
 Yeri yib birnәfәsә
 Salam verәм һәр kәsә.
 Salam almayanlara,
 Salam vermәyәnlәrә
 Salam verәм һәmişә...
 Allahın salamını,
 Allahın kәlamını
 Alam, verәм һәmişә.
 Zavallıya, gücsüzә,
 Acizә salam verәм.
 Tәmtәraqsız-filansız
 Adicә salam verәм.
 Elә istәyirәм ki,
 Salam verim dilinә
 Heç vaxt salam dәymәyән,
 Əli salam sıxmayan,
 Ağzından bircә dәfә
 Quru salam çıxmayan,
 Günlәrlә süfrәlәri
 Salamla açılmayan,
 Salamın nuru ilә
 İşıǵı saçılmayan,
 Xoş rәftara, ülfәtә
 Tamarzı qalanlara,
 Hәyatından, ömründән
 Narazı qalanlara.
 Baş çәkib salam verim.
 Tәnhalar evindәki
 Darıxıb bulud kimi
 Qaralan insanlara,
 Dәrdlәrin arasında,
 Əzabların içindә
 Xoş günә, sәadәtә
 Daralan insanlara...
 Ürәyimdән keçir ki,
 Hamıya salam verim,
 Hamını alqışlayım.
 Qarşıma çıxanlara
 Qucaq-qucaq çiçәktәk
 Mән salam baǵışlayım.

Danış

Saçların dümağdı, qardı elə bil,
Şuşa dağlarına oxşayan qoca.
Zirvəyə qalxdıqca dincini alıb
Kirsin dumanıtək toxtayan qoca.

Nəğməsi qəlbləri yandırıb yaxır
Səntək vətəmindən ayrı bülbülün.
Sinən sancılıbdı dərd tikanına,
Sanki sinəsidi xarı bülbülün.

Sən danış, sözündən, kəlmələrindən
Dərdimin dərmanı, davası gəlsin.
Danış ki, bir qədər ovunsun ruhum,
Səsindən Şuşanın havası gəlsin.

Xosrov Natil
(Zəngilan)

Özümə

(Rekviyem)

Nə yağış yağacaq, nə gün çıxacaq,
Nə də küləklər əsəcək səmtinə,
Nə də ki, havanın bozbulanıqlığı
heç vaxt düşməyəcək mənim rəngimə.
Nə səni görəcəm, nə də oğlumu,
Nə də ki, itik gördüyüm yuxumu.
O gün dəfn edəcəm öz yoxluğumu,
başa qaxınc olan yoxsulluğumu.
O gün dəfn edəcəm dərdi-sərimi,

Kölgəsi gözümün altına düşən
şeir dəftərimi.
Zəhmindən düşəcək qara buludlar,
Tanrıdan alacam icazəmi də.
Heç kimə yavıncı olmayacam –
Özüm aparacam cənazəmi də.

Mehdi Bəyazidə

Nəbatat bağında olmusanmı, bilmirəm -
bura dərddən gəlirlər,
bura azardan gəlirlər,
bura vərəmdən gəlirlər...
Amma yenə bura azarını öldürməyə gəlir
çinli adamlar,
Kefə-damağa
cüt də gəlirlər.
İnanma, qardaşım,
çoxları çox söz desə
efiryağlı bağdan,
sağalmaqdan-filandan...
Sağalma, dostum,
vərəmli olmaq yaxşıdı
belə yaşamaqdan.
Futbolu sevmək yaxşıdı, vallah,
qadını sevməkdən,
uşağı sevməkdən –
yəni evlənməkdən.
Bir gün bezəcəksən
pampersdən, əmzikişdən,
bundansa dalaşman yaxşıdı -
dalaşıb burnunu əzdirməkdən...
Yazmaqdan yazmamaq yaxşıdı,
evi olmaqdan olmamaq.
Yaxşıdı, vallah, metro qatarında gecələmək,
Lökbatanda – dəvəyatağında,
ya da elə
soyuq intihar otağında
ölmək daha yaxşıdı.

Qrip olmaqdan sətəlcəm yaxşısı,
şəkərdənsə vərəm yaxşısı, dostum...
Eldar Baxışdı dostun,
biri də vardı,
bəyaz saçları qıvrım
biri də...
Mən sənin dostun deyiləm ki,
Mən sənin dərdinəm, dostum.
Mən sənə qardaş da deyiləm,
Bağrınla badaş da deyiləm.
Sən siqaretin,
alkoqolun...
sən söziñ,
sən ağ yolun yolçususan.
Duz-çörəyinin,
öz çörəyinin düşmənisen.
Bir para adamlar,
pullu-paralı adamlar
sənin yerişini yeriyə bilməz,
ciyərlə oğlansan, Mehdi Bəyazid.
Ciyərli oğlanlar güllə atarlar,
Ciyərli oğlanlar xəstə yatarlar,
Ciyərli oğlanlar vərəmləyərlər –
Ciyərli oğlansan, Mehdi Bəyazid!

Valeh Allahverdiyev
(*Ağdam*)

Mərzilim – qərib kəndim

Vüsəlımın ümidi,
Həsərətımın ünvanı.
Neçə ruhu narahat
Şəhidımın məkanı.
Bağlanmış bərəm, bəndim,
Mərzilim - qərib kəndim.

Övladı qəriblikdə
Məzarı qucaqlayan.
Bir yangıyla qovrulub,
Toyda, vayda ağlayan.
Aldadılmış boş zəndim,
Mərzilim - qərib kəndim.

Çılğınam, narahatam,
Səndə qalib dincliyim,
Yağı tapdağı yerlər
Uşaqlığım, gəncliyim.
Torpağı balım, qəndim,
Mərzilim - qərib kəndim.

Nə çəkirəm, get soruş,
Yaxşı bilir buludlar.
Yay - günəş, payız - külək,
Yazda - duman, qışda - qar.
Açıl, ay qıfılbəndim,
Mərzilim - qərib kəndim.

Yolmu var, yol sorasan,
Deyəsən bir dün bəri.
Ahılınm, gəncinin
Sən umacaq yerləri.
Əzəl misram, sən bəndim,
Mərzilim - qərib kəndim.

Gül açır, çiçək solur,
Gəlir, gedir fəsillər.
Qara saçlar ağ olur,
Bir-bir köçür nəsillər.
Mən də əliuzalı
Endim, məzara endim,
Mərzilim - qərib kəndim.

Vəli Qurbanoglu
(*Ağcabədi*)

Burdan beləsi...

Harda düşüb bəxtin qaşu,
Kim arayar bu daş-qaşu?
Leysan imiş gözüüm yaşı,
Gölümdü burdan beləsi.

Gülşənimdə ətir yayan,
Şeh gıləsin içib doyan,
Dibçəyimdə sızıldayan
Gülümdü burdan beləsi.

Kim ovutdu mən kiriyəm?
Dərd yuvası, qəm yeriyəm.
Bir sönmüş ocaq yeriyəm,
Külümdü burdan beləsi.

Qönçə-qönçə bükülmüşəm,
Xəzəl-xəzəl tökülmüşəm,
İçərimdən sökülmüşəm,
Çölümdü burdan beləsi.

Bezdim çürük dirəyimdən,
Sevinc itdi ürəyimdən,
Şələm düşür kürəyimdən,
Zülümdü burdan beləsi.

Vəli, dayan, vermə şaha,
Bu sevgi tacdan da baha.
Desəm ki, sevmirəm daha,
Ölümdü burdan beləsi.

Kərəm Salahoğlu
(Füzuli)

Çatmaz

Həsərətım bir qərıb durna qatarı -
Uçar, Ərgünəşın qaşına çatmaz.
Aşar neçə qış, neçə baharı,
O doğma dağların başına çatmaz.

Qara taleyinə qarğışlar yağar,
Başıma tənələr, qaxınclar yağar.
Səngiməz leysanlar, yağışlar yağar,
Mənim gözlərimin yaşına çatmaz.

Göynərəm puç olan ümidlər üçün,
Yanaram dağılan o yurdlar üçün.
Bu dünya quyruqdur ac qurdlar üçün,
Elə hər umana, şişənə çatmaz.

Dönmür inadından haçandı dünya,
Axır əkdİYini biçəndi dünya.
Sevinc boxçasını açanda dünya Birin
sevindirər, beşinə çatmaz.

Kərəm, az bu qəmdən, bu ahdan yapış,
Üzmə ümidini, Allahdan yapış.
Daha at qələmi, silahdan yapış,
Silahsız əllərin Şuşana çatmaz.

Arif Məmmədli

(Laçın)

Nəyimiz qalıb?

El yolu elsizdi, itib cıgırlar,
İndi xatirələr yola çıxırlar.
İçimdə yol salıb dərdlər, ağrılar,
Daha itirməli nəyimiz qalıb?

Ta at oynatmağa oylağımız yox,
Yayda yaylamağa yaylağımız yox,
Qışda isinməyə ocağımız yox,
Daha itirməli nəyimiz qalıb?

Hanı meşəbəyin, sahıbsız meşə?
Məğrur pəliddinlə öyün həmişə.
Sən bizdən mərd çıxdın, kövrək bənövşə,
Daha itirməli nəyimiz qalıb?

Sürüsü örüşdən gəlmir o kəndin,
Çobanı sevinmir, gülmür o kəndin,
İtləri yadlara hürmür o kəndin,
Daha itirməli nəyimiz qalıb?

Qırılıb qüruru qoca qartalın,
Pozulub naxışı yamacın, yalın,
Yurd yeri boşalıb neçə mahalın,
Daha itirməli nəyimiz qalıb?

Arılar bal çəkmir, dağılıb pətək,
Dağların dərdinə ağlayır tütək.
Başımız aşağı, dilimiz gödək,
Daha itirməli nəyimiz qalıb?

Gözəllər yığışmır bulaq başına,
Maşınlar tələsmir toya, nişana.
Sual ver dağların daş yaddaşına:
- Daha itirməli nəyimiz qalıb?

Bağlar qan ağlayır, düşmən gül dərib,
Çəməndə kədərmi, otmu göyərrib?
Özümüz didərgin, qəbirlər qərib,
Daha itirməli nəyimiz qalıb?!

Sevgi şeirləri yazdım yenə də

*Ağdam-Şuşa yolu işə düşməsə,
Bəzəkli faytonda verib səs-səsə
Nişanlı oğlanlar burdan keçməsə,
Sevgi şeirləri yazmayacağam.*

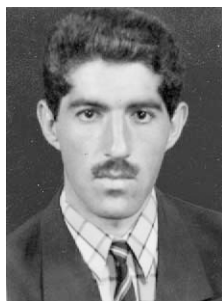
1993-cü il

Ağ varağa baxdım, qələmə baxdım,
Bir az doluxsundum, bir az darıxdım.
Özüm öz vədimə naxələf çıxdım,
Sevgi şeirləri yazdım yenə də.

Bilsəm də sevgisiz bir ömür heçdi,
Bu yaşda sevgidən danışmaq gecdi, -
Hisslərim ağlımdan qabağa keçdi,
Sevgi şeirləri yazdım yenə də.

Sevgi gah şöhrətmiş, gah nöqsanıymış,
Yüz qəlb odlayıbdı bir canıyanmış.
Bəlkə şeirlərin ən asanıymış,
Sevgi şeirləri yazdım yenə də.

Qəlbimə yatanlar sözə yatmadı,
Yuxulu milləti söz oyatmadı.
Vətəndən yazmağa haqqım çatmadı,
Sevgi şeirləri yazdım yenə də.

Kamil Vəfadar

(Laçın)

Vətəni

O boş qalan yurdlar mənim,
Yada qalıb gör nələrim...
Ay ağbircək nənələrim,
Durun ağlayın vətəni.

Qoy eşidib ünü sizdən
Murov yansın ününüzdən.
Kəsin qara gününüzdən,
Qara bağlayın vətəni.

Qəza varmış başınızda,
Qırxqız ensin qarşınızda.
Tökülən göz yaşınızda
Barı saxlayın vətəni.

Qucağıma düşən ay sarı yarpaq

Sıxıl qollarımın arasına sən,
Toxundun qəlbimin yarasına sən,
Hələ qış nədir ki, payız ha deyil,
Qoşulma ölənlər sırasına sən.
Səni yaşatmağa istidi torpaq,
Bu cavan yaşında niyə ölmüsən,
Qucağıma düşən ay sarı yarpaq.

Nə qədər gör giley-güzar var hələ,
Yüz cürə dərmansız azar var hələ,
Bəlkə qucağımanı məzar sanmışan,
Məndən aşağıda məzar var hələ,

Səni də, məni də bir gün udacaq,
Bilmirəm nəyimə pənahlanmışan,
Qucağıma düşən ay sarı yarpaq.

Ha sığal çəksəm də, büküləsisən,
Ya da ovxalanıb, töküləsisən,
Əlimin içində ölə-ölə sən,
Gözümə göz dağı çəkiləsisən.
Tale köhlənini hayana çapaq, -
Əcəlin əlindən yayına bilək,
Qucağıma düşən ay sarı yarpaq.

Yarıtmaz taleyin yolları yarı,
Başa qar ələyir könül qubarı,
Ürəyim arzular qəbristanıdı,
Nakam arzulara kəfən ol barı. –
Qoy olsun onların nübarı yarpaq,
Bir az da onların nazını sən çək,
Qucağıma düşən ay sarı yarpaq.

Kimdi Yaradanın sirrin biləsi,
Alın yazısının insan köləsi,
Gəlimli-gedimli dünyaya bir də,
Nə mən gələsiyəm, nə sən gələsi...
Adına şeir yazdım bir neçə yarpaq,
Bu da bir taledi birgə yaşadığ,
Qucağıma düşən ay sarı yarpaq.

Ələmdar Cabbarlı
(*Kəlbəcər*)

Versən Kəlbəcərdən bir qəbir yeri

Küsüb-barışmaqdan yoruldum daha,
Gəl səndən biryolluq küsüm, a dünya.
Mən ha çağırısam da kardı qulağın,
Boğulur içimdə səsım, a dünya.

Qüssə verib vaxtsız əymə belimi,
El içində gödək etmə dilimi.
Ətəyinə uzatdığım əlimi
Bəlkə, ətəyindən kəsım, a dünya?

Yurd seçə bilmirəm başqa bir yeri,
Daha nə tab yeri, nə səbir yeri.
Versən Kəlbəcərdən bir qəbir yeri,
Bəsımı, bəsımı, bəsım, a dünya.

Ümid

Bu çağlarım çıxıb gedər,
Xoş gün gələr işıq kimi.
Sən də ömrümə gələrsən,
Gələrsən yaraşlıq kimi.

Düşdüm taleyin oynuna,
Atdı qayğılar qoynuna.
Bir gün də sevinc boynuma
Dolaşar sarmaşlıq kimi.

Əlçatmaza əl uzatdım,
Bu şeirlə başı qatdım.
Yenə özümü aldatdım -
Aldatdım bir uşaq kimi.

Məmməd İbrahimli

(Laçın)

Dərdim

Ağa Laçınlının xatirəsinə

Xəbərin canıma vəlvələ saldı,
Axdı gözlərimdən yanağa dərdim.
Səninlə görüşlər xatirə qaldı,
Ayrılmaz bu candan qırağa dərdim.

Mənalı ömürə bu yaş nə yaşdı,
Nə ağır itkidi, ağır təlaşdı!
Səni düşünəndə ağlım da çaşdı,
Heç yaza bilmədim varəğa dərdim.

Gözüm yollarında qalıbdı yenə,
Məzarın göz dağı olubdu mənə.
Həsərin yeriyir sinəm üstünə,
Sinəmdə dönəcək bir dağa dərdim.

Acı rüzgar, əsdin vətən üstünə,
Daha bəsdı, qoşulginən yelə, get.
Ağrı-acı, dəhşət, nisgil gətirdin,
Heç olmasın qayıdışın elə, get.

Elə get ki, daş səpilsin dalınca,
Ərənlərim baş qoyubdu balınca.
Doğma yurdda yağı düşmən qalınca
Onu da öz kəfəninə bələ, get.

Vətən tapdaq, el didərgin, gün gödək,
Murov, Qırxqız göz önümdə qənimtək.

Qara bulud, nə dolmusan mənimtək,
Göz yaşını o yerlərə çilə, get.

Harda olub belə qəsdlər, talanlar,
Məmməd, bizi yurd elədi nadanlar.
Vətənimdən məni qərrib salanlar,
Səni də öz vətəmindən belə get.

Vəliş Zirvəli
(*Laçın*)

Laçın dağlarında

Qonaq gəl bu yerlərə,
Qal Laçın dağlarında.
Aşiq qardaş, sazını
Çal Laçın dağlarında.

Bu cənnət bucağında,
Zirvələr qucağında...
Bitir hər bir çağında
Gül Laçın dağlarında.

Yandır gənclik şamını,
Sən sevindir hamını.
Burdaca ilhamını
Al Laçın dağlarından.

Yaxşı

Həmişə deyirdim taleyi kəməm,
Tale də üzümə gülür, nə yaxşı.
Sevincim qəddimi yaya döndərən
Qüssəni qəlbimdən silir, nə yaxşı.

İstərəm gecəni gündüzə qatam,
Bir kömək umanın dadına çatam.

Məhsəti anamdı, Nizami atam,
El-oba tanıyır, bilir, nə yaxşı.

Vəlişəm, sevinci qəmə satmışdım,
Özüm də bəxtim tək susub yatmışdım.
Gümanlar içində itib batmışdım,
İstəyim qarşıma gəlir, nə yaxşı.

Yusif Kamal
(*Ağcabədi*)

Çətin sual

Uşaqlar babasıyla
Hərə bir səmtə gedib.
Mən babamı soruşdum,
Dedin, rəhmətə gedib...

Telefonu yoxdumu,
Hey yollara baxıram.
Bir zəng elə, de gəlsin,
De ki, mən darıxıram.

Axşam düşür, babalar
Dönürlər evlərinə -
Biri şəhərdən gəlir,
Biri qayıdır kənddən.
-Ata, niyə demirsən,
Bəs nə vaxt qayıdacaq
Mənim babam rəhmətdən?

Məni evə gətirib
Qapını bağlayırsan.
Babamı soruşanda
Sən niyə ağlayırsan?
Əgər mənə deməsən,
Nə gündüzlər oynayıb,

Nə gecələr yatacam.
Rəhmətginin evləri
Çox uzaqımı, atacan?

Bir parça Laçın

Arzular bağlanıb bir xoş ümidə,
Bilməzdim bu boyda xırdaymış Laçın.
Elə yerləşibdi Taxta körpüdə,
Elə bil yüz ildi
burdaymış Laçın...

Biz qardaşlıq doğma, ögey,
Əyə, vallah, sən görkəmdə
qaçqın olmaz.
Qalx ayağa, qeyrətini əyninə gey!
Yüz dənə Taxta körpüdən
bircə parça Laçın olmaz!

Cahandar Aybər
(Ağcabədi)

Köhnə sevgi

Yaşdı hər şey, aramızda
Olan sevgimiz də yaşdı.
Yox, nə mən, nə göy ağlayır,
Yağır, adicə yağışdı.

Bu sevgi "gələcək" kimi
Həmişə qarşıma gəlir.
Mənim indi səni sevmək
Səndən çox xoşuma gəlir.

Neyləyim, yumaq da olmur
Bu sevgini bu yağışla.
Təzə deyil sənə sevgim,
Bir az köhnədi, bağışla.

Məktub sevgisi

Yazdım:
bu, sevgi məktubudu,
ya məktub sevgisidi, bilmədim...

Əgər bir sevgidən çoxlu məktublar yazılırsa,
o sevgidə bahar yoxdu -
payızı görən sevginin tökülən yarpağıdı məktublar.

...və məktublarnın odda
yandırılmasıyla sönər sevgilər.

Yeri gəlmişkən:
sənə xeyli məktub yazıb göndərmişəm,
daha doğrusu, gətirmişəm,
gətirmişəm ki, özüm oxuyum.
Çünki sən qadın səsiylə kişi sözlərini oxuyub,
onun nə demək istədiyini başa düşməzsən heç vaxt.

Zabil Süleymanov
(Tərtər)

Kənddən ayrılıanda

Biz yola düşəndə dəmliydi dağlar,
Sıxlaşan buludlar qar ağlayırdı.
Kimsəsiz həyətlər, boş qalan evlər
Baxıb arxamızca qan ağlayırdı.

Sərsənggöl yazırdı qəm dastanını,
Ləpələr astadan deyirdi ağı.
Götürüb qaçırdı hər kəs canını,
Sahibsiz qalırdı vətən torpağı.

Saçını yolurdu min illik meşə,
Boz qurd ulayırdı fağır, pərişan.
Üsyan eyləyərək cərx-i-gərdişə
Ayağa qalxmışdı qədim qəbristan.

Sıyrılib qalxmışdı məzar daşları,
Dünyanı tutmuşdu min nalə, min ah.
Əllər uzanmışdı göylərə sarı,
Elə bil qiyamət günüydü, Allah!

Durmuşdu Umud bəy gözlərində qəm,
Deyirdi el köçdü, boş qaldı obam.
Dümağ birçəyini yolurdu nənəm,
Quran qaldırmışdı ixtiyar babam.

Ağçuxa Məhəmməd "gəldim" deyirdi,
Yunus bəy üzürdü qan dənizində.
Qaçaq Şahmalının, Qaçaq Xəlilin
Qəzəbdən yoxuydu qan bənizində.

Orda Mirzə bəyin ruhu pərişan,
İlya bəy gülləsin atırdı hələ.
Qardaş gülləsinə olmuşdu nişan,
Kürdoğlu yaralı yatırdı hələ.

Çəkmişdi tufəngin Ovçu İdris də,
Bəs niyə güllələr daşa dəyirdi?
İgidlər qalxaraq hey dəstə-dəstə
"Yaşa, ey vətənim, yaşa!" deyirdi.

Biz dönə bilmədik vətən daşına,
Olmadıq bu yurdun qala-hasarı.
Son dəfə dolanıb kəndin başına
Vertolyot üz tutdu üfüqə sarı...

İnsanı nə deyib yaradır Allah,
Oddan kül törəyir, bilmirəm, nədən.
Görəsən, bu səfər haradır, Allah,
Qarşıda – qərilib, arxada – Vətən...

Zabil Təcnis
(*Bərdə*)

Hər kəsin öz dərdi var

Hər canlının bir dərdi var,
Bülbüllərin gül dərdi var,
Torpaqsızın torpaq dərdi,
Qəriblərin el dərdi var.

Dərdini sıxar içində,
Hirsini boğar içində,
Sözünü yığar içində -
Lal adamın dil dərdi var.

Kimi tənbel, kimi qoçaq,
Taleyindən kim qaçacaq?
Şirin-şirin yanar ocaq,
Son məqamda kül dərdi var.

Dağı-daşı dələr tamah,
Tamahsız gülər tamah,
Var üzünə mələr tamah,
Tamahkarın pul dərdi var.

Kimi tamahın quludu,
Kimi günahın quludu,
Hamı Allahın quludu,
Allahın da qul dərdi var.

Ürəyimdə məzar qazın bu kəndə

*Ürəyimdə dəfn olunub Xocalım,
Gözlərimdə sel başına qalıbdı.
Hanı yurdun Baybecarı, Beyrəyi,
İgid ölüb, el başına qalıbdı.*

Telman Hüseyn

Ürəyimdə məzar qazın bu kəndə,
Qəbri itib, gor başına qalıbdı.
Özxoşuna kim soyudar ocağın?
Haqq nazilib, zor başına qalıbdı.

Uçurublar bu kişinin yuvasın,
Çeviriblər ocaq üstə tavasın.
Əliyalın necə çəksin davasın?
Meydan açıb, sar başına qalıbdı.

Bu bacının yaraladı qardaşı,
Dərd-vərəmdə ürəyinin sirdaşı.
Bu gəlinin itkin düşüb yoldaşı,
Geniş dünya dar başına qalıbdı.

Bu atanın gözlərini oyublar,
Bu oğulun dərisini soyublar,
Bu gözəlin ismətinə qıyıblar,
Üzük itib, zər başına qalıbdı.

Külə dönən Xan Kərəmdə Xocalı,
Sağalmayan dərd-vərəmdə Xocalı,
Zabil, mənim Yer kürəmdə Xocalı,
Zəlzələdi, yer başına qalıbdı.

Seyid Malik

(Laçın)

Dostum, tüstü qalxır yenə başımdan,
Yenə də oduma od calanıbdı.
Yenə də körpülər qalxır qarşımdan,
Gümanım içimdə parçalanıbdı.

Odum qarşıyıbdı polad dözümü,
Qığılıcı tökülər sıxsam gözümü.
Yaman itirmişəm özüm özümü,
Bir fikrim min yerə haçalanıbdı.

Dərdin taxtıdayam, qəmdən tacım var,
Bir qəlbə min dürlü gizli acım var.
Dostun qayğısına ehtiyacım var -
Ürəyim sıxılıb, sıxcalanıbdı.

Demə nə yeri var, dostum, nə umsun,
Hay ver, haray səsin qorxuma damsın.
Bir himə bənddi ki, üstümə cumsun,
Qayğının qoşunu sıralanıbdı.

Yaxamı yabançı əllərə vermə,
Quru külümü də yellərə vermə,
Dostum, gəl Malikə arxa çevirmə,
O, dost köməyinə arxalanıbdı.

Mən ki heç bilmirəm sənin dilini,
Bəs niyə doğmasan belə, a bülbül?!
Nədəndi bir nəğmə oxuyan kimi
Ruhumu gətirdin dilə, a bülbül?!

Yoxsa mənim kimi qisməti kəmsən,
Xəyalı dağınıq, gözləri nəmsən?..
Özünü öldürüb torpağa gömsən,
Kim alar könlümü ələ, a bülbül?

Həyatda hər kəsin öz yolu varmış,
Yol yoldan çıxana qənim olarmış!
Oxu, bölüşəndə dərd azalarmış,
Dönməsin göz yaşın selə, a bülbül.

Deyəcəm qalmasın üstüörtülü:
Ağ yorğan bürüyər çəmən-i-çölü,
Sənin vurulduğun o qönçə gülü
Rüzgar gec-tez verər yelə, a bülbül.

Malik, çox iş durur, çox iş qarşıda,
Ayrı yol başlanır yolun başında.
Qazanar kim udsa can savaşında,
Hələ dözməlisən, hələ, a bülbül.

Məhsəti Musa
(*Ağcabədi*)

Salam, Allahım, salam!

Mən gecələr
zülmətdən asılıram,
boşluq hürür üstümə..
Mən zülməti
ürəyimlə yarıram,
gecə durur qəsdimə.
Mən gecələr ağlayıram
yuyulub durulmaq üçün,
gələn səhər yenidən
təmiz doğulmaq üçün.

Mən gecələr yorulmuram:
ulduzların üzün silirəm,
ayın tozun alıram,
qapqara pərdələri
çəkib yerə salıram...
Oyanıb yuxudan
gülümsəyir günəş,
gülümsəyir şəhər,
gülümsəyir ölkələr.
Çalınır kilsə zəngləri,
oxunur Krişna nəğmələri,
çəkilir azan...
Hamı SƏNİ axtarır -
Salam, Allahım, salam!

Adımı pıçılda...

Səni olduğun kimi anlamayanlar
mənə kafir dedilər,
hücum çəkдилər varlığıma.
Fəqət onlar
Sənin yalnız adını tanıyırdılar...
Səni sevənlər
“bu qədər olmaz” dedilər.
İnandırmağa çalışdılar
həddimi aşdığımıza....

Sevgim
“olmaz”lara dəydi,
“olmazlar”dan keçdi.
Amma keçdi....

Mən səni belə sevdim:
boğazımda barmaq izləri,
ömrümdə dırnaq izləri,
ruhum büsbütün qan,
qan iyi gəldi ağzımdan...

Budur,
qarşıdayam yenə.
Bax, görüşünə

bir az daha dəli,
br az daha çılğın,
bir az daha ürəkli gəldim.

Qadağalar daha üsyankar edər bizi...

Tut əlimi,
bir az da yaxın olaq.
Onsuz da onlar
qəbul etməyəcəklər,
inanmayacaqlar kimliyimə...
Daha da qısılm Sənə,
adımı pıçıl da qulağıma.

Gündüz Sevindik
(*Ağcabadi*)

Yorğun küçə

Di gəl bu nəfəssiz küçədə qızın...
Axı, nə vecinə varlı bir qızın,
Nəyinə lazımdı – göydə ulduzun
Azı göydə qalır, çoxu tökülür...

Ay Allah, nəfəs ver, qoyma ki, sənəm,
Bu qərrib küçədən özümə dönəm.
Küçədə küçədi, bir də ki mənəm,
Üstümə küçənin ahı tökülür.

Küçənin qonağı lal bir gecədi,
Bu küçə həmənkı yorğun küçədi...
Bilmirəm, bilmirəm saat neçədi,
Küçənin gözündən yuxu tökülür...

Başdaşı

Tale üzə gülmür ömrün qışında,
Həyat balıq kimi əldən sürüşür.

İnsan şəkilləri qəbir daşında
Nədənsə həmişə qərribə düşür...

Üstə doğum ili, ölüm ili var,
Bir bəndlik şeir də gor nəğməsidi.
Məni qınamayın, başdaşı sanki
Ölənin "şəxsiyyət vəsiqəsi" di...

Min illik sualın cavabı varmı?
Ruhum candan çıxdı, aqlım da başdan.
Görəsən bir zərrə savabı varmı
Ölənin başına bu boyda daşdan?

O kimin yaşadı, çatsın yaşına,
Yönünün yöndəmi, təhəri yoxdu.
"Allahlıq edirsən" sinə daşına,
Allahın heç səndən xəbəri yoxdu...

...Sanma özüm boyda dağam, qüruram,
Sənin daş qürurun ruhumu əzir.
Vallah, ayaq üstə güclə dururam,
Mənim başdaşılıq halım nə gəzir?..

Firuzə Mübarizqızı
(Tərtər)

Yadıma da düşürsən...

Yadıma da düşürsən...
Keçmişimi silmişəm
ömrümün kitabından,
sən çıxmısan yadımdan.
Artıq şeirlərimdə adın unudulubdu,
varlığının yerində indi boşluq qalıbdı -
yadıma da düşürsən...
Silmişəm xatirimdən acıları, nisgili,

unutmuşam mən səni, ay sevgimin qatili.
İndi xatırlamıram vüqarlı duruşunu,
düzləmişəm beynimin sən olan qırışını -
yadıma da düşmürsən...
Unutmuşam könlümə qəfil gəlməyini də,
məni sevməyini də.
Qəmli mahnılara da ağlamayır gözlərim,
səndən küsüb sözlərim -
yadıma da düşmürsən...
Necə unutmuşamsa yenidən düşdün yada,
adını sayıqladım bu sonuncu misrada.
Səni unutduğumu unuttum birdən-birə,
xatirən qonaq gəldi bu sənsiz şeirimə...
Yadıma da düşmədi sözlərimin əvvəli,
yadıma da düşmədi...

Həsrətim

Durub sənsizlikdən boylanır yenə,
Boynunu bükübdü demə həsrətim.
Arxanca qaçıbdı yetişsin sənə,
Düşübdü yollarda çənə həsrətim.

Yolu keçilməzdi qarlı yolların,
Sazaq dondurubdu əlin-ayağın.
Bəlkə son nəfəsdə gələ sorağın -
Dincələ həsrətim, dinə həsrətim.

Keçmişə dondurub, keçmir zamanı,
Könlüm məhbəsidə, ruhum zindanı.
Gedən yollarına tökülsə qanı,
Adını yollara yazar həsrətim.

Hər axşam üzümü yuyub sulayır,
Bir nakam sevgini deyib ağlayır.
Gözümdə buludu girov saxlayır,
Gecələr yaşını sıxır həsrətim.

Ruhumdan yapışib bərk-bərk tutubdu,
Acını dadıbdı, qəmi udubdu.
İçimdə gizlənib, unudulubdu
Zədəli, yaralı, qırıq həsrətim.

Şəhriyar Seyidoğlu

(Bərdə)

Göyərçin

Sənin rəngin də ağ, bəxtin də ağdır,
Məni də ağ günə çıxart, göyərçin.
Sənsən göy üzünə yaraşlıq verən,
Sevinci qüssədən qopart, göyərçin.

Bir qanad çalasan mən duran yerə,
Gözüm üstündədi, səni gəzirəm.
Bilirəm, acmısan dəndən öteri,
Düşüb qapı-qapı mən dən gəzirəm.

Yaxın gəl, dərdimi bölüm səninlə,
Bəxtəvər-bəxtəvər baxışlara bax.
Səmada yağışın damllarından
Qanadın üstündə naxışlara bax.

Sən hardan gəlmisən beləcə yorğun,
Yoxsa göy üzündə işə girmisən?
Danış, niyə gəlmir səsin-sorağın,
Qatı açılmayan təzə sirmisən?..

Hacı Nərimanoğlu

(Qubadlı)

Yorğan

(*"Qaçqınlar" silsiləsindən hekayə*)

Qaçqın gələndə yataqxanada bir otağa yığışmışdılar. Axşamdan keçmişdi. Koridorda səs:

– Ay bacı, Nəsi müəllimgil hansı otaqda qalır?

– Bizi soruşurlar, gör kimdi. Səsi tanış gəlirdi, kim olar, görən, bu vaxt?

Qapı açıldı. – Ay Allah, kim gəlib e... A qonşu, gözlərimə inanmıram, bu sızsız yəni?..

Elə bil illər ayrısı qardaş-bacıydılar, bir-birini təzə tapmışdılar, hamısı qəhərlənmişdi.

– Neçə vaxtdı gəlmək istiyirdik, vallah, ürək eləmərdik gəlib sizi burda görməyə. Elə biz də özümüzə təzəliklə yer eləmişik. O gün İnkilabla da Sumqayıtda bir yerdəydik, ha qıjandık ki gələk, dedi, mən gedib məllimi obşiteldə yaşayan görsəm, elə ordaca bağrım çatdıyar.

– Qismət beləymiş. Bilirəm, siz də Sumqayıtda iki qardaş qəfil hücumla uşaq bağçasının bir otağını tutmusuz, barı uşaqların yemək-içməyini pulsuz ala bilirsizmi bağçada?

– Verməkləri cəhənnəm, səhər-axşam başımızın üstün kəsdirirlər ki, tez olun çıxın. Deyirəm, ay Allah evinizi yıxmasın, hara çıxım? Kefimdən gəlib girmişəm bura? Yer tap ver, çıxım, görmürsən quru canımızı götürüb çıxmışıq? Bunu da gələnin arvadı dedi:

– Biz cəhənnəm, hökumətin tikib verdiyi ev idi, amma sizə yaman zülüm oldu. O cür əziyyətnən ev-eşik tik, bağ-bağat sal, için təpili yığ doldur, özün də heç bircə gün içində yaşama, ağzı bağlı ver erməniyə, gəl qal yataqxanada. Adamın tüstüsü təpəsindən çıxır fikirləşdikcə.

– Qonşu, mənə yandıran o deyil ha! 3-4 gün qalmışdı çıxmağa, Nəsi gəldi ki, bəs evdə nə qədər pul var ver, mənə, yaxşı ucuz taxta, şifer, şveller var, gədirəm alam, gətirəm tökəm qarıya, məhlədə mağar tikməyə, sonra tapa bilməyəcəm. Nə qədər dedim bir-iki gün səbr elə, görək nölür, üstümə acıqlandı ki, nolacaq, deyirsən, yəni erməniyə qalacaq? Götürdü apardı hamısını. O pul

əlimizdə olsaydı, indi heç olmasa gedib bir-iki dəst yorğan-döşək alıb atardıq uşaqların altına, obşitelin pambıq mitilinin umuduna qalmazdıq.

– Məllim, heç demirsən gətirdiyiniz bu bağlamadakı nədi? Yorğandı, sizin yorğan. Bəs axı siz evdən çıxıb körpüyə tərəf qaçanda mən maşınla üst yolnan dədəmgili kənddən götürüb gəlirdim. Sürdüm evin qabağına, çıxdım yuxarı, əlimə keçən yorğan-döşəkdən tökdüm aşağı. Bizimkilərin də vay-şivəni qalxıb göyün bir qatına. İki dəfə erməni top atdı, düz düşdü evin qabağına - Sahibin bağına. Dedim cəhənnəm olsun hər şey, maşına oturanda baxdım ki, balkonunuzdan bu yorğan sərilib üzü aşağı, çıxdım kuzanın üstünə, əlimi atıb dartıb saldım maşına. Gələndən büküb qoymuşduq qırağa ki, aparaq verək, həm də görək neyniyirsiniz, nə fikirləşirsiniz. Heç soruşmuram e, bəs Motugil hardadı?

– Sizdən nə gizlin – həm elə darkeşlikdi, yatmağa yer yoxdu, həm də bu xaraba tualetin iyindən baş götürüb hərəsi bir əmi-bibi evində qalır. Ordan gələndə qaynımın bağı evində qaldıq, dörd ailə bir yerdə. Baxdıq ki, mümkün deyil, iş yox, güc yox, nə vaxta qədər dörd ailə bir damın altında qalacaq?.. Dedilər burda boş yer var, o da ki belə: mərtəbənin bir tualeti var, bir mətbəxi, birdən elə növbə yaranır, heç çay qoyub isitmək də olmur.

– Bizə nə olursa, haqq olur. Gərək Xocalı, Kəlbəcər, Laçın boşaldılarda başımızın çarəsin qılaydıq.

– Məllim, canım üçün, mənə o ev-eşikdən çox burdakıların söz-söhbəti yandırır. Bunların xəbəri yoxumuş e, biz beş il orda erməniynən, urusnan müharibə aparmışıq.

Bir gün başımıza top-raket, mərmə yağışı yağmayanda, atışma səsi eşitməyəndə qorxumuzdan yata bilmirdik ki, köpəyoğlunun ermənişi Tatuf su anbarını açıb buraxar, məmə deyəndən pəpə yeyənə bütün rayonu su aparar... Nə isə, görəcək günlərimiz varmış.

– Məllim, biz gedək, gecə keçdi.

– Allah, mənə öldür, gör heç bir stəkan çay qoymuşam ki! Başım qarışıb söhbətə. Görən, o günləri bir də görəcəyik? Yığışdırdıq gündə bir evə, kimin əlinə nə keçirdisə gətirirdi, bir yerdə oturub yeyirdik, söz-söhbət, deyib-gülmək...

– İndi deyim qalın qonağımız olun? – Qəhər onu boğdu, özünü tox tutmaq istəsə də, göz yaşlarını saxlaya bilmədi. – Qonşuların hansını görsəniz, salam deyən, amma siz Allah, demiyin şəraitimiz belədi...

İkisi qalmışdı yenə. Hərəsi öz aləmindəydi. Birdən kişi:

– Açı görək o hansı yorğandı? – deyə bükülüyə maraqla işarə elədi.

– Ay ürək, – son iki ayda arvadı onu belə çağırmaşdı, – bir gör hansı yorğanımızdı ee... Mənim gəlinlik cehizim, ürək, yadına düşür hansı yorğandı?! Qubadlıda axırıncı gün səhər tezdən durub sənə yuxumu danışmışdım, yadımdadı? Toy gecəmizi olduğu kimi görmüşdüm, amma axırı çox qorxuluydu.

Səhər sənə danışdım, zarafatnan dedin, çıxart o yorğanı at havaya, arasına, yəqin, cin-şeytan doluşub, mənim də nəysə ağılıma batdı...

Hərəsi yorğanın bir ucundan yapışmışdı.

– Evin iyini nətərdə saxlıyıb e hələ...

– Yadındadı, ürək, üstündən nətər çəkib atdım yerə.

– İnsafına nə deyim sənin, heç qoymadın bir özümə gələm.

– Yox, əvvəl qırağın qaldırdım ki, qonşu, bu yorğan ikinəfərlikdi, gördüm day pişim-pişimlə buraxmırsan, tulladım e...

– Ürək, çəkirsən içinə iyini, sənin sevimli ətrindi ey...

– Sənin də...

– İkimizin də, elə bildim yaddan çıxartmısan...

– Heç elə gecəni də unutmaq olar?..

– Canım...

– Ürəyim...

Səfurə Çərkəzqızı

(Cəbrayıl)

And olsun atlara!

(Hekayə)

...Qarşımda nəhəng, qəribə bir qapı vardı. O qədər hündürüydü ki, aşağıdan yuxarıya baxanda başım fırlandı, az qaldım arxaya yığılam. Təkcə dəstəyi məndən iki dəfə uzun olardı. Bu, nə qapısıydı, mən hara gəlib çıxmışdım, burda nə işim vardı? Yaddaşımı ha qurdalasam da, cavab olacaq tək bir kəlmə ağılıma gəlmədi...

Qapının sağı da, solu da boz divarıydı. Ürəyim sıxıldı, burdan tez çıxıb qaçmaq istədim. Cəld geri çevrildim, yol nə gəzirdi? Önüm də divarıydı, yuxarı – başımın üstü də. Bəs mən bura hardan gəlib çıxmışdım?

Başqa yol yoxuydu, qapını açmalıydım...

...Nəhəng qapı arxamda qalmışdı. Önümdəsə başqa bir qapı dururdu. Üstündə iri hərflərlə yazılmışdı:

“Dünən”

...Oyunumuzun lap şirin yerində əvvəlcə atın ayaqlarının səsinə eşitdik. Sonra da atın üstündəki adamın səsinə:

– Ay ev yiyəsi!

At aqlımızı oğurladı, oyunumuz yarıda qaldı...

– A bala, ay uşaq, dədənə deyərsən, sabah Əmir kişi oğlunu evləndirir, onu da toya çağırır!

Ağzımızı açıb aşağıdan-yuxarıya atın üstündə dimdik dayanan adama, yerindəcə oyur-oyur oynayan ata baxırdıq. Çoxdandı at görməmişdik.

Kişi ata bir qamçı vurub, yola sarı götürüldü. Biz də dalınca. Atlı o biri məhəlləyə girəndə aqlımıza qoyduq ki, biz də at sürək. Hərəməz bir çubuq mindik, birini də qamçı əvəzinə əlimizə götürdük. Atlı kimi altımızdakı “at”ı qamçılıyıb gəldiyimiz səmtə “çapmağa” başladıq: hu! hu! “At”larımızın ayaq səsləri bir-birinə qarışdı:

– Dqırıt...dqırıt...dqırıt...

...Qəfildən hər şey yoxa çıxdı. Atların ayaq səslərindən başqa. Birdən özümü ikinci qapının qarşısında gördüm. Bu qapı hardan çıxdı? Qapının o üzündən atların kişnərtisini, ayaqlarının tappılısını, bir-birinə çırpılan qılıncların cingiltisini eşitdim. Qanım qaynadı, at kimi kişnədim. Qapının üstündəki yazını oxuyub tez-tələsik içəri girdim:

“Ulu keçmiş”

Miladi təqvimiyə 864-cü ildi...”

...Ərəb tarixçisi əl-Cahiz qaz lələyini yenə mürəkkəbə batırıb məktubun ardını yazmağa başladı: “...Nə xaricilər, nə də bədəvilər at üstündə ox atmaq məharətinə malik olublar. Türksə yəhər üstündən heyvanı, quşu, nişan-gahı, adamı, ovuna ortaq olmaq istəyən bir vəhşini məharətlə vurur. Onun atı bir anda irəli-geri, sağa-sola hərəkət edir, eniş-yoxuş keçir, o isə ox atır. Özgəsi birini atmağa macal tapmamış, türk on ox atmağı bacarır...”

Türk ata baxmaqda ən yaxşı mehtərdən, at öyrətməkdəsə ən səriştəli təlimçidən bacarıqlıdı.

Əgər türkün güzəranına, gündəlik həyatına nəzər yetirsən, görərsən ki, o, ömrünün əsas hissəsini yerdə deyil, at üstündə keçirir...

Türk at belində silkələnib acanda heyvanlardan birini kəsib yem eləyir. Susuzluq duyanda madyanlardan birini sağıb südünü içir. Altındakı ata istirahət vermək istəyəndə yerə düşmədən başqa bir atın belinə sıçrayır...”

...Çapar xəlifə əl-Mütəvəkkilə ünvanlanan məktubu alıb ata sıçradı. Gözdən itənə kimi səs qulaqlarımdan getmədi:

– Dqırıt...dqırıt...dqırıt...

...İkinci qapı da arxamda qalıb. Üçüncü qapının böyük dəstəyindən yapışmamış üstündəki yazını oxuyuram:

“Gələcək”

...Ayağımı atın üzəngisinə qoyub yəhərin üstünə atıldım. At yorğa yerişlə yeriməyə başladı. Onun bu ahəngi, təzəcə nallanmış ayaqlarından çıxan

səslər mənə ləzzət verirdi. Gözlərimi yumdum. Elə bil, gözəl bir musiqinin sehrinə düşmüşdüm. Taa qəbrə kimi bax belə - tələsmədən yol getməyə hazırdım. Birdən ahəng pozuldu:

– Salam! Atın üstündə yatmısan ki!

Gözlərimi açdım. Bir atlı düz qarşımdaya dayanmışdı. Atlının üzünü tanımaq gəlsə də, yaddaşıma qurcalamağa ərimdim. Atlar fıxırıb ayaqlarını tappıldatdılar.

– Həə, çoxdandı özümü belə yaxşı hiss etməmişdim!

– Elə mən də. Bu nə əzəmətmis, elə bilirəm, başım buludlara dəyir! Deyirəm...

Qulaq batıran gurultu söhbətimizi yarıda qoydu. İkimiz də çevirilib səsgələn səmtə baxdıq. Bizdən bir az aralıda bir-birinin üstünə qalaqlanmış sayızsız-hesabsız maşın vardı. Elə bil, küçənin ortasında böyük dağ yaranmışdı - maşın dağı. Bir ucdan maşınları sürüyüb ora atırdılar.

– Şəhərdə nə qədər maşın varmış?!

– Həə, bilirsən, Bakıda nə qədər belə dağ var?

– Bilirəm. Deyirəm, tıxaclardan nə canımız qurtardı!

– Həə, düz deyirsən! And olsun atlara, dədə-babalarımız çox ağıllıymış! Yaxşı oldu təzədən atlara minməyimiz. Türk at üstündə olmalıydı. Kişisi də, qadını da. Di sağ ol!

– Yaxşı yol! Atdan muğayət ol!

...Atın başını çevirdim. Şəhərin küçələrini heç belə görməmişdim. Hara baxırdın, maşın dağıydı. Atlıların da sayı-hesabı yoxuydu. Siyasətçilər, müğənnilər, aktyorlar, jurnalistlər, yazıçılar, bir sözlə, hamı at üstündəydi. Hamının da əynində qədimi paltar. Özümə baxdım, mən də onlar kimi geyinmişdim. Qəfildən bir çapar gəldi:

– Yol verin, kənara çəkilin!

Atlılar bir andaca yolun sağına-soluna düzülüb gözləməyə başladılar. Mən də onların arasındaydım. Arada atlar darıxıb ayaqlarını yerə döydü, atlılar eyhamla bir-birinə qaş-göz elədi. Kimsə ehmalca pıçıldadı:

– Gəldi!

Onun atı dördnalla çapırdı, əsl Qarabağ atıydı. O, atın üstündə elə əzəmətli görünürdü ki! Əynindəki qədimi paltar da ona bir ayrı yaraşlıq verirdi.

Bir göz qırpımında yanımızdan gəlib keçdi. Biz də atlarımızı mahmızlayıb onun arxasınca yola düşdük. Atların ayaq səsləri bir-birinə qarışdı:

– Dqırıt...dqırıt...dqırıt...

...Yenə hər şey yoxa çıxdı...

Önüm divardı, demək, dördüncü qapı yoxdu. Arxaya – gəldiyim qarıya çevirildim. Çıxmaq istəyəndə gözüm qapının üstündəki sözə sataşdı: YALAN

...Qapı arxamca elə bərk çırpıldı ki, səsə diksinib çarpayıdan yıxıldım. Özümə gülməyim tutdu: yorğanımı qıçlarımın arasına yığmışdım, elə bil, at minmişdim...

...Amma gözümü açanda çarpayıda süst uzanmışdım. Başım bərk ağrıyırdı. İki ağpaltar adam başımın üstündə dayanmışdı. Səsləri lap uzaqdan, elə bil, quyunun dibindən gəlirdi:

– Ayıldı!

– Şükür!

Kişinin üzü mənə tanış gəldi, amma onu harda gördüyümü yadıma sala bilmədim, buna yaddaşımın gücü çatmadı. Gözlərim yenidən yumuldu...

Bu dəfə qadının səsi mənə əleyhqaz geyinmiş adamı xatırlatdı:

– Doktor, iynəni vura bilərəm?

Elə kişi də onun kimi danışırdı:

– Həə, vaxt itirmək olmaz! Xəstə ayılsa da, vəziyyəti hələ qorxuludu!

– Başa düşürəm, doktor, zarafat deyil, adam atdan yıxılıb...

Burnuma tanış iy dəydi... Hə, tapdım, spirt iyidi! Sonra qolumda arı sancmasına bənzər bir ağrı hiss elədim. Ağrıdan diksinib gözümü yenidən açdım. Ağpaltar adamlar mənə sarı əyilmişdilər. Qəribə görünürdülər, elə bil, onlara qapının gözlüyündən baxırdım. Sonra necə oldusa, aramızdakı “gözlük” yoxa çıxdı... Axı mən bu ağpaltar kişini harda görmüşəm?

Tapdım! Yadıma düşdü! Onu atın üstündə görmüşdüm! Bayaq onunla at belində söhbət eləyirdim axı...

Çinarə Ömray

(Qubadlı)

Qubadlıdan borcumu istəyirəm

(Esse)

Bilirsən, artıq kimsə sənin işğal günündə asta-asta bayatı deyib ağlamayacaq. Çünki səni deyə-deyə onların hərəsi bir xəstəlik tapıb öldü. Bu gün biz varıq. Səni qınayanlar. Bax, biri mən. Təəccüblü gəldi, hə? Düzdü, axı sən öyrəşmisən bu 23 ildə hamının özünü qınayıb, sənin qarşında günahkar kimi ağlamasına. Yox, Qubadlı, yox. Sən mənə borclusan, mən sənə yox!

Sən mənə sənin dərdindən için-için əriyib yox olan nənəmi, babamı borclusan.

Sən mənə başını ovuclarının arasına alıb saatlarla üzü üstə yatan əmimi borclusan.

Sən mənə anamın evin bir küncünə çəkilib xısın-xısın ağladığı günlərini borclusan.

Sən mənə bir uşaqlıq borclusan, Qubadlı, bir böyük uşaqlıq.

Sən heç bilirsən, altı yaşlı uşağın məktəbə getmək sevinci nədir?

Sən heç bilirsən, məktəb çantası, ayaqqabısı, saç lenti hazır olan bir qızın sevinci nədir?

Bəs yaxşı, bilirsənmi, məktəbə barmaq sayı günlər qalmış həmin yeni məktəb formasını geyinib, məktəb çantasına isə dəyişək bir neçə paltar yığıb dərəcə yox, başqa şəhərə qaçmağın nə demək olduğunu? Bax onda sənə nifrət edirdim, deyirdim, kaş canlı olaydın, özüm boğub öldürərdim səni.

Deyirdim, nolardı, 1-2 həftə də dözərdi. Heç olmaya, mən bir dəfə bu paltarımı geyinib, çantamı taxıb dərəcə gedərdim. Sonra nənəmin, babamın, atamın, anamın səni nə qədər çox sevməsini görüb səni bağışlayırdım.

Sənə bir söz də deyim? Nənəm səndən elə yana-yana danışır ki, mən o odun səsin eşidirdim. Hərdən də uşaq ağımla sənə acıyırdım da. Bir gecə də yuxudan hıçqırıqlar içində oyanmışdım. Babamın qucağına girib, qulağına demişdim ki, yuxuda Qubadlıyı görürdüm. Döyürdülər onu, əzirdilər. Ağlamağımı eşitdim Qubadlının, eynən nənəm kimi ağlayırdı e, ay baba. Babam da məni qucub ağlamışdı.

Böyüdükcə ha yaddaşımı yenilədim, səninlə bağlı yaxşı heç nə xatırlaya bilmədim. Bax "sən" deyəndə dağın döşündəki evimiz, gecələr güllə səsi, sənin üzündən mərmilə vurub aşırıdıkları tut ağacımız, itimiz Vazgen, bacımın pişiyi, həmişə xəyalını qurduğum, amma heç vaxt qapısından ayağımı içəri qoya bilmədiyim məktəb, Suya nənə, Qiyas baba, bir də uşaqlıq dostum Minə-bəyim gəlir, vəssalam.

Bilirsən, Qubadlı, sənin üzündən başımıza gəlməyən qalmadı. Eh, sən haradan biləsən ki, mən bir il sonra 7 yaşında 1-ci sinfə gedəndə o qədər böyümüşdüm, 5-ci, 6-cı sinfə gətirmiş kimi adi gəlirdi o gün mənə. Adam da bir il 5-6 yaş böyüyərmiş?

Kaş ki, canlı biri olsaydın da, qarşına keçib hesab sora bilsəydim sənə. Səndən gələn çoxuna Sumqayıt qucaq açdı. Bilirsən, əslində, məndən soruşsalar, o, daha mehribandı səndən. Vallah.

Hə, yazmışkən bir şey də danışım sənə. Bu yaxınlarda məni Sumqayıtda yerləşən Qubadlı İcra Hakimiyyətinə çağırırdılar. İlk dəfə idi orda olurdum. Düzü, soruşsan, heç bilmirəm icra hakimiz kimdi. O da məni tanımır, təbii ki. Amma nənəm deyirdi ki, Qubadlı sağ olsaydı, o, mütləq məni tanıyardı.

Nəysə, onsuz da bizimki səninlə əvvəldən düz gəlməyib, ta əlimdən ilk dərs günü həyəcanımı alıb, mənə onsuz böyüməyə məcbur etdiyin gündən.

Hə, yazdığım bir yazıyla bağlı çağırılmışdılar Qubadlı İcra Hakimiyyətinə. İlk dəfə binanın həyətinə girəndə nə üçünsə çox kövrəldim. Bilirsən, elə kədərli idi o bina! Nənəmin səsindəki kədər də, babamın baxışlarındakı qüسسə də hamısı o binada toplaşmışdı. Çantası çiyində qaçqın düşən, arzularından barıt qoxusu gələn 6 yaşlı qız uşağı kimi kədərli idi o bina. O bina sən idin... Bəlkə o çanta yangısındı ki, mən bu yaşında hələ də çiyin çantamı az qala yatanda da çıxarmıram...

Xəbərin var, nənələrım, babam sənın adını deyə-deyə canlarını tapşırdılar. Bunu izlədikcə sənə daha çox qəzəblənirdim.

Bu gün sənın işğalından düz 23 il keçir. Sənın üçün ağı deyib ağlayanların hamısı dünyasını dəyişib. Səndə doğulan son körpənin 23 yaşı var. Onu da Sumqayıt böyüdüb. Hərdən Sumqayıta "yetimlər atası" deməyim gəlir. Bilirsən, onda neçə rayonun kədərli "icra nümayəndəliyinin binaları" yerləşir?

Düz 23 il! Amma bu gün sənın üçün nənəmgil kimi içdən, tüstülənə-tüstülənə ağlayan bəlkə də 23 nəfər ancaq taparsan. Bilirsən nə düşünürəm? Sənın azad olunacağı gününü. Kaş biləsən, həmin gün neçə nəvən çiyində məzardan çıxarılmış baba-nənə nəşi gələcək səndə gömülməyə. Səndə doğulanlar səndə nə görübsə, hamısı son nəfəsində alındığın gün məzarlarından çıxarılıb səndə gömülməyi vəsiyyət edib.

Mənə məhv etdiyin 23 ilimi borclusan, Qubadlı! Mən də borcunu qaytarmağa gələcəyəm sənə...

Bəsti İSMAYILOVA

(Tərtər)

Könlüm Qarabağdan keçər...

(Esse)

Bu başlıq Səməd Vurğuna uyğunlaşdırılmayıb. Məşhur türk müğənnisi Kayahan oxuyur:

*"Ben Anadolu çocuğuyum,
gönlüm sevgiden geçer..."*

Mirzə Cəlil demiş: "Bəzi vaxt otururam və papagımı qabağıma qoyub fikrə gedirəm, xəyalata cumuram ki, mən kiməm?" Öz-özümə də cavab verirəm ki:

“Mən qarabağlı cocuğuyam, könlüm Qarabağdan keçər...”

Fəqət, yalnız könlümüz keçir... Bir azdan o da olmayacaq, çünki könlündən Qarabağ keçənlər azalır. “Mən sənsiz ölmədim, məni bağışla” (R.Rövşən). Amma sənsiz ölənlərimiz çox oldu, Qarabağ! Xudu Məmmədov, Famil Mehdi, Adil Atakişiyev, bu sətirlərin müəllifinin böyük qardaşı – yazıçı-publisist Yusif İsmayıl... Siyahı o qədər uzundu ki...

Evim yuxarı mərtəbədə olduğundan pəncərəmdən Murovdağ görünür. Gözlərim ağrıyana qədər baxıram o dağlara. Uşaqlığını Murovdağ yaylaqlarında keçirən bir insan üçün nə qədər yaxın və həm də bir o qədər uzaq olan yerə hər gün yana-yana baxıb köks ötürməyin zaman ölçüsü çox uzandı. “Getməsək də, gəlməsək də, o dağ bizim dağımızdı”, həm də sinə dağımızdı...

O biri pəncərədən baxıram, hava açıq olanda Ağdamın kəndlərini görürəm, gözümü yumub Qarabağın havasını uduram və burnumda bir göynərti hiss edirəm. Həmişə taxıl biçiləndən sonra oralardan daha çox yanıq iyi gəlir. Deyirlər ki, küləş yandırırılar...

*Heç olmasa pəncərəni aç deyər –
Burda necə oturmusan, sən necə?!
Bu nə yanıq qoxusudu, ilahi,
Elə bil ki, adam yanıb indicə.*

Bəli, adam yanıb tökülür. Mən işğal olunmuş torpaqlarda doğulmadım; Tərtər doğumluyam, amma bir qarabağlı kimi içimdə Qarabağ yangısı var. Həsəd aparıram oralardakı çiçəklərə, bəcəklərə, qarışqalara... canavara, tülküyə... ilana-çayana. Onlar hələ də “qarabağlı”dırlar. Bəzən buralarda qərribə cücülərin peyda olmasından, canavarların, ilanların çoxalmasından danışılır; deyirlər ki, hamısı oralardan – işğal olunmuş torpaqlardan gəlir. Nə deyirsiniz-deyin, buna çox sevinirəm. Əcəb eləyirlər! Tülkü gəlib toyuq aparanda, canavar qoyun qıranda, ilan gəlib bizi çalanda... sevinirəm. Neynək, biz gedə bilmirik, qoy heç olmasa onlar gəlsin...

Gəlin, gəlin! Bizi mürgüləməyə qoymayın! Şəklindən belə çimçəşdiyim ilandı ki, ona da deyirəm: xoş gəldin, “ilan balası”. Sən oralarda “canına doldurduğun çiçəyin, otun qoxusunu, küləyin nəfəsini”, bəlkə, buralarda bizimlə paylaşmağa gəlmişən?! Bu ilan balası canında Qarabağ dərdi gəzdirir. Canında gizlənən bu dərd bir gün zəhərə çevrilər “özündən xəbərsiz”. Bizi tapar, sonra “boğazını qəhər tutar”. Zəhərləmək istəməyirdim, ayılmaq istəyirdim, – deyər.

Durma buralarda, ilan balası. Gəldin, gördün... sənə nə dedilər? Sənə “həyat davam edir” dedilər. Sən buralı olma, ilan balası, qayıt oralara, Ağdamda, Şuşada, Kəlbəcərdə qal. Sən oralı ol! Sürün get! Get yerin altına. Baş çəkilməyən məzarlara gir! Baş çək buralı “qarabağlılar” əvəzdən. Yanmış evlərin, xaraba divarların sakini ol! “Barış”ma canındakı zəhərli dərdlə! Deyirlər ilan qisasçı olur. Qisası qiyamətə qoyma, ilan balası!

“Qarabağlı” ilan balası, mən də qarabağlı cocuğuyam. Bir gün, sənin kimi, sürünə-sürünə də olsa, Qarabağdan keçəsiyəm. Gözlə məni!..

Qarabağdan təkə könlümüzün yox, özümüzün də keçməyimiz üçün, bəlkə, dərdimiz hələ zəhərə çevrilməyib. Zəhərimiz çatmır, yoxsa sevgimiz? Sevgili vətəndən keçmək üçün mütləq dünya siyasətçilərinin ağzınanı göz dikməliyik? Bəs

sevgimizi Qarabağa, zəhərimizi düşməyə necə çatdıraq? Oturub yana-yana söz deməkləmi? Sözün təsiri böyükdü – anlayana. Ancaq söz yazan qələmin yanında qılınca da olmalıdı. İlan balası “yüz yol çıxdı qabığından”, bizim qılincımızsa qınında pas atdı. Hərdən qıcanırıq, amma qılincımızı sıyırmırıq. Kəsəsi: könümüzün də, özümüzün də Qarabağdan keçməsi üçün millət sevgisini də, zəhərini də bir yerə cəmləyib qılincını sıyrımalıdı. Ayrı yol varmı?..

*“Tək bircə yol qalar, o yol özünsən,
Özün öz yolunsan, ilan balası...”*

Baş redaktordan:

*Təqdim etdiyimiz ədəbi nümunələrin bəyənilməsinə ümid edirik.
“Region” əlavəsinin növbəti buraxılışında Azərbaycanda yaşayan
Ahıska türklərinin poetik nümunələri təqdim olunacaq.
Mətnlərinizi gözləyirik.*

«RS Poliqraf» MMC-nin mətbəəsində çap olunmuşdur.

Çapa imzalanıb: 29.11.2016. Ofset çap. Ofset kağızı.

Format: 70x100 1/16. Həcmi 9,75 ş.ç.v. Tiraj: 1000 nüsxə.

Qiyməti razılaşma yolu ilə.

"RS Poliqraf" MMC
Bakı şəh., A.Məmmədov küç., 113
Tel./faks (+994 12) 437 08 20